

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

6
2019
(166)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

Ю. Гаврилук, <i>Живем – за календарем</i>	2	(ред.), <i>Варто заглянути і почитати...</i>	29
С. Савчук, «Підляська осінь» – <i>українські переживання і емоції</i>	3	В. Гаць, <i>Притулок «Цяпок» в Гайнувці</i>	31
L. Łabowicz, <i>Kultura ludowa gminy Czyże</i>	7	<i>З давних часів – Спогади Л. Красковської</i>	32
S. Sawczuk, <i>Konferencja o minionym z perspektywą na przyszłość</i>	9	(іст.), <i>Фотовіконце у добу Визвольних Змагань</i>	35
Л. Лабович, <i>Обсїлі як стонка картохлі</i>	12	О. Колянчук, <i>Професор Любомир Володимир Баран</i>	36
Ю. Гаврилук, <i>Православна парафія Вознесєня Господнього в Кленіках</i>	14	М. Федоришин, <i>Кольори Підляшшя</i>	37
І. Киризиук, <i>Проца до Горлиць... На Лемківщину</i>	19	А. Кулгавчук, <i>Tak było w Bobrowce i Zubaczach za Niemca...</i>	38
К.У. Розум, <i>Український народний календар</i>	21	(ред.) <i>На Різдва варто послухати!</i>	40
A. Stefaniuk, <i>Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”</i>	26	А. Горовий, <i>Не губами, а устами</i>	41
		Ю. Гаврилук, <i>З «Хронологіону» 2018</i>	42
		Л. Лабович, <i>З хроніки подій над Бугом і Нарвою</i>	45

НАША ОБКЛАДКА

Скульптура Архістратига Михаїла роботи Анатолія Куца (2002 р.), розміщена на реконструкції Лядських воріт (згадуються в літописі 1151 року, зруйновані під час штурму Києва ордами хана Батия 1240 року). Фото Ю. Гаврилюка

Зображення Арх. Михаїла стало гербом Києва, Київської землі (воєводства), а навіть всієї наддніпрянської Великої України (так у Галичині від XIX ст. називали українські землі, що перебували у складі Російської імперії) і саме як таке у 1917 – 1918 роках розглядалося під час дискусій про державний герб Української Народної Республіки.

Стор. II: Цікава ікона архангела Михаїла, у київському типі – з мечем, збереглася у До-

рогичині. Датована вона XVI – XVII століттями і, можливо, походить з неіснуючої вже монастирської церкви Св. Трійці, в якій був Михайлівський приділ (бічний вітар). Фото Ю. Гаврилюка.

Грудень – місяць пам'яті апостола Андрія Первозваного і чудотворця Миколи.

Стор. III: У Києві в різний час існувало біля десяти храмів св. Миколи, в тому числі «Великий Микола», грандіозний білокам'яний храм в архітектурних формах українського бароко, збудований архітектором Йосипом Старцевим на кошти гетьмана Івана Мазепи у 1690-х роках. Собор був пошкоджений більшовицькою артилерією під час обстрілу Києва в січні 1918 року, відтак, у 1934 році знищений (пер-

ший секретар Київського обкому ВКП(б) Павел Постишев, один з головних організаторів Голодомору 1932 – 1933 років, виступаючи на пленарних зборах Київської міської ради, заявляв, що треба раз і назавжди знести з лиця землі увесь цей «історичний хлам, який своїм існуванням живить коріння українського буржуазного націоналізму»). Тоді ж був знищений Золотоверхий Михайлівський собор (відбудований у 1990-х роках).

Стор. IV: Андріївська церква у Києві – світового значення пам'ятка архітектури та монументального живопису XVIII ст., споруджена у 1747–1762 роках за проектом видатного архітектора Бартоломео Растреллі. Фото Ю. Гаврилюка

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя
ul. Ogrodowa 11b, 17- 100 Bielsk Podlaski
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилук (головний редактор), Андрій Єскатеринчук, Людмила Лабович.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia
ul. Ogrodowa 11b, 17-100 Bielsk Podlaski
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Dla wplat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Живем – за календарем

Після зеленню і квітами розмаєної та пташиними голосами розспіваної весни, після гарячого і метушливого літа та працювитої ранньої осені, приходить – осінній ще – листопад, а потім – більше чи менше морозяний – грудень. В шораз то довших ночах і все хмарніших днях зачинає на зимовий відпочинок природа, також і людям у довгі вечори не завадить трохи спокою – кому з книжкою, кому з журналом нашим.

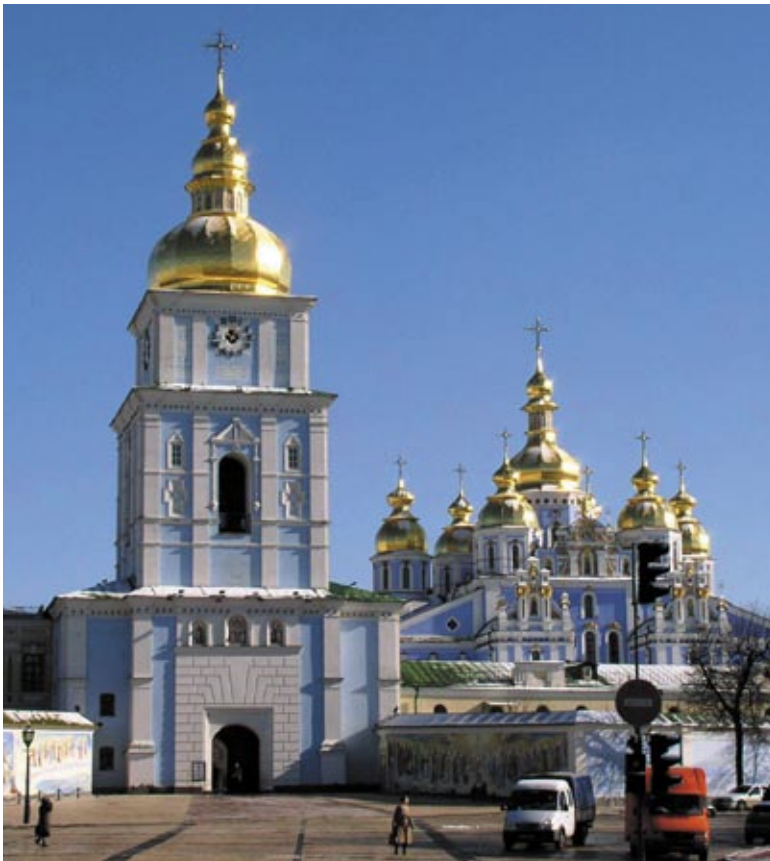
Живемо за календарем, який – поділивши час на роки та дні – створила природа, але назви порам року, місяцям і дням дали вже люди. Вони також – «вчені мужі» – до окремих днів у році приписали імена святих і приурочені до важливих подій свята, а «простий народ» прив'язав до них повір'я, приказки, легенди і гадання про погоду, у яких книжне переплітається з досвідом поколінь, яких життя і праця були залежні саме від тепла і морозу, від дощу і вітру. Так виникли чотири цикли свят, які пов'язані з порами року, при чому природними, що

бачимо й на Підляшші, де популярна поговорка, що «Ганна – осіння панна», отже, випадає на середину астрономічного літа (7 серпня) Успіння св. праведної Анни, матері Пресвятої Богородиці (великий празник в Старому Корнині), вважається вже осіннім святом.

Зараз ми звикли, що початок року це 1 січня – за григоріанським календарем (новим стилем), який має ранг офіційного, або за юліанським календарем (старий стиль), за яким відзначаємо свята у підляських церквах. Така дата однак не має жодного відношення до будь-якого натурального явища, тому слов'янські народи, які до прийняття християнства рахунок часу вели за чотирма порами року, за початок року визнавали весну. (Найважливішим сезоном, ймовірно, вважалося літо, наслідком чого слово «літо» стало синонімом року, що бачимо як у найдавніших руських літописах, так і в традиційному нашому рахуванні, наприклад людського віку). Те саме, до речі, бачимо у пер-

вісному (передюліанському) римському календарі, в якому рік починався з весняного рівнодення, а першим його місяцем був матріус (березень), названий так на честь бога війни Марса. Щойно пізніше початок урядового року був перенесений на 1 януаріуса (січня), а матріус-березень став третім місяцем року. Натомість у Константинополі, звідки прийшло до Києва і на Підляшші християнство у грецькому обряді, рік починали 1 вересня. З приходом християнства на Русь почався і тут використовуватись візантійський варіант створеного у Римі юліанського календаря (Візантія була східною частиною Римської імперії, яка пережила упадок її західної частини). Руські книжники, назагал духовні особи, почали користуватись візантійським літочисленням «від створення світу» (мало це статися у 5508 році до н.е.), але за початок року надалі вважали весну, отже 1 березня (т.зв. березневий стиль літочислення).

Закінчення на 20 стор.

Найславніший Михайлівський храм України – Золотоверхий собор у Києві. Один із найбільш відомих Михайлівських храмів Підляшшя – парафіяльна церква у Старому Корнині

Понад двадцять колективів з Польщі та України, культурні заходи у восьми місцевостях Підляського воєводства, в програмі: концерти, театральні вистави, показ фільму та ярмарок рукоділля. Ось так у великому скороченні можна сказати про XXVIII Фестиваль української

культури «Підляська осінь», який в цьому році тривав п'ять днів – від 23 по 27 жовтня.

Сотні його учасників, як виконавців, так і глядачів, зустрілись в Більську, Білостоці, Гайнівці, Сім'ятичах, Черемсі, Орлі, Клюковичах та Нарві.

«Підляська осінь» – українські переживання і емоції

Саме ця остання місцевість була місцем інавгурації цьогорічного фестивалю. В Нарві виступали місцевий дитячий ансамбль «Аніматор», під керівництвом Марти Гредель-Іванюк, який діє від двох літ, але вже встиг стати лауреатом Конкурсу української пісні «З підляської криниці», та чоловічий квартет «Січ» з Добротвора у Львівській області, що на Підляшші вже вдруге.

– Нам дуже приємно тут співати – говорив учасник ансамблю Роман Браташ. – В минулому році виступа-

ли ми тут в листопаді, на Запустах в Дубичах-Церковних, Риболах, Курашеві і Парцьові. Тут гарна публіка – аплодують, підспівують. Бачимо, що тут люблять українську пісню, українське слово.

У Гмінній бібліотеці в Нарві пролунав також чудовий білий голос учасниць білостоцького ансамблю «Добриня». Його керівник, Олександра Іванюк, підкреслює, що «Підляська осінь» це гарна нагода до спілкування з ансамблями з інших регіонів, нав'язування контактів, а

також піднесення рівня виконання шляхом науки від інших колективів. Особисто на фестивалі вона виступає вже від малого – від часів, коли у початковій школі в Черемсі співала у фольклорному ансамблі «Гілочка». А зараз допомагала ще підготувати наймолодших учасників заходу – малят з ансамблю «Сонечко», який діє в Дитячому садочку «Лісова поляна» в Більську. Вже стало традицією, що починають вони концерт осіннього фестивалю у своєму рідному місті.

Тааакі великі зірки виростуть колись з малих більськових «сонечок»

Зустріч на фестивалі різних співаючих підляських поколінь це вже традиція, тому і не дивно, що окрім дошкільнят на сцені, яка була влаштована у спортивному залі Початкової школи № 4 у Більську, з'явилася також заслужена для підляської культури «Родина» з Дуб'яжина, де, як у справжній родині, співають представники покоління дітей, батьків та дідусів.

– На цьогорічному фестивалі маємо широкий і різноманітний репертуар – казала заступник голови Союзу українців Підляшшя, координатор фестивалю, Марія Рижик. – Приїхали до нас ансамблі з Києва,

Постійно присутній на «Підляських осенях», як глядач і господар міста, бургомістр Ярослав Боровський утішив всіх вісткою, що черговий фестиваль вже відбудеться у реконструйованому будинку культури

зі Львівщини, з Хмельницького. Очевидно, крім ансамблів з України виступають всі наші підляські колективи. Тут маємо їх багато. Беруть вони участь у всіх концертах. Хочемо показати українську культуру нашого регіону, а також загальноукраїнську культуру.

Коли говоримо про учасників цьогорічного фестивалю, що приїхали з України, слід згадати про колективи з її столиці: квартет фольклорного гурту «Кралиця» і танцювальний колектив «Барвіночок» зі школи українського танцю, з яким приїхав оркестр традиційних інструментів «Українські музики». У фестивалі взяли участь також жіночий вокальний ансамбль «Оріяна» з Борисполя та солістка Софія Шморгун. Добрі знайомі підляської публіки це вже Вокальний квартет Академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля» Філармонії у Хмельницькому – його члени вже не перший раз співали на фестивальных концертах, єднаючи народні пісні з класичним виконанням.

А коли йдеться про дует сестер Бабкевич з Городка біля Львова, то хоч він виступав на Підляшші вперше, однак його учасниці відчували себе як вдома:

– Де не підеши, чуєш свою мову – питаєш про щось когось українською і українською тобі відповідають. Відчули ми тут таку рідну кровинку, домашню ауру – сказали Неоніла та Ліліана Бабкевич, яких бабуся родом з Холмщини. Про долю виселеної з рідних земель родини заспівали вони в пісні, до якої написали і слова, і музику.

Іншим холмським акцентом на підляському фестивалі була виставка ручників з колекції Ярослава Спільника – голови товариства «Холмщина» в Городкові, а також презентація народного одягу, який привезла Марія Панізовська з Черлян біля Городка.

Фестиваль це не лише концерти з українськими піснями та танцями – це також численні супровідні події. Перша, яка здавна вже вписана у фестивальну програму, це театральні вистави для дітей. В цьому році діти з садочків та шкіл в Більську, Білосто-

ці, Орлі та Черемсі дивились виставу «Шапочка. Червона», на основі відомої казки Шарля Перо, з якою приїхали актори Львівського обласного театру ляльок.

Інший супровідний захід це показ документального історичного фільму «(НЕ)Забуті» Олега Криштопа і Володимира Сівка про складні і трагічні долі воїнів УНР після поразки Визвольних Змагань 1917-1921 ро-

ків. У стрічці можна почути спогади дітей ветеранів Армії УНР, що нині живуть у Польщі, які розповіли про своїх батьків. Крім цього фільм має також підляські акценти, адже знімальна група перебувала у Кліщцелях та Гайнівці і Дубинах.

Ті, які прибули на головні фестивальні концерти, могли побачити, а то й придбати вироби українського рукоділля, такі як гerdани, тобто традиційні українські прикраси з бісеру, виготовлені у техніці станочного плетіння. Ювелірні прикраси свого виробу привезла, можна сказати – постійна учасниця «Підляської осені» та інших українських заходів, зокрема, пленерних – Іванна Окулос, яка мистецтва виготовлення гerdанів навчилася від своєї бабусі.

Серед фестивальної публіки були особи, які, як кажуть – не пропустили б жодного концерту і постійно, від років, приходять послухати, як співають їх діти, а потім онуки, як ви-

ступають сусіди. Та, звісно, переконатись, чим будуть дивувати і захоплювати гості з України. Були також ті, котрі на концерт потрапили вперше і, як то було у випадку Галини Маловшек, дещо випадково. Справа у цьому, що живе вона в Словенії і є головою Товариства української культури «Берегиня» в місті Жалец. У Білостоці була членом журі іншого фестивалю, «Vivat Polska» і саме його організаторка сказала, що є виняткова нагода потрапити на близьку її серцю подію.

Організатор: Союз українців Підляшшя
Співорганізатори: Більський будинок культури, Сім'ятицький осередок культури, Гайнівський будинок культури, Нарвянський осередок культури, Гмінний осередок культури в Черемсі, Міська публічна бібліотека в Більську Підляському, Початкова школа ім. А. Міцкевича в Більську Підляському, Громадська початкова школа свв. Кирила і Мефодія в Білостоці, Початкова школа № 9 в Білостоці, Садочок № 9 «Лісова поляна» в Більську Підляському, Гмінний осередок

культури у Вуорлі, Солецька рада Клякович, Українське Товариство
Проект реалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, підтримці Міністерства закордонних справ України а також фінансовій підтримці: Бургомістра міста Більськ Підляський Війта гміни Більськ Підляський Бургомістра міста Сім'ятичі Бургомістра міста Гайнівка Війта гміни Нарва

– І танцювала, і підспівувала, і плакала – говорить пані Галина. – Мені здалося, що я приїхала до рідної України. Я чую тільки українську мову, емоції мене переповнюють.

Гарних емоцій під час цього річного фестивалю не бракувало. Принесли їх, для прикладу, виступи дошкільнят з більського садочка, їх старших колег з ансамблів «Ранок» і «Гілочка», колишнього вже хору «Восклиціновілля» з Гайнівки, а ще таких гуртів, як «Вєрвочки», чи представників старшого покоління з велинівських «Вєресів» та багатьох інших підляських колективів. Незабутні були також віртуози з київського ансамблю «Українські музики» та справжні акробати зі школи танцю «Барвіночок», які на фінал дарували всім енергетичного «Гопака».

Чи на чергові фестивалі емоції будемо чекати рік? У такому масштабі – може й так, але «по дорозі» будуть, хоч і скромніші за численністю, але з не менш гарним настроєм, колядні зустрічі, конкурси української поезії та пісні, концерти та інші заходи, які підтримують життя української культури і мови в нашому регіоні.

Славомир САВЧУК
Радіо Білосток
Фото Ю. Гаврилюка

Kultura ludowa gminy Czyże

W 2019 roku Podlaski Instytut Naukowy dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizował zadanie „Dokumentacja i archiwizacja folkloru tradycyjnego gminy Czyże”. W ciągu roku odbyło się 10 spotkań z mieszkańcami wsi urodzonymi w latach 20., 30., 40. i 50. XX w. Miały one na celu w miarę pełne zebranie, a następnie zarchiwizowanie w zbiorach Podlaskiego Instytutu Naukowego, folkloru tradycyjnego na niewielkim obszarze jednej gminy.

W ciągu roku udało się zebrać dość bogaty i ciekawy materiał folklorystyczny który, miejmy nadzieję, stanie się bazą wyjściową do szerszej publikacji poświęconej kulturze ludowej wsi w gminie Czyże.

Przedmiotem zainteresowania podczas realizacji projektu była twórczość kalendarzowo-obrzędowa, obejmująca zwyczaje ludowo-religijne związane z poszczególnymi świętami oraz folklor obrzędowy (kolędy, pieśni wiosenne, pieśni sianokośne i żniwne), twórczość

rodzinno-obrzędowa (zwyczaje chrzcinne, tradycje wesele, zwyczaje związane ze śmiercią oraz repertuar pogrzebowy), pozaobrzędowy repertuar pieśniowy, obejmujący pieśni rodzinno-obyczajowe (o miłości, sierocej doli, satyryczno-humorystyczne etc.) i społeczno-obyczajowe (m.in. kozackie, czumackie, rekruckie), folklor dziecięcy, czyli kołysanki, wierszyki mówione dzieciom przez dorosłych, jak i przez same dzieci, wylicznanki, zagadki, a także przysłowia i powiedzenia ludowe.

Na uwagę zasługuje tradycja muzyczna wsi w gminie Czyże, która jest nierozłącznie powiązana z rolnictwem. Repertuar kalendarzowo-obrzędowy badanych wsi stanowią następujące gatunki muzyczne:

- kolędy (*ruzdziannyji pisni*),
- pieśni wiosenne (*ohulki i wesnuszki*),
- pieśni sianokośne (*sinokuosny pisni*),
- pieśni żniwne (*żniwny pisni*).

Kolędy wykonywali podczas Bożego Narodzenia grupy kolędnicze, najczęściej z gwiazdą. We wsiach gminy Czyże dominowały kolędy cerkiewne, głównie z wydanego w Ławrze Poczajowskiej w 1790 roku „Bohohłasnyka”, a więc utwory powstałe w ówczesnym ukraińskim języku literackim (*ruska mowa, ukrajinska knyżna mowa*). Wykonywano je najczęściej z wymową rosyjską („Niebo i ziemia”, „Nowa rada stała”, „Boh Predwiecznyj”, „Ja umom chodiła”, „Skinija złata”), chociaż z widocznym wpływem miejscowej gwary ukraińskiej. Dopiero w ostatnich latach upowszechniły się tu współczesne kolędy w języku ukraińskim i białoruskim.

W trakcie kolędowania śpiewano również archaiczne kolędy ludowe, adresowane do gospodarza, gospodyni, młodej pary, nowo narodzonego dziecka (np. „Oj jasna, krasna w łuzi kalina”). Wykonywano je w miejscowej gwarze ukraińskiej. Dziś pamięta je coraz mniej śpiewaków ludowych.

Ohulki to najpopularniejszy gatunek obrzędowości wiosennej, związany z odrodzeniem przyrody i rodzeniem się uczuć. W wsiach gminy Czyże zachowało się kilka tego typu pieśni, np. w Zbuczu udało się zapisać: „Kuje za zula”, „Oj czy wsi^e tyje sadońki cwitut”

(wariant pieśni wiosennej, która w Klejnikach zaczyna się od słów „Mała ptaszynka”), w Klejnikach śpiewano „Położu kładku werbowu” itp.

W grupie pieśni związanych z pracami letnimi znajdują się pieśni sianokosne i żniwne. We wsiach gminy Czyże, np. w Zbuczcu, Czyżach, Klejnikach popularna była pieśń sianokosna „Biel-mołodec si^ono kosit”. W trakcie żniw śpiewano np. „Oj czyja to wołoka”, „Wylitaj peregjułko”.

Na repertuar rodzinno-obrzędowy gminy Czyże składają się:

- pieśni i przyśpiewki chrzcinne,
- pieśni i przyśpiewki weselne,
- pieśni pogrzebowe.

Jeśli chodzi o repertuar związany z narodzinami dziecka, to w badanych miejscowościach zachowały się głównie pieśni i przyśpiewki adresowane do kumów. Są to najczęściej humorystyczne utwory, np. śpiewane w Kuraszewie czy Klejnikach „Pryszow kum do kumy”, „Oj kume, kume dobra hory^ołka”, a także utwory obrzędowe wykonywane na chrzcinach, np. „Czyja to dyrka nehorodżana”.

Na badanym obszarze zachował się również wyjątkowo bogaty repertuar weselny. Wciąż można zrekonstruować tradycyjny obrzęd weselny z ponad 60 pieśniami oraz przyśpiewkami.

Zdecydowaną większość repertuaru wsi gminy Czyże stanowią pieśni liryczne. Można je podzielić na:

- pieśni rodzinno-obyczajowe: o miłości („Oj Boże, Boże, koli toj weczur bude”, „Za tumanom niczoho ne widno”, „I szumit i hude”), o życiu rodzinnym, o tragicznych wydarzeniach z ży-

cia, pieśni satyryczno-humorystyczne („Nese tioszcza wodu”, „Jak nam zamuzom żyłosia”).

– pieśni społeczno-obyczajowe: kozackie, czumackie („U Kijowi na rynoczku”), żołdackie i rekruckie („Koli kalina ne cwila”).

Ciekawą grupę stanowią pieśni, które można zaliczyć do folkloru dziecięcego. To kołysanki („Luli-luli, luli, pryleti^oli kury”), tak zwane zabawianki oraz pieśni, które powstały w środowisku dziecięcym. Jednym z popularniejszych utworów dziecięcych jest we wsiach gminy Czyże żartobliwa piosenka „Jak ja była mała-mała, kołychała mene mama”.

Warto też wspomnieć o repertuarze sakralnym – pieśniach wielkopostnych i pogrzebowych, śpiewanych najczęściej z rosyjską wymową, choć z wyraźnym wpływem miejscowej gwary ukraińskiej, rzadziej wykonywanych w gwarze (np. pieśń pogrzebowa „Kažut lude, szto ja umru, a ja chozczu żyti”, również pochodząca z poczajowskiego „Bohohłasnika”). Zachowała się tradycja śpiewania ich przy czuwaniu przy zmarłym.

Dużą grupę pieśni, śpiewanych we wsiach gminy Czyże, stanowią popularne utwory ukraińskie, które przez najstarszych mieszkańców są traktowane jako nieodłączna część miejscowego repertuaru („Za tumanom niczoho ne widno”, „Oj szto ż to za szum uczyniwsia”). Są też tu wykonywane pieśni rosyjskie, które pojawiły się po „bieżniewie” oraz piosenki białoruskie, przejęte w ostatnich latach od zespołów białoruskich – uczestników festiwalu białoruskich w regionie.

Niezwykle bogate we wsiach gminy Czyże są zwyczaje ludowo-religijne związane z poszczególnymi świętami cerkiewnymi, poczynając od Kolady i Ruzdwa. Udało się dotrzeć do kobiet, mających bogatą wiedzę o dawnych zwyczajach towarzyszących nie tylko 12 najważniejszym świętom w roku, ale też pomniejszych świętom, które wpisują się w roczny cykl agrarny.

W prowadzonych badaniach położono też nacisk na zebranie różnego rodzaju powiedzeń, przysłów, a także frazeologizmów, wciąż używanych we wsiach gminy Czyże. Jest to prawdziwa skarbnica mądrości ludowej, np. „Odkład ne jde w ład”, „Jak ne pomoże wi^ok, to j ne pomoże li^ok”, „Ne tohdy padaje, jak prosiat, a tohdy, jak si^ono kosiat” itd. Udało się zebrać ponad 500 tego typu powiedzeń i przysłów ludowych.

Pomimo wielu godzin spędzonych na rozmowach ze starszymi mieszkankami wsi w gminie Czyże i zebraniu dość obszernego materiału, wciąż jest to zapisywać. Każda wieś to swoje własne niepowtarzalne obrzędy i pieśni, które będą żyć tak długo, jak długo będą żyć ludzie pamiętający tradycyjny świat wsi podlaskiej. Niestety, liczba osób, do których można się wybrać z dyktafonem, cały czas się kurczy. Starsi ludzie, zwłaszcza urodzeni w latach 20. XX wieku, odchodzą, a niestety wraz z nimi ginie wiedza o jakże pięknych i różnorodnych tradycjach Podlasian. Jest to już w zasadzie ostatni moment, by jeszcze cokolwiek zebrać. Dlatego, póki jest możliwość, warto odwiedzać swoich dziadków i babcie, a także innych mieszkańców naszych wyludniających się wsi i ich nagrywać, by ocalić od zapomnienia to co jest podstawą naszej tożsamości – kulturę przodków.

Ludmila ŁABOWICZ
Podlaski Instytut Naukowy
Zdjęcia autorki artykułu

Kilkudziesięciu naukowców, pedagogów i działaczy ukraińskich organizacji społecznych z Polski, Białorusi, Kanady oraz Ukrainy wzięło udział w III Podlaskiej Ukraińskiej Konferencji Naukowej. Obrady spotkania zorganizowanego przez Podlaski Instytut Naukowy odbyły się w dniach 15-16 listopada 2019 roku w Miejskiej Bibliotece Publicznej

w Bielsku Podlaskim. Głównym tematem tegorocznej edycji było 25-lecie odrodzenia nauczania języka ukraińskiego w regionie. Oprócz problematyki związanej ze szkolnictwem, podczas konferencyjnych sesji można było usłyszeć referaty z dziedziny historii, językoznawstwa, socjologii oraz etnografii.

Konferencja o minionym z perspektywą na przyszłość

25 lat temu, w 1994 roku, w Bielsku Podlaskim rozpoczął się nowy etap podlaskiej ukraińskiej rewolucji. Minęło wówczas jedenaście lat od momentu, gdy w 1985 roku reaktywowano działalność koła Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Kleszczelach, do którego wkrótce dołączyły koła w Czeremsze, Bielsku Podlaskim, Białymstoku i Hajnówce. Minęły dwa lata od utworzenia Związku Ukraińców Podlasia – w 1992 roku, gdy aktywność kultural-

tem pochylić – mówi przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Konferencji, dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego dr Grzegorz Kuprianowicz, – podsumować ten okres i przeanalizować w szerszej perspektywie. Dlatego tegoroczna konferencja jest skoncentrowana na szkolnictwie, zaczynając od historii nauczania języka ukraińskiego na Podlasiu. Tematyka jest różnorodna – to z jednej strony historyczna refleksja nad historią nauczania języka ukraińskiego na Podlasiu, ale, tak jak

zawsze na Podlaskiej Ukraińskiej Konferencji Naukowej, poruszane są inne tematy, związane z historią, kulturą, tradycją Podlasia. Jest już koło naszych stałych prelegentów, którzy dzielą się rezultatami swych badań. Ale są także goście spoza Podlasia, dzięki czemu spojrzymy na historię nauczania języka ukraińskiego w szerszym kontekście – z perspektywy innych ukraińskich środowisk w Polsce, doświadczeń Ukraińców za granicą, a także innych mniejszości, na przykład litewskiej.

Nieprzypadkowo inauguracja III Podlaskiej Ukraińskiej Konferencji Naukowej odbyła się nie w miejscu jej stałych obrad, lecz w Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. To właśnie tutaj w 1994 roku zaczęły się pierwsze zajęcia języka ukraińskiego. Uczestnicy i goście konferencji wzięli udział w lekcjach otwartych i zobaczyli, jak odbywa się nauczanie języka ukraińskiego w klasach młodszych i starszych, a rozpoczynał i zamykał obrady konferencji występ jednej z wizytówek podlaskich Ukraińców – zespołu folklorystycznego „Ranok”. Obradom konferencji towarzy-

na i społeczna podlaskich Ukraińców osiągnęła taki poziom, że nieodzowne było stworzenie odrębnej struktury organizacyjnej. Kolejnym krokiem musiała być próba powołania do życia punktów nauczania języka ukraińskiego, które stworzyłyby warunki do przekazywania dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom.

– *Ćwierć stulecia to już długi okres i pomyśleliśmy, że warto się nad tym tema-*

szyla także wystawa fotograficzna, ukazująca historię nauczania języka ukraińskiego na Podlasiu, którą prezentowano w Miejskiej Bibliotece Publicznej.

Mówiąc o utworzeniu punktu nauczania w 1994 roku, używamy określenia „odrodzenie”. O jego słuszności można się było przekonać podczas konferencji, słuchając między innymi referatów prof. Romana Wysockiego i dra Mikołaja Roszczenki. Pierwszy mówił o początkach szkolnictwa ukraińskiego na Północnym Podlasiu w latach 1917 – 1919, w okresie istnienia Ukraińskiej Republiki Ludowej i Państwa Ukraińskiego (tzw. Hetmanatu). Załączki szkół ukraińskich zaistniały wówczas w Milejczycach, Drohiczynie i Mielniku. Jednak niestabilna wojenna i powojenna sytuacja, spustoszenie demograficzne, które przyniosło „bieżeństwo”, a w szczególności klęska niepodległościowych aspiracji Ukraińców spowodowały, że szkolnictwo ukraińskie w regionie miało niedługi byt.

Kolejna szansa na organizację nauczania języka ojczystego zaistniała dopiero w latach 50. XX wieku, na fali odwilży w PRL. Wcześniej, zarówno w okresie międzywojennym, gdy władze blokowały szkolnictwo mniejszościowe, jak i podczas wojny, gdy na Północnym Podlasiu okupacyjne władze wprowadzały szkolnictwo białoruskie, warunków do nauki języka ukraińskiego nie było. Badacz historii swojej Małej Ojczyzny dr Mikołaj Roszczenko opowiedział o organizacji nauczania języka ukraińskiego w Kleszczelach i o tym, na jakie przeszkody natrafiali inicjatorzy jego wprowadzenia do szkoły, którym przewodził były żołnierz Armii

Ukraińskiej Republiki Ludowej Andrij Nimyj. Wprawdzie nauka w szkole podstawowej w Kleszczelach się zaczęła, lecz wkrótce działalność oświatowa i kulturalna kleszczelowskich Ukraińców została przez władze skutecznie sparaliżowana. Naukę języka przerwano, wygasła też działalność koła Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, ale ziarno zasiane przez miejscowych działaczy zaczęło kiełkować kilkadziesiąt lat później i dziś przynosi rezultaty.

– *W ciągu tych 25 lat, od 1994 roku, widać wyraźny rozwój nauczania języka ukraińskiego* – mówi sekretarz Podlaskiego Instytutu Naukowego Ludmiła Łabowicz. – *Gdy powstał pierwszy punkt nauczania, uczyło się 89 dzieci i młodzieży. Obecnie uczy się ponad 400 osób i właściwie każdego roku widoczny jest*

wzrost. Nie są to może jakieś duże cyfry, bo rokrocznie przybywa kilku, kilkudziesięciu uczniów, ale z perspektywy tych 25 lat daje to dobry rezultat.

Ludmiła Łabowicz w swym referacie poświęconym chronologii i statystyce nauczania języka ukraińskiego podkreśliła także wzrost liczby szkół i przedszkoli, gdzie nauczany jest język ukraiński. Początkowo była to tylko Szkoła Podstawowa nr 4 w Bielsku Podlaskim, potem, w 1995 roku, pojawiła się Szkoła Podstawowa w Czeremsze, a dopiero w 2003 roku zaczęły się lekcje języka ukraińskiego w Białymstoku.

Obecnie największym ośrodkiem nauczania pozostaje Bielsk Podlaski, gdzie ukraińskiego uczy się 75% wszystkich dzieci w regionie. Ukraińskiego można się tu uczyć od małego – w Przedszkolu Samorządowym nr 9 „Leśna Polana”, a kontynuować w miejscu, gdzie się wszystko zaczęło – w Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza, w której od 2011 roku działają oddzielne klasy ukraińskie. Natomiast najwięcej punktów jest w Białymstoku, gdzie zajęcia z języka ukraińskiego odbywają się w Niepublicznej Szkole Podstawowej św. Cyryla i Metodego oraz Szkole Podstawowej nr 9 im. 42 Pułku Piechoty, przy którym działa także międzyшкоlny punkt nauczania. Młodsze dzieci uczęszczają na zajęcia do międzyprzedszkolnego punktu przy Przedszkolu nr 26 Integracyjnym im. Joanny Strzałkowskiej-Kuczyńskiej, a od niedawna nauka języka ukraińskiego prowadzona jest także w Niepublicznym Przedszkolu „Aniołki”, działającym przy Prawosławnej Parafii Św. Ducha.

Stabilnym miejscem na mapie nauczania języka ukraińskiego jest także Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czeremsze, którego wizytówką jest zespół folklorystyczny „Hiloczka”.

Zdaniem biorącego udział w konferencji przewodniczącego Rady Fundacji „Prosvita” i wieloletniego wydawcy czasopisma „Ridna Mova” Marka Syrnika – na tle nauczania języka ukraińskiego w innych regionach Podlasia wyróżnia się tym, że panuje tu jeszcze swoisty entuzjazm.

– *Od szeregu lat badam i analizuję to, co się nazywa oświatą ukraińską w Polsce – mówi historyk i pedagog z Wałcza. – Istwierdzam oraz utwierdzam się po raz kolejny w przekonaniu, że jeżeli ma nastąpić jakieś odrodzenie nauczania języka ukraińskiego w Polsce, to rozpocznie się ono od Podlasia. Tego regionu, gdzie te wszystkie tradycje jeszcze żyją, są praktykowane. Naturalne jest, że my, którzy te swoje korzenie utraciliśmy w związku z akcją „Wisła”, zostaliśmy przesiedleni na zachodnie i północne terytoria Polski, żyjąc w oderwaniu od tej całej spuścizny, będziemy ją niejako odtwarzać, a to nie jest to samo, co kontynuować.*

Już tradycyjnie Podlaską Ukraińską Konferencję Naukową cechowała duża liczba wygłoszonych referatów i ich różnorodność. Podczas dwudniowych obrad, oprócz naukowych analiz i rezultatów badań, można było usłyszeć także wspomnienia i refleksje bezpośrednich uczestników wydarzeń i procesów tworzących historię nauczania języka ukraińskiego na Podlasiu. Były wśród nich osoby, które brały udział w tworzeniu punktów nauczania, takie jak Jan Kiryziuk, Maria i Eugeniusz Ryżykowie. Z tej perspektywy ciekawe były relacje z miejsc, gdzie w latach 90. i później nie udało się stworzyć punktów, na przykład w Milejczycach, Siemichoczach czy Augustowie. Pomimo zebranych deklaracji rodziców, w różnych przypadkach – czy to działanie miejscowej administracji, czy środowisk białoruskich lub prawicowych ugrupowań doprowadziły do tego, że nie udało się wprowadzić tam nauczania języka przodków. Swymi doświadczeniami dzieliły się także osoby, które po wprowadzeniu nauczania były na swoistej pierwszej linii frontu – nauczycielki, takie jak Elżbieta Tomczuk w Bielsku Podlaskim, Irena Wiszenko w Czeremsze, a w Białymstoku Ludmiła Łabowicz. Dzięki ich pracy i uporowi nauczanie przetrwało i rozwija

się. Dołączyły później do nich Agnieszka Giza, Joanna Romaniuk, Karolina Chmur i Aleksandra Iwaniuk.

Uczestnicy konferencji dzielili się także doświadczeniem w organizacji nauczania języków mniejszości, tworzenia modeli szkolnictwa oraz polityki oświatowej odnośnie mniejszości narodowych i etnicznych, a także migrantów. Mogli poznać dobre praktyki, a z drugiej strony problemy związane na przykład z nauczaniem języków mniejszości oraz migrantów w Kanadzie, sytuację szkolnictwa litewskiego w Polsce czy usłyszeć o doświadczeniach pracy konsultanta języka ukraińskiego w województwie podkarpackim i lubelskim.

Oprócz tematyki oświatowej podczas obrad nie zabrakło wystąpień dotyczących dziejów i kultury Podlasia, jak też spokrewnionego z nim Polesia Brzeskiego. Ale także tu pojawiły się referaty dotyczące historii szkolnictwa. Jednym z prelegentów był na przykład badacz historii swej rodzinnej miejscowości Dasze – Marek Martynowicz, który niedawno wydał monografię poświęconą historii szkolnictwa w tej wsi od końca XVIII. Wiktor Misijuk z Brześcia opowiedział o referendach szkolnych na terenie województwa poleskiego w okresie międzywojennym, ukazując nieznaną fakty zaangażowania miejscowej ludności w tworzenie szkolnictwa ukraińskiego, a z drugiej strony

proces blokowania tego procesu przez administrację państwową II RP.

Organizowana po raz trzeci Podlaska Ukraińska Konferencja Naukowa stała się ważnym wydarzeniem w życiu ukraińskiej społeczności regionu, które zaczyna swym znaczeniem wychodzić poza granice Podlasia. Świadczyć o tym może powiększająca się liczba prelegentów z innych środowisk oraz ośrodków naukowych nie związanych z Podlasiem.

Jednym z uczestników tegorocznej konferencji był dyrektor Instytutu Języka Ukraińskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy prof. Pawło Hrycenko, który powiedział, że Podlasie dla badaczy języka ukraińskiego jest podstawą do zrozumienia procesów, które zachodziły w nim od wieków, a jego słowa o znaczeniu tematu głównego konferencji mogą być jej podsumowaniem:

– *Podstawą przyszłości państwa, przyszłości narodu jest wychowanie dzieci. Jak je wychowamy? Co będą wiedzieć o swej historii i o kulturze? Jak będą odczuwać w sobie to dziedzictwo, jak będą się na nim opierać? Od tego wiele zależy, zarówno dla jednostki, jak i społeczności. Edukacja z wykorzystaniem rodzimej tradycji wracania do korzeni ma perspektywę.*

Sławomir SAWCZUK
Polskie Radio Białystok
Fot. Ju. Hawryluka

Organizator konferencji: Podlaski Instytut Naukowy.
Współorganizatorzy: Związek Ukraińców Podlasia, Towarzystwo Ukraińskie, Szkoła Podstawowa nr 4 im. Adama Mickiewicza w Bielsku Podlaskim, Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku.
Konferencja odbyła się dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej, dzięki wsparciu Wójta Gminy Bielsk Podlaski, Towarzystwa Przyjaciół Skansenu w Koźlikach i osób prywatnych oraz przy wsparciu finansowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy, Burmistrza Miasta Bielsk Podlaski i Burmistrza Kleszczel.
Sponsorzy: Polska Sieć Sklepów „Arhelan”, Agencja Wydawnicza „Ekopress”, J.W. Zakład Transportowy.

Обсілі як стонка картохлі

Світ комах в українських говірках Підляшшя, ч. V

Проводження з попередніх чисел

На Підляшші досі можна записати доволі цікаві місцеві говіркові слова, які описують багатий і різноманітний світ комах. На жаль, багато чого вже забулося (бо як, наприклад, назвуть у нас вовчка звичайного?). Деякі з назв, що їх пам'ятають як старіші, так і молодші жителі села неоднозначні (чи *швед* це жук-короїд чи зовсім інша комаха, яка нищить деревину?). Інші назви є різними в залежності від села (чи *кузака* це просто будь-яка комаха чи лише така, яка повзає?). Окрім того поширюються полонізми, напр. *стонка*. Детальне вивчення цієї теми та створення словника підляської лексики, пов'язаної з комахами, вимагало б ширшого проекту, який залучив би не лише мовознавців, але й ентомологів, а також доволі широкої території досліджень.

У цій статті представлено найпопулярніших шкідників сільсько-го та лісового господарств, із якими боролися колись та з якими борються зараз жителі підляського села. Представлено лексику, в основному з сіл у гміні Чижі, у меншій мірі з інших місцевостей Підляшшя.

вовчок звичайний –

turkuć podjadek – *круот*

Вовчок звичайний, інакше капуста, це багатоїдний шкідник. Він любить моркву, помідори, капусту, картоплю. Пеє садові та лісові розсадники. Оселяється вовчок тільки на вологих місцях, живе у ґрунті й рідко з'являється на поверхні, літає вночі. Добре плаває і може долати значні водні перешкоди.

На означення цього шкідника автори *Атласу східнослов'янських говірок Білосточчини* майже на всій українсько- та білоруськомовній території від річки Буг аж за річку Супрасль (до Сокільки) зафіксували слово *круот* (та наближені фонетичні варіанти). Проте зараз навіть найстарші жителі сіл у гміні Чижі, з якими довелося розмовляти, не пам'ятають місцевих назв на означення комах, яка пошкоджує картоплю та інші овочі. Це можливо тому, що вовчок, колись популярний шкідник, зараз не має великого значення в посівах. Його кількість значущо зменшилася, ймовірно, через отруєння ґрунту. Можливо й тому забулася місцева назва цієї комах, фіксована майже 40 років тому.

У селах гміни Чижі *круотом* (однина – *круот*) місцеві жителі зовуть кумку (*kumak*), тобто жабку з яскраво-оранжевим черевцем.

У селах гміни Чижі *круотом* (однина – *круот*) місцеві жителі зовуть кумку (*kumak*), тобто жабку з яскраво-оранжевим черевцем.

жук колорадський – stonka – стонка

множина – *стонкі*

Запитавши старіших жителів Підляшшя: *Скуоль взялася стонка?* можна нерідко почути, що її скинули на Польщу американські повітряні сили. Як «аргумент» наші селяни подають те, що цей популярний зараз, дуже серйозний шкідник картоплі, зовсім був невідомий у міжвоєнному періоді, та з'явився щойно після Другої світової війни.

Дійсно, колорадський жук відомий віднедавна. Він був вперше знайдений в північній Мексиці в 1824 р., де вживав у їжу дикі рослини сімейства пасльонових (*psiankowate*). Але через 20 років, він мігрував углиб континенту в штати Колорадо і Небраска. Йому припали до смаку куці картоплі і він знищив майже весь урожай (звідки його назва колорадський жук). Через ще 20 років жук поширився по всьому континенту і досяг Атлантичного моря.

Довгий час стежили за цим шкідником і не допускали попадання в Європу. Однак 1877 року він потрапив до Німеччини (ймовірно з імпортованою зі США картоплею), але був знищений.

У період Першої світової війни колорадський жук випадковим чином прижився неподалік американської військової бази в Бордо у Франції, де його вже було не зупинити. Упродовж Другої світової війни він потрапив у Бельгію, Нідерланди та Іспанію та поширився по всій Європі.

У Польщі в міжвоєнному періоді колорадського жука зустрічали рідко. Він став серйозним шкідником картоплі щойно в 1950-тих рр. Зразу й уряд використав його з пропагандистськими цілями, заявляючи, що жука навмисно скинули американські повітряні сили (про це заявляв також уряд Східної Німеччини). Протягом перших десятиліть Польської Народної Республіки пояснювали, що поява цього шкідника картоплі це диверсія ворогів соціалізму. У 1940 і 1950-тих було організовано в Польщі акції збирання «смугастих диверсантів» та їхніх личинок. Такі акції в підляських школах проведено ще в 1980-тих рр. – учнів відправляли в поля руками збирати шкідників.

З огляду на те, що колорадський жук відомий на Підляшші віднедавна, його називають – під впливом польської мови – *стонкою*. Інших назв не вдалося тут записати. Проте, разом з поширенням цього шкідника, почали й ширитися різні народні порівняння, напр. *Обсілі як стонка картохлі*.

короїд – kornik – швед

Короїд це жучок-шкідник бурого або чорного кольору, що живе під корою, рідше – в деревині та корі дерев. Д-р Василь Сегень, який досліджував назви комах у підляських говірках, на означення тої комахі фіксує слово *швед*. Проте в селах гміни Чижі *шведом* назвуть не так короїда, як іншого шкідника, що пошкоджує деревину (*шведи влазят у деревину і точат дерево, а корнік точит пуд корою*).

Якщо йдеться про короїда, то цей популярний шкідник, який нападає на пошкоджені дерева, став дуже популярним, зокрема, останніми роками за справою масштабного вирубування дерев у Біловезькій пущі – лісу, що входить до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Міністерствонавколишнього середовища Польщі запевняло, що вирубували пущу з міркувань безпеки, бо захищали дерева від шкідників. Нібито ліс атакували жуки-короїди і знищили понад півмільйона дерев. Європейський суд заявив, що Польща порушила природоохоронне законодавство Євросоюзу.

На думку багатьох науковців та екологів підвищена присутність жука-короїда це невід’ємна риса природних лісів з ялиною. Протягом 9 тисяч років, тобто від появи на цій території ялини, жук-короїд був там присутній. Через кілька років сама природа завжди покладала край градації цього жука – інакше сьогодні ми б не мали Біловезької пущі. Науковці звертають увагу на те, що після двох років посилення активності короїда завжди появляється більша кількість його натуральних ворогів (хижих комах, дятлів, грибів тощо). Тому й кількість непопулярного жука різко падає.

комірний довгоносик –

wołek zbożowy – вовк
можина – *вовкі*

Комірний довгоносик це комаха-шкідник, який завдає великої шкоди запасам зерна. Жуки і личинки пошкоджують пшеницю, жито, ячмінь, рис, меншою мірою – овес, кукурудзу в качанах. Не пошкоджують зерно проса, насіння олійних та деяких інших культур. Личинки виїдають у зерні середину, залишаючи тільки оболонку.

Вовкі з дзюбаком заведуться у засіці – говорили в Збучі.

Білоруський дослідник Василь Сегень зауважує, що форма *вовк* на означення комірнього довгоносика є характерною лише східнослов’янським говіркам Білосточчини. Проте, в українській мові також зустрічаються форми *вовк* і *вовчок* на окреслення цього шкідника. *Вовком*, *волком* та *вовчаком* називають цю комаху також носії українських говірок Південного Підляшшя та Берестейщини.

міль – *mól* – *муоль*
множина – *молі*

Міль це невеликий метелик, гусінь якого є шкідником вовняних виробів, зерна злакових та інших.

Молі в хаті жили і перелітали вчери. Вони найбарзій сукно їлі (Збуч). Найпопулярнішим засобом боротьби підляшан із тим шкідником був *нафталін*.

Окрім кімнатної, є також зернова міль (*skośnik zbożowiaczek*), яка живе всередині зерна. *Такая велькосць як зерна проса, але то чорненькі. Як насипани буоб, то дирочку зробіт, туди влізе і там його їсць* (Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова).

Продовження в чергових числах

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Література:

Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, t. I, Wrocław 1980.

Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny, t. V. Leksyka 1, Warszawa 1995.

Bazyli Siegień, *O pochodzeniu nazw owadów w białorusko-ukraińskich gwarach przejściowych na Białostoczczyźnie*, w: Białostockie Archiwum Językowe, Białystok 2008.

Борис Грінченко, *Словарь української мови*, Київ 1907-1909.

Олексій Кононенко, *Українська міфологія. Символіка*, Харків 2017.

Людмила Чирук, *Підляшшя-Берестейщина-Волинське Полісся: спільна мовна територія трьох країн (на матеріалі назв комах)*, w: TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych, Lublin 2010, t. V.

Православна парафія Вознесеня Господнього в Кленіках

Prawosławna parafija Woznesenia Hospodnioho w Klenikach

Зауочиниє з попереднього номера

Zakuonczyniє z poperednioho nomera

Бквітня 1973 року прийшла найтрагічніша подія в найновішуй історії парафії – згоріла Вознесенська церква в Кленіках. Пожар, якій спалахнув вечором того дня, зусім зніщив деревяну церкву, разом з єїним внутрішнім обладнанєм.

Ся велізна втрата не зломіла однак духа парафіян, якіє, ведени горачим прагненєм мієти своуй православної храм, виришили на мієсці спаленої збудовати нову муровану церкву. Дякуючи їхньої енергії й жертвенності вже 23 травня 1974 р. одбылось посвятінє угольного каменя пуд єїну будову. Збудовано сюю нову церкву за проєктом проф. Адама Добжанського, доповненого послі інж. арх. Іриноу Малафеев, яка я й керовала його реалізованєм.

Будуовлю споруджено на пляні хреста, з інтерєром двома радами колон розділеним на три нави. Цієлость завершує центрально умієщени купол.

Не глядячи на велікі вклад праці й будовельного матеріалу, Вознесенська церква архітектурно найкраще скомпонована не є. Є вона сполученєм форми кам'яної архітектури Кіювської і Галіцько-Волинської Русі з елементами псевдонаціонального російського стилю церковного будованя, якій накідали в XIX ст., што проявилось передусім в надбудованьові над притвором дзвунніці, зусім не гармонізуючої з цієлоу будовлею. Певни застереження односяться тоже до форми куполу й акустики інтерєру.

Незалежно од тих всієх застережень, збудованє сеї церкви є важною подією, бо не оно засвієдчує про живучость православ'я на Пудляшу, але й уводіт до місцьового сільського краєвіду елементи досюоль невієдоми. Монументальность церкви, разом з замкньоними в єїнуй архітектурной формі елементами мнуоговікової традиції руського (староукраїнського) церковного будовництва є якнайбуольш виразним пудкресленєм прив'язаності вієруючих Кленіцької парафії до тисячулітньої традиції православної вієри, защеПЛеної в 988 р. тогдишнім володарем Кіюва – св. Володимієром Великім.

Головніє праці при будові церкви продовжувалися до кунця 1970-х лієт. Перша літургія одслужена біла, тогдишнім настоятелем, о. протоєреєм Іваном Юзвукон, 27 жовтня 1980 р. У наступному рокові (23.III) прибив з Білостоку нови настоятель, о. прот. Олександер Висоцькі, якій продовжував працію при викуончуваньові інтерєру і поправляньові даху. Тоже у 1981 р. починається двохлієтня праця при збудованьові іконостасу. Його рамову конструкцію, за проєктом А. Добжанського, виризає у дереві Я. Плонські. Творцьом ікон є грецькі іконописець Сотірієс Пантопулос. В роках 1984-86 іконостас позолочено. Олтар прикрашено вітражами запроєктованими А. Добжансь-

Бквітня 1973 року прызшла најтрагічнієша подія в најновієшуй історії парафії – зхориєла Вознесенська церква в Кленіках. Пожар, якій спалахнув вечором того дня, зусім зніщыв деревяну церкву, разом з єїным внутрішнім обладнанєм.

Ся я велізна втрата не зломіла однак духа парафіян, якіє, ведены хорачым прагненєм мієти свуй православної храм, wyruszyli на мієсци спаленої збудовати нову муровану церкву. Djakujuczy jichniuj enerhiji j zertwennosti wże 23 trawnia 1974 r. odbyłoś poswjatynie uholnoho kamienia pud jejину budowu. Zbudowano siuju nowu cerkву за проєктом проф. Adama Dobżanśkoho, dopownenoho posli інж. arch. Irynoju Małafejew, jakaja j kierowała joho realizowanієм.

Будуовлу споруджено на плани хреста, з інтерєром двома радами колон роздієленим на три навы. Цієlost' zawerszuje centralno umiєszczyє kupoł.

Не hlediaczy на weliki wkład праці j budowelnoho materiału, Woznesenśka cerkwa architekturno najkraszczє skomponowana не je. Je wona społuczenієм formy kamjanой architekturny Kijuwśkoj i Halićko-Wołyńskой Rusi z elementami pсевdonacionalnoho rosіjskoho stylu cerkownoho budowania, jakij nakidali в XIX st., szto projawiloś przedusiєm в надбудованиові над прытвором дзвунници, zusiєm не harmonizujuczoj z ciєloju budowleju. Pewny zastereżenia odnosiaťsia тоже до formy kupołu j akustyki інтерєру.

Незалежно од tych wsiєch zastereżeń, zbudowanie siej cerkwy je waźnoju podієju, бо не оно засвієдчує про żywuczost' prawosławja на Pudlaszu, але j uwodіt до misciowoho silśkoho krajewidu elementy dosiuol newiєdomy. Monumentalność cerkwy, разом з zamknionymi в jejинuj architekturnuj formi elementami mnuohowikowoj tradyciji ruśkoho (staroukrajіńskoho) cerkownoho budownictwa je jaknajbuolsz wyraznym pudkreslenієм prywязanosti wiєrujuczych Klenіćkoj parafiji do tysiaczuliєtnioj tradyciji prawosławnoji wiєry, zaszczeplenoj в 988 r. tohdysznim wołodarem Kijowa – sw. Wołodymiєrom Welikim.

Hołownyje праці pry будові cerkwy prodowżuwalisia до kuncia 1970-ch лієт. Persza liturhija одслужена була, tohdysznim nastojatelem, o. protojerejem Iwanom Juzwukom, 27 żowtnia 1980 r. U nastupnomu rokowi (23.III) prybyw z Білостоку nowy nastojatel, o. prot. Oleksander Wysoćki, jakij prodowżuwaw праціu pry wykuonczuwaniові інтерєру і poprawlaniові dachu. Тоже u 1981 r. poczynajєťsia dwochлієtnia праця pry zbudowaniові ikonostasу. Joho ramowu konstrukciju, за проєктом А. Dobżanśkoho, wyrызaw u дереви Я. Płonśki. Tworciom ikon je hrećki ikonopiseć Sotirys Pantopulos. W rokach 1984-86 ikonostas pozoloczєno. Ołtar prykraszєno witrażami zaprojektowanymi А. Dobżanśkim і

кім і сті́нним розпісом авторства болгарського живописця Асена Гіцова [*послі розписи доповнював Ярослав Вішенко з Мельніка – ред. «НБіН»*]. Престол, виковани з польового каменя Сергі́йом Мартинюком з Нарви, запроєктовав Іван Солов'янюк.

Будоване в Кленіках нової церкви було пошттовхом до одві́дання парафії не оно для ерархув Православної Церкви в Пуольши, але й представнікуов православнох громад з ці́лого сві́та. В 1978 р. склала візиту делегация Грецької Православної Церкви (червень) і етіопські патріярх Текель. В 1982 р. Кленіцьку церкву й парафію одві́дали – мітрополіт Американської Автокефальної Православної Церкви Феодосій (червень) і єпископ Фінляндії (жовтень). В травні 1987 р. одві́дав Кленіки представнік Російської Православної Церкви, єпископ Пермські і Солікамські Афанасій (сам родом з околиць Бі́льська [*в мірові Олександр Кудюк, нар. 18.II.1927 р. в Красному Селі́, пом. 1.V.2002 р. у Пермі; у 1980 – 1984 рр. бив єпископом Пінськім*]). В серпні 1986 р. гостювала в Кленіцькуй парафії молодь, яка прибила на свято Спаса, обходжене на Святуой Горі́ Грабарці. Били то представніки екуменічної міжхристиянської організації «Філюксенія», маючої своуй осідок у Швейцарії, і студенти теології з Пряшева – головного релігійного і культурного осередка українцюв проживаючих у схуодній Словаччині.

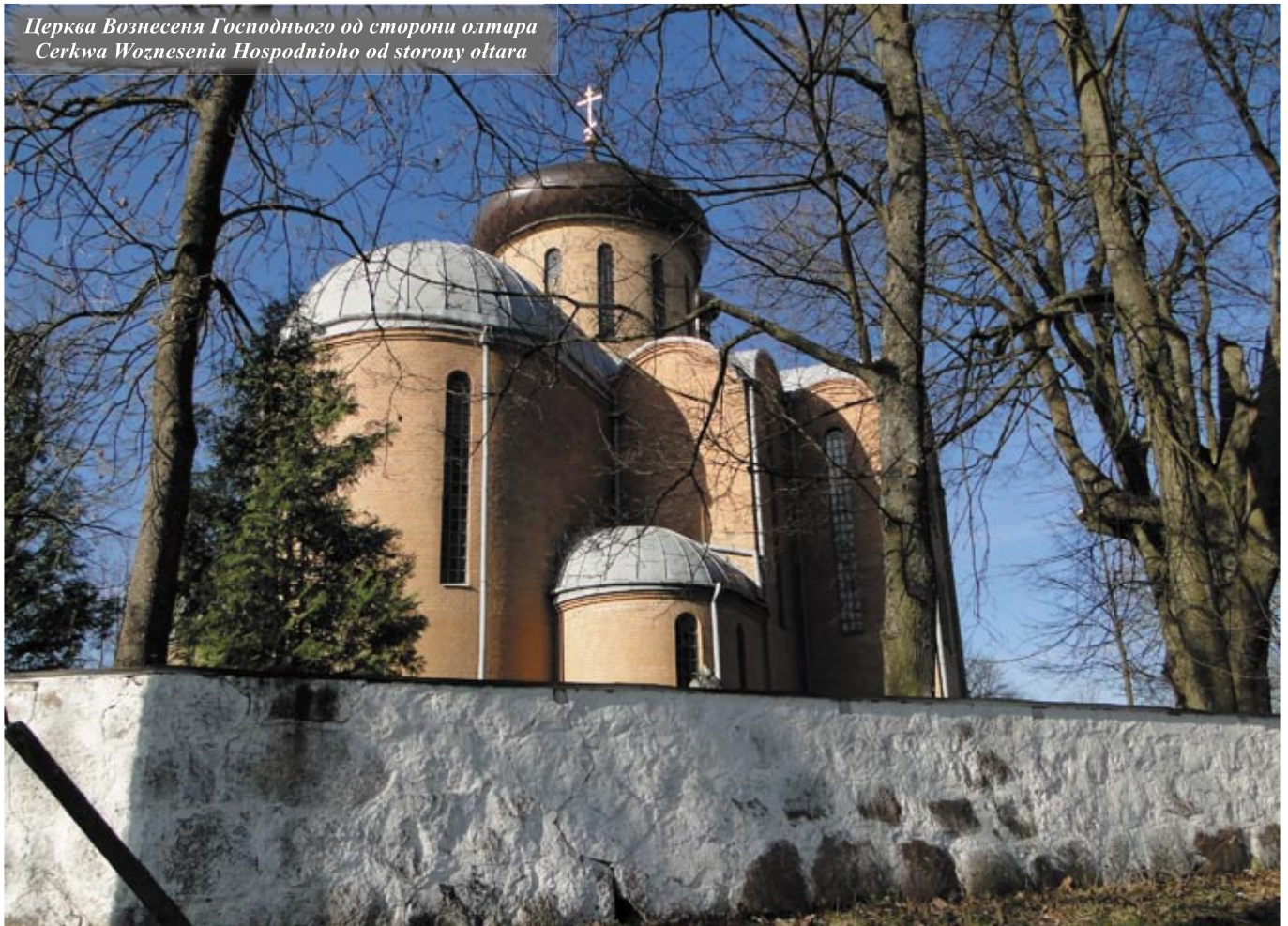
Круом парафіяльної церкви Вознесеня Господнього на території парафії находяться й інши церковни об'єкти. В самому селі́ Кленіки залічаються до їх – могілкі (5,2 га) з мурованою церквою Преображеня Господнього і капліця св. Міколи, тоже мурована, побудована в початках ХХ ст. (перед 1905 р.). В селі́ Куозлікі знаходіться згадана вже дерев'яна церква св. Міколи. Є то найстарі́йши в ці́луй парафії храм, якій є прикладом однонавового церковного будовніцтва на Пудляшові у ХVІІІ ст.

сті́нним розписом аwtorstва бо́лгарського живописця Асена Гіцова [*posli rozpisy dopowniuwaw Jarosław Wiszenko z Melnika – red. «NBiN»*]. Prestoł, wykowany z polowoho kamienia Serhíjom Martyniukom z Narwy, zaprojektowaw Iwan Sołowjaniuk.

Budowanie w Klenikach nowoji cerkwy było posztowchom do odwídania parafiji ne ono dla jerarchuw Prawosławnoji Cerkwy w Puolszczy, ale j predstavnikuow prawosławnych hromad z cíłoho swíta. W 1978 r. skłala wizytu delehacija Hrećkoji Prawosławnoji Cerkwy (czerweń) i etiopski patrijarch Tekel. W 1982 r. Klenićku cerkwu j parafiju odwídali – mitropolit Amerykańskojji Awtokefalojji Prawosławnoji Cerkwy Feodosij (czerweń) i jepyskop Finlandiji (żowteń). W trawni 1987 r. odwídaw Kleniki predstavnik Rosijskojji Prawosławnoji Cerkwy, jepiskop Permski i Solikamski Afanasij (sam rodом z okolic Bíłska [*w mirowi Oleksander Kudiuk, nar. 18.II.1927 r. w Krasnomu Selí, pom. 1.V.2002 r. u Permi; u 1980 – 1984 rr. byw jepiskopom Pinśkim*])). W sierpni 1986 r. hostiuwała w Klenićkuj parafiji mołod', jakaja prybyła na swjato Spasa, obchodzene na Swjatuoj Horí Hrabarci. Byli to przedstawniki ekumenicznoji miżchrystijanskojji organizaciji «Filoksenija», majuczoji swoj osidok u Szwecariji, i studenty teolohiji z Prjaszewa – hołownoho religijnoho i kulturnoho oseredka ukrajinciuw prożywajuczых u schuodniuj Słowaczczyni.

Kruom parafijalnoji cerkwy Woznesenia Hospodnioho na terytoriji parafiji nachodjať sia j inszy cerkowny objekty. W samomu selí Kleniki zaliczajut' sia do jich – mohilki (5,2 ha) z murowanoju cerkwoju Preobrazenia Hospodnioho i kaplicia sw. Mikoły, toze murowana, pobudowana w poczatkach ХХ st. (pered 1905 r.). W selí Kuozliki znachodit' sia zhadana wze derewjana cerkwa sw. Mikoły. Je to najstaríjszy w cíłuj parafiji chram, jakij je prykładом odnonawowoho cerkownoho budownictwa na Pudlaszowi u ХVІІІ st.

*Церква Вознесеня Господнього од сторони олтара
Cerkwa Woznesenia Hospodnioho od storony oltara*

*Кленіцька каплиця св. Миколи
Klenička kaplicia sw. Mikoly*

Говоривши про історію якої-небудь парафії, не можна не згадати хоч в кількох словах духовенства, яке сповнювало своє покликане на єдиній території. Першим кленіцьким парохом, про якого відомості дошли до нас, був о. Матвій Міхнякевіч, виповняючи свої обов'язки од 1691 р. У 80-х роках XVIII ст. на пості пароха був о. Микола Міхнякевіч, а в наступному десетилітстві о. Олександр Міхнякевіч.

За немаліє заслуги для парафії й єїних віруючих згадати треба о. Вікентія Кречетовіча (1866-1897), за настоятельства якого споруджено нову парафіяльну церкву, яка простояла до 1973 р. Поклав вуон тоже мнуого зусиль при поширюваньові серед своїх парафіян освіти. Його наступником був колишній учитель Духовної семінарії в Жировичах о. Іван Хлебцевіч, якій немало потрудився при пудносіннові руовня місцьового рольництва. В 1915 р. виїхав вуон до Росії і на парафію вже не вернувся.

Наступни настоятель Кленіцької парафії, о. еромонах Аліпій Федорук, назначени був аж у 1919 р. і виповнював свої функції до березня 1923 р. Послі його кленіцькіми настоятелями билі: о. Андрій Турувські (1923 р.), о. прот. Іван Краскуовські (1923), о. Платон Панько (1924), о. Іван Громатовіч (1924), о. Даніло Кунцевіч (1924), о. Микола Рудечко (1924-1931), о. прот. Анатолій Кульчицькі (1931-1947), о. прот. Микола Кульчицькі (1947-1951), о. Олександр Новік (1951-1953), о. прот. Євфимій Максимчук (1953), о. Микола Пастернацькі (1954), о. Йосіп Войтюк (1954-1955). В листопаді 1955 р. настоятельом назначено о. Павла Нікітюка (од 1969 р. протоерей), якій виповняв свої обов'язки до травня 1973 р. Його наступником був о. прот. Іван Юзвук, якій спуольно зо своїми парафіянами змуrowав сьогоднішню парафіяльну церкву. В 1980 р. перенесено його на становище помочника пароха в парафії Білостуок-Доїлїди. На його місце прибив з Доїлїд наступни настоятель Кленіцької парафії о. прот. Олександр Висоцькі.

Окруом священікув помітну ролю в житі каждой парафії мають тоже псалмісти. В Кленіцькуй парафії першим з відомих нам псалмістув був Яков Харсевіч, назначени на тую функцію в 1854 р. (вмер у 1900 р.). Його послідов-

Howorywszy pro istoriju jakoji-nebud` parafiji, ne možna ne zhadati choc w kilkoch słowach duchowienstwa, jakoje spowniuwalo swoje poklikanie na jejiniu terytoriji. Perszym kleničkim parochom, pro jakoho wiđomosti doszli do nas, byw o. Matwię Michniakiewicz, wypowniajuczcy swojię obowjazki od 1691 r. U 80-ch rokach XVIII st. na posti parocha byw o. Mikoła Michniakiewicz, a w nastupnomu desetiłtiowi o. Oleksander Michniakiewicz.

Za nemałyje zasłuhi dla parafiji j jejinych wiřujuczycz zhadati treba o. Wikentija Kreczetowicza (1866-1897), za nastojatelstwa jakoho sporudżeno nowu parafijalnu cerkwu, jakaja prostojala do 1973 r. Pokław wuon toże mnuoho zusul pry posziřowaniowi sered swoich parafijan oswiřty. Joho nastupnikom byw koliszni uczytel Duchownoji seminariji w Źyrowiczach o. Iwan Chlebcewicz, jakij nemało potrudiswia pry pudnosiniowi ruownia misciowoho rolnictwa. W 1915 r. wyjichaw wuon do Rosiji i na parafiju wże ne wernuwsia.

Nastupny nastojatel Kleničkoji parafiji, o. jeromonach Alipij Fedoruk, naznaczeni byw aż u 1919 r. i wypowniuwaw swojię funkciji do bereznia 1923 r. Posli joho kleničkimi nastojatelami byli: o. Andrię Turuwski (1923 r.), o. prot. Iwan Kraskuowski (1923), o. Płaton Pańko (1924), o. Iwan Hromotowicz (1924), o. Daniło Kuncewicz (1924), o. Mikoła Rudeczko (1924-1931), o. prot. Anatolij Kulczycki (1931-1947), o. prot. Mikoła Kulczycki (1947-1951), o. Oleksander Nowik (1951-1953), o. prot. Jewfimij Maksimczuk (1953), o. Mikoła Pasternacki (1954), o. Josip Wojtiuk (1954-1955). W listopadi 1955 r. nastojatelom naznaczeno o. Pawła Nikitiuka (od 1969 r. protjerej), jakij wypowniaw swojię obowjazki do trawnia 1973 r. Joho nastupnikom byw o. prot. Iwan Juzwuk, jakij spulno zo swojimi parafijanami zmurowaw siohodniszni parafijalnu cerkwu. W 1980 r. pereneseno joho na stanowiszcz pomoczника parocha w parafiji Biłostuok-Dojlidy. Na joho mięscie prybyw z Dojlid nastupny nastojatel Kleničkoji parafiji o. prot. Oleksander Wysocki.

Okrum swjaszczenikuw pomiřtnu rolu w Źyti každoji parafiji majut toże psalmisty. W Kleničkuj parafiji perszym z widomych nam psalmistuw byw Jakow Charsewicz, naznaczeni na tuju funkciju w 1854 r. (wmer u 1900 r.). Joho posladow-

ніками билі Лаврентій Грабець, а пuzнієй Мікола Грабець. Од 1880 р. існувало тоже мієсце другого псалмїста, яке до 1915 р. займав Олександр Новіцькі.

Од 1919 р. функції псалмїстув вивповнювали по черзі Василь Тополевські (1919), Назар Федорук (1920), Захар Садуовські (1921). Од 1922 до 1970 р., з малими перервами, функція сая припадала Степанові Блізнюкові. 15 серпня 1970 р. псалмїстом назначено Володимієра Костючука. В роках 1929-1946 існувала тоже функція другого псалмїста, якую вивповняли – диякон Юрій Онацік (1929-30), Лідія Мелешко (1930), Самсон Дем'янюк (1930-33), Василь Рижко-Ришук (1932), Іван Блізнюк (1933-34), Павол Лукашевіч (1933-34), диякон Олександр Новік (1934), диякон Іван Блізнюк (1934-1941) й Володимієр Блізнюк (1943-1946).

З церковних старостув першим відомим бив Петро Семенюк з Кленікув, якій, назначени в 1878 р., вивповняв сюю функцію через мнуого наступних каденцій, а в 1905 р. нагороджений бив церковним орденом «За усердіє». По I світовуой вуйніє, до 1926 р., старостою бив Василь Максим'юк зо Ступнікув, нагороджени Похвальним лістом. В роках 1929-1935 його наступніком бив Клеонік Іванюк, а од 1935 р. Макар Сідорук. Потум на сьому мієсцьові зустрічаємо Данила Іванюка (1942-45), Діоміда Леонюка (1945-1956). Од початку 1957 р. старостою бив Віктор Базилук з Кленікув, в січньові 1970 р. його мієсце заняв Андрієй Іліяшук, а од 17 вересня 1973 р. Макар Сідорук.

Сіголітні [1988] руок, в якому мінає 1000 лієт од пам'ятного року 988, коли в Кїйові велікі князь Володимієр Святославїч, названий народом Велікім, а Церквою Руовним Апостолам, охристїв своуї народ, отже і наших предкув, є велікім святюм всієх схудніх христїян. Святкованя провюдят не оно українци у свому столїчнуму Кїйові і білорусї й росїяни, але й всіє інші христїянські нації.

Голос, заклїкуючи до возвелїчуваня рочніці Хрищеня Кїївської Русї, не промінув без еха й серед парафіян кленїцької церкви Господнього Вознесїєня. Мієсцьова молодь, як з самої парафїї, так і проживаюча сьюгодні в Бієльськові, фундовала при церкві св. Міколи в Козліках дерев'яни хрест, зроблени в типовуї для Пудляша формї рїзбларом з Канюкуов – Володимієром Наум'юком з сїном. Вїризаний на йому бив напіс мієсцьовим варїантом української мови, якій звучит: «На паметку святковань 1000-лієття Хрищеня Кїївської Русї – молодь Пудляша, 24.VII.1988/06.VIII.1988 р.»». Посвятїєне сьюго пам'ятніка 1000-лієття одбілось 6 серпня (по старому стилї 24 ліпня) й поруч мієсцьових парафіян зобрало немалює число православної української молодї з інших парафїї Пудляша.

Найголовиєйшою однак подїєю серед ювілейних святковань має битї освяченє парафіяльної церкви Вознесєня Господнього, передбачуване на 27 жовтня. З сєї нагоди має битї вмурована в церковну стїну пропам'ятна табліця, сповїщаюча, што церкву сюю освячено як пам'ятнік 1000-лієття Хрищеня Кїївської Русї. Напіс зложено руською (староукраїнською) мовою, а мистецькі проєкт табліці є авторства Леонїда Вішенка й В'ячеслава Шума – з Сїм'ятич.

Кїївські мїтрополїт Іларїон, складаючи в 30-х чи 40-х роках XI ст. своє «Слово про Закон і Благодать», прирувняв св. Володимієра до св. Константіна, говоривши: «Той

nikami byli Ławrentij Hrabeć, a puzniєj Mikoła Hrabeć. Od 1880 r. isnuwało toże miєscie druhoego psalmista, jakoje do 1915 r. zajmaw Oleksander Nowiцьki.

Od 1919 r. funkciji psalmistuw wypowniuwali po czerziє Wasil Topolewski (1919), Nazar Fedoruk (1920), Zachar Saduowski (1921). Od 1922 do 1970 r., z małymi pererwami, funkcija sija prypadała Stepanowi Blizniukowi. 15 sierpnia 1970 r. psalmistom naznaczeno Wołodymiєra Kostiuczuka. W latach 1929-1946 isnuwała toże funkcija druhoego psalmista, jakuju wypowniali – dyjakon Jurij Onacik (1929-30), Lidija Meleszko (1930), Samson Demjaniuk (1930-33), Wasil Ryzko-Ryszczuk (1932), Iwan Blizniuk (1933-34), Pawoł Łukaszewicz (1933-34), dyjakon Oleksander Nowik (1934), dyjakon Iwan Blizniuk (1934-1941) j Wołodymiєr Blizniuk (1943-1946).

Z cerkownych starostuw perszym widomym byw Petro Semeniuk z Klenikuw, jakij, naznaczeny w 1878 r., wypowniaw siuju funkciju czerez mnuoho nastupnych kadencij, a w 1905 r. nahorodzenyj byw cerkownym ordenom «Za userdije». Po I switowuoy wujniє, do 1926 r., starostuju byw Wasil Maksimjuk zo Stupnikuw, nahorodzeny Pochwalnym listom. W latach 1929-1935 joho nastupnikom byw Kleonik Iwaniuk, a od 1935 r. Makar Sidoruk. Potum na siomu miєsciowi зустрєчajemo Daniła Iwaniuka (1942-45), Diomida Leoniuka (1945-1956). Od poczatku 1957 r. starostuju byw Wiktor Bazyluk z Klenikuw, w siczniowi 1970 r. joho miєscie zaniaw Andriєj Ilijaszuk, a od 17 weresnia 1973 r. Makar Sidoruk.

Siholitni [1988] ruok, w jakomu minaje 1000 liєt od pamjatnogo roku 988, коли в Kijowі weliki kniaz Wołodymiєr Swjatosławicz, nazwanyj narodom Welikim, a Cerkwoju Ruownym Apostołam, ochrystiw swouj narod, otze i naszym predkuw, je welikim swjatom wsiєch schuodnich chrystїjan. Swjatkowania prowadiat ne ono ukrajinci u swomu stolicznomu Kijowі i білорусy j rosїjany, ale j wsiє inszy chrystїjanьski naciji.

Hołos, zaklikujuczы do wozweliczuwania rocznici Chryszczenia Kyjiwьskoji Rusi, ne prominuw bez echa j sered parafijan kleniцьkoi cerkwy Hospodnioho Woznesiєnia. Misciowa mołod', jak z samoji parafiji, tak i prożywajuczа siohodni w Biєльskowi, fundowała pry cerkwi sw. Mikoły w Kozlikach derewjany chrest, зроблени w typowuj dla Pudlasza formi rizbларом z Kaniukuow – Wołodymiєrom Naumjukom z synom. Wyrzanyj na jomu byw napis misciowym wariantom ukrajinskoi mowy, jakij zwuczyt: «Na pametku swjatkowań 1000-liєttia Chryszczenia Kijuwьskoji Rusi – mołod' Pudlasza, 24.VII.1988/06.VIII.1988 r.»». Poswjatiєnie sioho pamjatnika 1000-liєttia odbyło 6 sierpnia (po staromu styli 24 lipnia) j porucz misciowych parafijan zobrało nemalюje czыsło prawosławnoji ukrajinskoi mołodi z inszych parafij Pudlasza.

Najhołowniєjszozu odnak podїєjoju sered juwilejnych swjatkowań maє byti oswjaczenie parafijalnoji cerkwy Woznesenia Hospodnioho, peredbaczuwane na 27 żowtnia. Z sieji nahody maє byti wmurowana w cerkownu stinu propamjatna tablicia, spowiszczajuczа, szto cerkwu siuju oswjaczeno jak pamjatnik 1000-liєttia Chryszczenia Kijuwьskoji Rusi. Napis zloženo ruьskozу (staroukrajinskozу) mowozу, a mystecьki projekt tablicy je awtorstwa Leonida Wiszenka j Wjaczesława Szuma – z Simjatycz.

Kijuwьski mitropolit Ilarion, składajuczы w 30-ch czy 40-ch rokach XI st. swoje «Słowo pro Zakon i Błahodat'», przyruwniaw sw. Wołodymiєra do sw. Konstantina, howorywszy: «Toj

*Пропам'ятна табличка на церкві Вознесєня Господнього в Кленіках і ювілейни хрест коло церкви св. Миколи в Козліках
Proram'jatna tablicia na cerkwi Woznesenia Hospodnioho w Klenikach i juwilejny chrest kolo cerkwy sw. Mikoły w Kozlikach*

у еллінув (грекув) і римлян царство Богові покоровив, а ти між руссю: вже бо й у їх і у нас Христос царем зветься. Той з матерою своєю Єленою, хрест з Єрусаліму принюосши, по всьому світові своїому розславівши, віру утверділі. Ти ж з бабою своєю Ольгою, принюосши хрест з нового Єрусаліму, Константинограду, по всюой землі своєюю поставівши, утвердів віру».

Натхньони слова мітрополіта Іларіона не втратілі через довгі століття своєї актуальності. По сьогоднішні день чергови покоління православних – сучасно названих українцями – русінуов (на Пудляшові місцьове українське населєня й сьогодні вживає сєї назви для окреслєня своєї національності) прославляють пам'ять свого – Руовного Апостолам – князя-христителя Володиміра. Йому на славу, на славу подієй 988 року, складаються проповіді, богословські трактати, історичні твори, прозою й віршом писани похвали. Хай і сьое зобране слуов станеться малою цеглиною створюючою непорушну будовлю споруджену на фундаменті положеним св. Володиміром – будовлю Церкви на Пудляшу, де триває принесєні з Кійова дух Православ'я, де триває Народ і його українська мова.

Жовтєнь 1988 року

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

При написаньові нарису використана була історична стаття о. Григорія Сосни, яка переховувалась у парафії.

НАД БУГОМ І НАРВОЮ – № 6/2019

u ellinuw (hrekuw) i rymlan carstwo Bohowi pokoryw, a ty між russiu: wże bo j u jich i u nas Chrystos carem zwet' sia. Toj z materoju swojeju Jelenoju, chrest z Jerusalimu prynuosszy, po wsiomu swi'towi swojomu rozslawiwszy, wi'ru utwerdili. Ty ž z baboju swojeju Olhoju, prynuosszy chrest z nowoho Jerusalimu, Konstantinohradu, po wsiuoj zemli' swojuoj postawiwszy, utwerdiw wi'ru».

Natchniony słowa mitropolita Ilariona ne wtracili czerez dowhi stoli'tia swojeji aktualnosti. Po siohodniszni deń czerhowy pokoli'nia prawosławnych – súčasno nazwanych ukrajinciami – rusinuow (na Pudlaszowi misciowe ukrajinskie naselenia j siohodni wżywaje sieji nazwy dla okreslenia swojeji nacionalnosti) proslawljajut pamjat' swoho – Ruownoho Apostołam – kniazia-chrystitela Wołodymi'ra. Jomu na sławu, na sławu podi'ej 988 roku, składajut' sia propowidi, bohosłowski traktaty, istoryczny twory, prozoju j wi'rszom pisany pochwały. Chaj i sioje zobranie sluw stanet' sia małoju cehlinuju stworujuczozju neporusznu budowlu sporudżenu na fundamenti położonym sw. Wołodymi'rom – budowlu Cerkwy na Pudlaszu, de trywaje pryneseny z Kijowa duch Prawosławja, de trywaje Narod i joho ukrajinska mowa.

Žowteń 1988 roku

Jurij HAWRYLUK
Foto awtora statii

Pry napisaniowi narysu wykorzystana była istoryczna stattia o. Hryhorija Sosny, jakaja perechowujet' sia u parafiji.

Проца до Горлиць... На Лемківщину

Напередодні дня пам'яті свщм. Максима, 5-го вересня ц.р., з Підляшшя виїхала автобусом 50-особова група прочан, в тому числі парафіяни з Кленик, Більська, Вірлі, Гайнівки, Чижів, до міста Горлиці. Співорганізатором прощі і духовним провідником був о. митрат Анатолій Токаюк, священник з храму Св. Архистратига Михаїла у Вірлі.

А ось скорочений життєпис свщм. Масима, який розповів нам о. А. Токаюк.

Максим Сандович народився в лемківській родині, 31 січня 1886 року, в селі Ждині, що біля м. Горлиці. Він є символом мучеництва русинів, що стали на захист православної віри в Beskidy. В той час православ'я в Галичині було переслідуване Австро-Угорщиною. Максим Сандович закінчив Волинську духовну семінарію в м. Житомир. Відвідував він православний монастир в Яблочині. Тут познайомився з Пелагією Григорук, дочкою настоятеля православної парохії в селі Нове Березово. В 1911 році вони взяли шлюб, в цьому ж році став він настоятелем в селі Граб на Лемківщині. Почався горезвісний час репресій, переслідувань австрійською владою. В березні 1912 року о. Максим був арештований і запроторений до в'язниці в м. Львів. По двох роках перебування у в'язниці, в очікуванні на суд, він був одноголосно уневиннений судовими присяжними. 1 серпня 1914 року почалася Перша світова війна. В Галичині австрійська влада посилювала репресії проти православного населення Лемківщини, в тому числі священників. 4 серпня 1913 року арештовано о. Максима, вагітну його дружину та всю родину Сандовичів. До концтабору в м. Талергоф потягами в бидлячих вагонах вивезено без суду, без слідства тисячі православних лемків за те, що вперто боронили православну віру, свою гідність. Ранком 6-го вересня 1914 року австрійські жандарми затримались у дворі суду в Горлицях, привели з приміщення для в'язнів о. Максима Сандовича, зняли з Його шиї православний хрест. На грудях зазна-

чили білою крейдою серце. Отець Максим перед вистрілом жандармів встиг голосно проговорити – «Нехай живе Святе Православ'є!». Прогриміли вистріли. Жодна з куль Його не вбила. Тоді командуючий ексекуцією вистрілив з револьвера в голову о. Максима. Родині заборонено провести похорон, тіло о. Максима австрійці закопали при огорожі, перед кладовищем в Горлицях.

Крапелька з минулого – згадав я спомин могого дідуся Лук'яна Троца, народженого в 1887 році в селі Рудути, батька моєї Мами. Він служив фельчером у царській армії, у час Першої світової війни. Він розказував мені про криваві бої біля Горлиць... «де за один день гинули сотні солдатів в боях» ... «запекло боронила піхота, якій часто не хватало боеприпасів» ... «не раз зав'язувався рукопашний бій з германцями» ... «було то весною 1915 року при Горлицях» ... «місцеві русини давали нам хліб, сухарі, а ми їм переважно цукор» ... «не було рівних козакам, вони на конях завзято, вміло атакували піхоту ворога, яка кидала зброю і втікала з поля бою» ... «нашими військами командував генерал, що родом був з Болгарії»...

А так відбувалась проца.

Четвер, 5 вересня 2019 року, в ранкову пору на станцію у Більську прибув автобус. До нього всіли прочани з Кленецької парохії. О годині 6.30 виїхали до села Збуч, де взяли прихожан з Чижівської парохії. О годині 6.50 були в м. Гайнівка, де на автобус ждали тутешні паломники. Біля години 7.30 були в м. Вірля, де сіли до автобуса жителі цієї парохії, між іншим з Кошелів, Митлашів, Вірлі, з о. митратом Анатолієм Токаюком. Поїхали до Люблина, де були біля години 12-ї півдня. Зайшли до місцевої церкви, зустрів нас настоятель церкви, відбувся короткий молебень. З Люблина поїхали до Замостя, були в місцевій церкві, на плебанії з'їли обід. Священик розказав про історію замостянської церкви. Цей священник поїхав з нами до м. Щебрешин. В Щебрешині прочани побували в гарній, мурованій церкві, яка є ремонтвана. Зі Щебрешина приїхали до Біл-

горая. Відвідали дуже гарну муровану церкву. В тутешній околиці існує природничий парк «Розточчя». Під вечір 5 вересня 2019 року приїхали ми до села Маластів, де спожили вечерю. Ночували в місцевій гостинниці. У п'ятницю 6 вересня, в ранкову пору, з Маластова поїхали до Горлиць на свято в честь свщм. Максима. В горлицькому кафедральному соборі Святу Літургію очолюють владики в особах архієпископа Люблинського і Холмського Авеля та архієпископа Перемиського і Горлицького Паїсія. Празнична Служба Божя відбувалась в годинах 9-й ранку – 13.15 і хресний хід. У святі брали участь ієрархи і священники з Чехії та Словаччини. Архієпископ Паїсій закликав всіх охороняти Святе Православ'є, віру нашу праотців – прикладом є свщм. Максим. Частину Літургії правив о. митрат Василь Зброцький (родом з села Збуч), настоятель церкви в Кальникові. У час Літургії прекрасно співав хор православної парохії з м. Криниця під керуванням диригента Петра Трохановського. Духовно зміцнених молитвами у горлицькому кафедральному соборі, по завершенні Богослужіння, запрошено на урочистий обід, приготований парафіянами.

Горлиці це гарне містечко. Як казав о. Анатолій Токаюк, живе тут біля п'ятдесяти православних родин, а в Beskidy коло двох тисяч православних людей. На свято до Горлиць з Північного Підляшшя приїхала велика група прочан, більш як сто осіб. Зустрів тут м.інш. Михайла Гурського, Йосипа Калишевича, Володимира Соху, Степана Коляду – жителів Більська. Автом з дочками приїхав з Люблина Григорій Купріянович, якого предки родом з Кленик.

Сердечно привітався я з Петром Трохановським, поговорили про православ'я в Польщі, в Словаччині на Пряшівщині...

З Горлиць поїхали підляшуки до села Висова, тут у Висовій стоїть гарна старовинна лемківська церква, споруджена з дерева. Нині вона в ремонті. О. прот. д-р Аркадій Баранчук завів нас до середини церкви, розповів

м.інш. про важку долю лемків у час, коли були під австрійським пануванням, про Берестейську унію 1596 року. Лемківщина – русини боронили вперто свою віру. Православні паροхії діяли тут до кінця сімнадцятого століття. Найбільших втрат зазнало тут православ'я по акції «Вісла» у 1947 році. Тоді лемкам відібрали їх церкву св. Архистратига Божого Михайла, а людей з Висової переселено на понімецькі землі – на Захід.

З церкви у Висовій пішли паломники на Святу Гору Явір. На горі почнуть будувати православну церкву. На церковній ділянці є криниця. З джерела, чистої води, прочани набрали як благословення. Під вечір приїхали ми до Гладишова. Ночували в православному центрові милосердя «Елеос». Хто хотів, посидів при вогнищі на площі біля «Елеосу».

Субота 7 вересня – в «Елеосі» спожили сніданок. Біля години 9-ї ранку поїхали ми до Ждині, де оглядали стару дерев'яну церкву. Переїхали ми до села Конечна при кордоні зі Словаччиною. В Конечній звідали гарну церкву 1907 року будови. Переїхали до с. Тилява, де у православної каплиці відправляється служба Божа.

З Тиляви через Барвінок поїхали на Словаччину, до села Ладомирова. В Ладомировій були в дуже гарній мурованій церкві. Коротку Літургію відслужив місцевий настоятель церкви. Вірні з Ладомирової утримують тісний зв'язок з Лаврою в Почаєві, організують прощі до Почаєва. Парох розповів про історію приходу і про православ'я на Словаччині, про місію рівноап. Кирила і Мефодія. На могилках, на хрестах, що недалеко від церковної площі, видніють імена та прізвища померлих: Галушка, Галушкова, Заяц, Бойко, Шнейдер, Шнейдерова, написані латинкою. Імена: Vasil, Tekla, Paraska, Volodimir, Ioan, Mikola...

Хто хотів, то купив халву, каву, всілякі солодоші за євро, все дорожче ніж у нас в Більську. Напр. пиво «Kozel» на Словаччині коштує 2 євро, а в Більську 2,90 зл.

Повернулися на кордон, приїхали до Барвінку по год. 17-й, поїхали до Тиляви, від якої 5 км до Зиндранової. В Зиндрановій жив мій сердечний друг Федір Гоч. Через сфабриковану справу, фальшиво був засуджений. Життя Федора було фактично тернисте, але багатоплідне в ря-

туванні лемківського субетносу. То він вистарався, доложив великих зусиль, щоб відродити церковне життя. У Зиндрановій завершилось це тим, що побудовано тут першу на Лемківщині православну церкву по Другій світовій війні, по горезвісному 1947 рокові. Церкву посвячено у 1985 році. Федір Гоч очолював церковну раду. Він заснував у 1954 році ансамбль народної пісні і музики. Особливу популярність здобула капела. Побудував також в Зиндрановій Музей лемківської культури. На ділянці музею щороку проводиться фестиваль «Од Русала до Яна».

Вечірньою порою 7 вересня верталися ми, через Кросно, Люблин, Сім'ятичі, до Більська. У неділю 8 вересня перед сходом сонця прибули до Більська. Тут висіла частина прочан, в тому числі із Кленецької парафії.

P.S. В міру можливостей треба святити частинку життя для пізнання Святого Православ'я.

Слава Всевишньому Богу! – за духовне зміцнення учасників прощі до свцм. Максима у Горлицях.

Іван КИРИЗЮК
М-ць вересень 2019 р.

Живем – за календарем

Закінчення з 2 стор.

Незалежно від цього, який місяць визнаємо початком року, на листопад і грудень, якими датований цей номер нашого часопису, випадає завершення осіннього циклу свят та початок зимового. Перший з них починається вже навіть не «Ганною», але «Ліяшом»/«Ляшом», отже святом присвяченим пророкові Іллі (2 серпня), що, як чув я під церквою в Пудбілю, «у воду накидав льоду», отже батьки забороняють дітям купатися в річці. Схожі приказки записані були також поза Підляшшям, для прикладу: «До Іллі мужик купається, а з Іллі з рікою прощається», «З Ілліна дня ніч довга, а вода холодна», «На Іллі до обіду літо, а після обіду – осінь». Далі осінній цикл включає такі основні свята і приурочені до них обряди, як «Маковей» (14 серпня), Спаса (19 серпня), Успіння та Різдво Пресвятої Богородиці (28 серпня та 21 вересня), «Головосі-

ка», тобто Усікновення Чесної Голови Іоана Хрестителя (11 вересня), Семена, тобто Симеона Стовпника (14 вересня), «Крижа», тобто Воздвиження (27 вересня), Покрови (14 жовтня), св. Дмитра (8 листопада), Параскеви-П'ятниці (10 листопада), Кузьми та Дем'яна (14 листопада), Михайла Архистратига (21 листопада). Завершенням є день святого Пилипа (27 листопада), після якого настає зимовий піст – Пилипівка (в околиці Більська – Пиліпівка), що триває до Різдва.

Як стверджують етнографи-українознавці, «головними моментами осіннього циклу були звичаї, приурочені до завершення збору врожаю чи повернення худоби з літніх пасовищ. У них, як і в попередніх циклах, відображена головна селянська турбота – забезпечення родючості полів, плодючості худоби, продовження людського роду. Більшість обрядів осіннього циклу в тому вигляді, в якому

вони збереглися, пов'язані не із конкретною датою чи святковим днем, а із виконанням певного виду землеробських робіт в окремого господаря – початок збору врожаю, час завершення жнив та період косовиці. Кожен із них мав свої звичаї, які супроводжували процес праці. Обряди осіннього циклу також були спрямовані на родинне життя: з Покрови починалися весілля» («Українські традиції» – traditions.in.ua).

Після Пилипа вже наставала зима, що «прийшла і празничків привела», адже, у зимові місяці свят шанованих в народі чимало, починаючи від «Веденія», тобто Введення в храм Пресвятої Богородиці (4 грудня). Як переконують знавці традиції: «З цього дня у хліборобському розумінні починає спочивати земля, яку не можна копати лопатою аж до Благовіщення (7 квітня). Обряди зимового циклу пов'язані не тільки з періодом очіку-

вання весни як часу сівби, а й з давніми міфами про народження Всесвіту. У зимовому циклі простежується двочастинна структура давньої обрядовості: зустріч – проводи. Зустріччю предків на Свят-вечір розпочинався період найважливіших зимових свят – Різдвяні свята, котрі закінчувалися провадами на Водохреща. Різдвяний цикл свят був пов'язаний із відродженням нового сонця, яке відтоді починає щораз вище підноситися і тепліше пригрівати. У ньому було найбільше обрядових дійств, якими намагалися забезпечити здоров'я, щастя і достаток; багато з них також було спрямовано на вшанування покійних предків. У цей період українці колядували та щедрували – співали ритуальних пісень-побажань господарям осель та їхнім домочадцям. Зимовий цикл святкових дат умовно за-

вершував день Петра Вериги (29 січня). З ним народне повір'я пов'язувало прикмети, за якими визначали настання весни, передбачали, яке буде літо» («Українські традиції»).

Про церковні свята листопада і грудня (за старим стилем був це період від 19 жовтня по 18 грудня) є багато література, в числі творців якої також чимало українських авторів різних сторіч. Зусиллями етнографів описані також приурочені до цих свят народні звичаї, повір'я та приказки. На сторінках нашого часопису можна про це вже знайти дещо матеріалу з Підляшшя, все ж хочеться більше й докладніше. Звісно, в міру можливості, адже щораз менше людей, які пам'ятають наш традиційний світ з-перед доби телевізора, через який вже не хватає часу на своє, бо ж треба дивитися, яку дурницю впероли по-

літики, чи яке і котре з черги «велике кохання» («велика ненависть») героя/героїні «серіалю». Однак інтелегентним людям, а ми ж впевнені, що саме такі наші читачі, цікавіше хіба буде взяти поданий тут перелік святкових днів, з описами складеними за працями класиків українського народознавства і спробувати від найстарших своїх родичів і знайомих довідатися, як це було колись у наших підляських селах – від Бугу, аж по Риболи і Біловезьку пушу. Хвально і корисно було б, щоб почуте записати і переслати у нашу редакцію. Бо як каже старая приказка «Громада – великі чоловік», а громаді не оно «льокшей батька бити», але й свою культуру познавати і описувати, бо ж і наші внуки також мають право кое-що про колишнє знати...

Юрій ГАВРИЛЮК

Український народний календар і прогностик погоди

Листопад

(листопадець, падолист)

1 – 7: Дмитрова субота (дивись 8: Дмитра)

4: Казанська (Казанської Ікони Божої Матері).

Церкви на могилках: Кнорози (пар. Плески), Нарва (пар. Нарва), Чорна-Велика (пар. Городиськ). Каплиця в колишньому селі Гуорне (зараз Гайнівка, вул. Гурна; пар. Св. Дмитрія).

Якщо дощ – швидко зима.

5: Якова (апостола).

Град або снігова крупа – на Мотроу (22 листопада) наступить справжня зима.

8: Дмитра (Великомученика Дмитрія Солунського)

Церкви: Гайнівка, вул. Варшавська, Жерчичі і Саки в гм. Кліщелі (парафіяльні); Парцьово (пар. Воскресіння Господнього у Більську).

Вшанування великомученика у Києві почалось відразу після прийняття хрещення Київської Русі; у 1170-х роках був заснований Дмитрівський монастир, відомий пізніше як Свято-Михайлівський Золотоверхий – побудував його син Ярослава Мудрого, великий князь Ізяслав, у

Церква св. Дмитрія на могилках у Парцьові

хрещенні Дмитрій. Свято пов'язується з військовим патріотизмом, захистом рідної землі.

У суботу перед святом – Дмитрову, «родинну», чи ще інакше «дідову» – осінні поминки померлих родичів: парастас у церкві та обід вдома, на могилах запалювання свічок. Душі померлих прийдуть уночі, щоб і собі попоїсти, тому слід від кожної страви відкласти по ложці й поставити окремо, бажано під образами або на покуті. Поруч треба поставити воду й новий рушник – раптом якась душа схоче напитися або помитися. В цю ніч можна побачити на могилках тіні померлих, які по хатах відвідують своїх родичів із нагоди свята.

За народним повір'ям Дмитро золотим ключем закриває землю-матінку і буде ключі тримати, аж поки не прийде по них і землю не відімкне св. Юрій (6 травня) (однак у рогульці, яка співається у Добриводі, гм. Кліщелі, св. Юрій має йти по ключі до самого Бога). На Дмитра завершується період засилання сватів – якщо дівчина залишилася незасватана, то рік вважається для неї втраченим.

День без снігу – ще не буде зими. Замерзла земля і дме холодний вітер – снігу не буде до Нового року. Випав сніг – увесь листопад буде холодним і морозним. Дощ – на Введення (4 грудня) снігу буде по коліна. Від-

Церква св. Параскеви-П'ятниці на могилках у Райську

лига – на теплу зиму й ранню весну. Сніг – весна пізня; холод і сніг – пізня і холодна весна.

10: Параски (великомучениці Параскеви-П'ятниці)

Церкви: Дорогичин (на лівому березі Бугу, пар. Св. Спаси; давно не існує), Райськ (на могилках; пар. Райськ), Добривода (пар. Кліщелі).

Батьки святої, які були греками, довго не мали дітей, щоп'ятниці молилися та постували, і коли народилася в них донька, назвали її Параскевою, тобто П'ятницею. Параски це жіночий день – жінки не прядуть, не шують, не перуть. За переказами, коли Бог розподіляв свята, то П'ятниця, випросила собі один день на тиждень, щоб дати жінкам відпочинок – тому вона суворо забороняє жінкам у цей день тяжко працювати, прясти, снувати, ткати і прати білизну. Дівчатам голову мити і чесатися не можна в п'ятницю, не можна співати і сміятися: «Хто в п'ятницю сміється, той в неділю плаче». Хто дотримується щоп'ятниці посту, піде в Царство небесне і ніколи не хворітиме на пропасницю. А сон п'ятничний – віщий. Він збувається завжди. Хоч і через два, хоч і через 10 років.

12 п'ятниць, які треба вшанувати суворим постом: 1. Перша п'ятниця Великого посту – оберігає від несподіваної смерті. 2. П'ятниця перед Благовіщенням – ім'я того, хто постує, буде записане в Бога. 3. Страшна П'ятниця – оберігає від страшних хвороб. 4. П'ятниця перед Воз-

несінням – оберігає від утоплення. 5. П'ятниця перед Трійцею – охороняє від муки вічної. 6. П'ятниця перед Петрівським постом – береже від великого смутку. 7. П'ятниця перед Різдом Івана Хрестителя – від вогню захищає. 8. П'ятниця перед днем Іллі Пророка – охороняє від грому та блискавки. 9. П'ятниця перед Успінням – оберігає від лихоманки. 10. П'ятниця перед Кузьмою й Дем'яном (14 листопада) – боронить від голодної смерті. 11. П'ятниця перед днем Архистратига Михайла (21 листопада) – ім'я того, хто постує, буде записане у Богородиці. 12. П'ятниця перед Різдом – той, хто постує, при смерті побачить Богородицю. Після шостої із 12 п'ятниць нібито уві сні з'явиться Параскева П'ятниця. Вона відкриє людині половину її майбутнього. А після дотримання всіх 12 п'ятниць – повністю все, що чекає.

Парубки постилися на Параскеву-П'ятницю, щоб випостити собі гарну й хазяйновиту жінку. Дівчата – щоб вдало вийти заміж: «П'ятінка, моя матінка, допоможи хоч ти, щоб мені замуж піти». Дівчата просили у Параскеви-П'ятниці, щоб не був муж п'яниця, щоб були діти непитущі. Для цього заносили в церкву льон або матерію, дарували рушник на ікону. Одружені у п'ятницю утримувалися від «подружніх обов'язків» – щоб діти не народилися каліками.

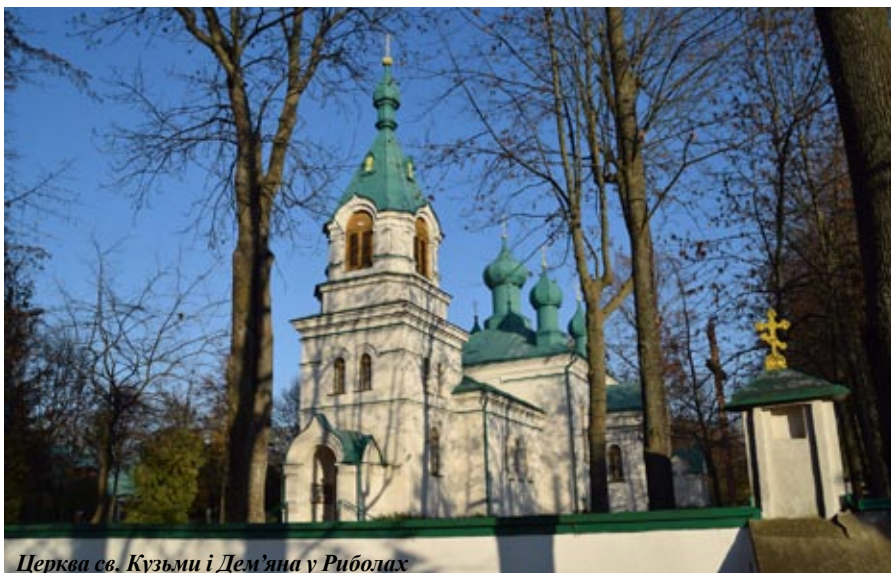
П'ятниця вважається днем нещасливим для початку нової справи та для роботи на городі – не можна сіяти, орати й сапати (по-більському *матичити*), щоб не було граду, бо «в п'ятницю Бог чортів скидав із неба»). Остерігаються цього дня щось віддавати або позичати, щоб «не віддати щастя». Водночас у п'ятницю добре садити квочку на яйця – усі курчата вилупляться, переважно будуть курки.

День сонячний – тепла зима, хмарно – всередині грудня будуть сильні морози.

14: Кузьми і Дем'яна (безсрібників і чудотворців)

Церкви: Наройки, Риболи і Телятичі (парафіяльні); на могилках: Черемха-Село (пар. смт Черемха), Чижі (пар. Чижі, свято 14 липня).

У цей день традиційно закінчуються польові роботи, починаються морози, наближається зима: «Скує Кузьма-Дем'ян – до весни не розкувати». У народі Кузьму-Дем'яна називають «курячим богом», а їхній день – дівочим, або курячим, святом. У цей

Церква св. Кузьми і Дем'яна у Риболах

день відбувалися молодіжні гуляння, зокрема й перші дівочі курячі складчини – дівчата зносили на вечорниці кури, різали, смажили або варили їх і ввечері подавали на стіл, а хлопці приносили горілку та жартома визначали «чия курка смачніша». Вірили, що святі опікуються домашньою птицею, тому кури були символом щастя й плодючості та обов'язковим складником усіх весільних церемоній; на птиці ворожили на суджених. Святі були покровителями ковальства (могли викувати не лише залізо, а й пам'ять) і оборонцями від змії.

Вітер – буде дорога санна. Випаде сніг – на весняну повінь. Розвезе дорогу – не буде морозів до початку грудня.

19: Павла (святителя)

Замерзають річки та озера.

Сніг – зима буде сніжна й добра для озимини.

21: Михайла (Собор Архистратига Михайла і Всіх Безплотних Сил)

Церкви: Більськ, вул. Міцкевича (парафіяльна), Вілька-Ваганівська і Орля (парафіяльні; парафіяльне свято в іншому терміні); Старий Корнин і Тростянка (парафіяльні), Войшики (пар. Риболі), Журобичі (пар. Жерчичі; колись парафіяльна).

Починаючи від Мономаховичів (1125 р.), київські князі вважали Михайла своїм патроном, зображали його на стародавніх гербах Києва. Символ Михайла присутній і на головній хоругві часів Богдана Хмельницького та на численних козацьких прапорах. Образ святого Михайла уособлює перемогу добра над темними силами: гримить грім – значить, святий Михайло бореться з чортами. Після Михайла закінчувалися весілля («До Дмитра дівка хитра, а після Михайла – [видайте] хоч за попихайла»).

«Від Михайла зима морози кує». «Як Михайло закує, то Микола не розкує». Часто випадає перший сніг: «Михайло на білому коні приїхав». Мокрий сніг – майбутній урожай буде хорошим. Густі тумани – така погода протримається до Миколи. Ніч ясна – зима сніжна і красна. Дощ – добра й суха весна. Інй – на великі сніги, а туман – на відлигу. Відлига – не буде санного шляху до Мико-

Церква Арх. Михайла у Більську в осінньому тумані

ли. Вітер з полудня – буде тепло навіть до половини грудня (також: Вітер з полудня – зима сніжна й красна). Похмурий день і на деревах інй – до хорошого врожаю.

22: Мотрони (преподобн. Матрони)

Земля може вкритися снігом: «Якщо Мотря на білім коні приїде, то гостру зиму нам привезе».

27: Пилипа (апостола). Заговини на Різдвяний піст (Пилипівку)

Готують смачну вечерю, потім її залишки відносять бідним людям. З цього дня жінки починали прясти кузіль на полотно.

«Яка ніч у Пилипівку, такий день у Петрівку». Інй – на врожай вівса, а дощ – на дорід пшениці. Хмарно або сніжно – травень буде негожий.

Грудень

4: Введення у храм Пресвятої Богородиці

«Третя Пречиста», «коли вводиться літо у зиму», «Третя Пречиста снігом покриває». З цього дня у хліборобському розумінні починає спочивати земля, яку не можна ворушити аж до Благовіщення (7 квітня), бо земля сили набирає на літо (заборонялось не тільки орати, але й копати лопатою, тому глиною, якою мазали хати, жінки запасалися до Введення).

Від Введення до Дев'ятого четверга (після Різдва Христового) не годиться бити білизну на воді праниками, бо то, мовляв, шкодить ниві та може влітку навести бурю на поля. З цих самих мотивів, а ще через зневагу від людей, треба й коноплі потерти до Введення.

У календарному циклі українського народу це свято завершує осінній сезон і починає зимовий. Головною метою святкувань цього дня було накликати багатство та добробут на майбутній рік. Так само, як на Різдво і Великдень, хто перший вранці на Введення приїде до хати, той буде першим «полазником» – тим, хто приносить добро чи якесь лихо – на новий господарський рік. Тому сусіди стримуються заходити на Введення зрана до чужої хати, щоб потім не було нарікання, що то вони принесли нещастя. Коли першим до хати увійде молодий гарний чоловік, а ще й з грішми, то добра ознака: весь рік у хаті всі будуть здорові і вестимуться гроші. Якщо ж увійде старий та немічний, а ще бідний, то і хворі в хаті будуть, і злидні заведуться. Найгірше ж, переказують люди, як зайде першою до хати стара жінка – «то вже добра не жди». Недобре також, якщо хтось із сторонніх приходить в цей день щось позичати.

Вночі проти Введення дівчата святили воду ще дохристиянським звичаєм: брали воду в такому місці, де сходяться три струмки, проливали воду через полум'я так, щоб вона проходила поміж двома вогнями, і потім уживали тієї води проти хвороб, від зурочення та на любовні чари. По півночі жінки сідали голі на порозі і пряли самосівні коноплі, щоб «прядиво пішло на руку». Обсипали того дня корови сім'ям і мастили маслом вим'я, щоб давали багато молока, і обкурювали їх, щоб ніхто не міг того молока відібрати.

Пам'ятник св. рівноапостольній княгині Ользі у Києві – по її правій руці св. апостол Андрій (далі св. першоучителі слов'ян Кирило і Мефодій)

«Скільки на Введення води – стільки на Юрія (6 травня) трави». «Як горобець нап'ється на Введення в бичачім сліду води, то напасеться худоба до Юрія трави».

7: Катерини (великомучениці)

Уже сподівалися на люті морози: «На святу Катерину ховайся під перину».

Свято дівочої долі – у цей день перед образами цієї святої дівчата ставлять свічки, а потім під вечір ворожать на свою долю. Сходяться до однієї хати і варять спільну вечерю – борщ і кашу. Приходять хлопці, починаються розваги: сміх, співи, але без танців, бо то піст. Опівночі, перед «першими півнями», дівчата беруть горня з «вечерею», обгортають його новим рушником і йдуть «закликати долю» до воріт. Кожна з дівчат вилазить по черзі на ворота, тримаючи в руках горня з кашею та борщем, і тричі гукає: «Доле-доле, йди до мене вечеряти!» Якщо в цей час заспіває

півень, «доля обізвалася», якщо ж ні: «Доля оглухла, не чує мого голосу». Журиться дівчина і проклинає долю: «Щоб ти зозулі не чула, блуднице моя!». Та це ще не біда. Гірше, коли зірка з неба впаде. «Погасне доля!» – злякано шепочуть дівчата. Якщо десь у цю мить загавкав пес чи озвалася якась інша худобина, це означало, що доля почула дівочі благання і з тієї сторони слід чекати нареченого. Причому якщо закукурикав півень – парубок прибуде статний і багатий; якщо озався собака – чоловік буде вірний і не дуже страшний, трохи сварливий; якщо заіржав кінь – чоловік трапиться роботящий, спокійний, але з характером.

Хлопці цього дня постилися до служби Божої і щиро молилися, аби Бог дав їм хорошу дружину – роботящу, не ледащу, до того ж лицем пригожу і до чоловіка лагідну. В народних переказах дівоча доля – то гарний і вдатний хлопець, а чоловіча – гарна та працююча жінка.

«Катерина на воді, то Різдво на льоді». «Як на Катерину холодно, то буде голодно».

9: Юрія (Освячення церкви великомученика Георгія у Києві)

Святий Георгій Переможець був ангелом і покровителем декількох великих будівельників державності та військової могутності Київської Русі. Син святого рівноапостольного Володимира, Ярослав Мудрий, у святому Хрещенні Георгій, багато сприяв шануванню святого Георгія. Він збудував місто Юр'єв, заснував Юр'ївський монастир у Новгороді, спорудив храм святого Георгія Переможця в Києві. День освячення київського Георгіївського храму, здійсненого 26 листопада 1051 р. святителем Іларіоном, митрополитом Київським і всієї Русі, назавжди увійшов у літургійну скарбницю Київського православ'я як особливе церковне свято, Юр'їв день, улюблений українським та білоруським народом «осінній Георгій». Храм на честь великомученика Георгія знаходився перед брамою Святої Софії.

«Яка погода на Юрія, така й зима».

12: Парамона (мученика)

Якщо до цього дня сніг не випав – зима буде теплою, а як з'явився – довгою і холодною.

13: Андрія Первозваного (апостола)

Стародавня християнська легенда каже, що апостол Андрій Первозваний проповідував християнство в самому Царгороді, на берегах Чорного моря та в околицях української столиці – Києва.

«На Андрія треба кожуха-добродія». У Андріївську ніч парубкам дозволено бешкетувати і робити різні збитки, а дівчата цієї ночі можуть дізнатись свою долю («На Андрія сниться дівцям надія»). Вже кілька днів до того, себто 7 грудня, у свято покровительки дівчат Катерини, починаються молодіжні обряди. Свято Андрія є логічним продовженням молодіжних гулянь, де юнаки і дівчата шукають собі пару для майбутнього подружнього життя. Дівчата та хлопці сходилися до однієї хати ввечері 12-го грудня, жартували, оповідали цікаві історії та грали в різні ігри, а після півночі – ворожили.

Якщо до Андрія не випаде сніг – зима буде тепла й малосніжна, якщо випаде – холодна й сніжна.

14: Наума (пророка)

Один з дванадцяти малих пророків, жив у VII столітті до Різдва Христового, якого ім'я означає «утішитель», але асоціювалося з фразою «на ум» (на розум). Тому за народними уявленнями Наум – покровитель розуму, знань і доброчинства («Наум наставляє на ум») і цей день вважали сприятливим для початку навчання дитини («Прийшов Наум – пора братись за ум»), яка успішніше засвоїть знання, набересть розуму («Батюшка Наум, виведи синка на ум»). Увечері батьки запрошували хрещених, котрі приходили з букварями, й діти починали напам'ять заучувати літери («Я не знаю ні 'аз', ні 'буки' – прийде Наум і змусить до науки»).

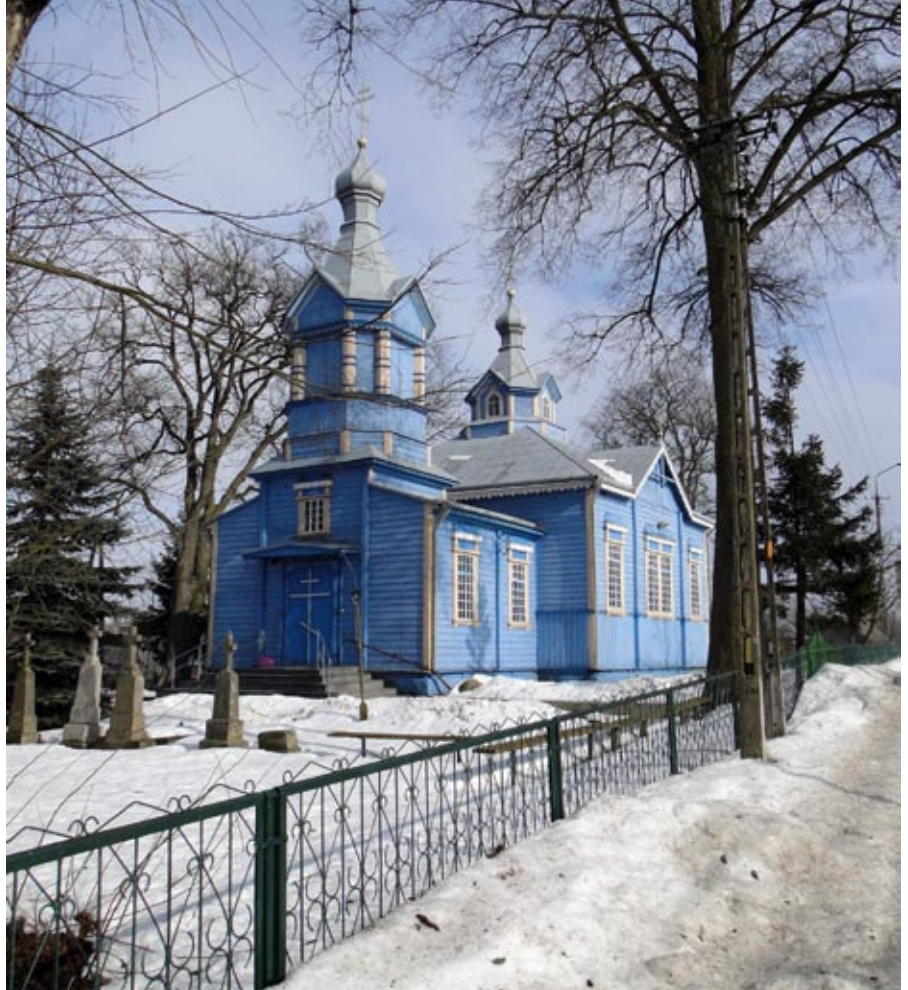
Хоч згодом терміни початку навчання були переміщені, але в ремісничих цехах і при братствах продовжували давню традицію – майстри набирали собі учнів на свято Наума. На його честь влаштовували цікаві обряди, професійні посвяти тощо. З цього дня починали освоювати музичні інструменти ті, хто бажав оволодіти грою на бандурі чи скрипці. Хто не зміг осилити професійних навиків, таких у народі називали «партачами», звідси і приказка: «Партача й Наум не наведе на ум».

За народними віруваннями, у ці дні вовки ходити зграями починають і тільки на Йордан їх розженуть постріли мисливців.

17: Варвари (великомучениці)

Церкви: Дорогичин (колишня трапезна монастиря Св. Трійці; розібрана советами у 1940 р.), Кузава і Милейчичі (парафіяльні). Свято також у парафії Воскресіння Господнього у Більську.

До Києва мощі святої великомучениці потрапили з доброї руки Варвари, дружини київського князя Святополка Ізяславовича. Князь Святополк-Михайло побудував Михайлівський Золотоверхий собор, де мощі св. Варвари зберігалися більш ніж 800 років (після зруйнування собору советами у 1930-х роках постійним місцем їхнього спочинку став собор св. Володимира).

Церква св. Варвари у Милейчичах

Святкують тільки жінки. У день Великомучениці Варвари гріх прати, білити і глину місити. Можна тільки вишивати та нитки сукати, дівчаток навчати вишивати, адже народна легенда каже, що св. Варвара Великомучениця була дуже здібною до вишивання та вишила ризи самому Ісусові Христові. Беручись до вишивання, дівчата хрестились і шептали: «Свята Варвара золотими нитками Ісусові ризи шила і нас навчила». Дівчата в цей день заготовляли галузки з вишень і ставили у воду; якщо гілочки зацвітали на Різдво, то це вщувало про швидкий шлюб.

День св. Варвари вважали моментом повороту на весну – приповідка каже, що «Варвара ночі урвала, а дня приточила». «Яка погода на Варвари, така й на Різдво». «Який день на Варвари, такий і на Сави». «Якщо в грудні на Варвари болото, то буде зима красна, як золото». Коли нічне небо в зорях – будуть холоди, коли сліпе й тьмяне – на тепло. Горобці збираються купками на деревах і цвірінькають – буде тепла зима. Древа в інію – урожай на фрукти. Якщо до цього дня сніг не випав – зима буде теплою, а як з'явиться – довгою і холодною.

18: Сави Освяченого (преподобн.)

Варвари і Сави називали «миколаїними» святами. На відміну від свята Варвари, наступний день, Сави, вважався здебільшого чоловічим. На Сави жінки збиралися в рукодільницькі гурти, бо прийшла пора «і савити, і варварити, і куделю кучматити».

19: Зимовий Микола (святителя Миколая, єпископа Мир Ликійських)

Церкви: Більськ (колишня монастирська, згоріла 1941 р.), Кліщелі (парафіяльна, знищена в ході воєнних дій 1915 р., залишилась дзвіниця, перероблена на каплицю), Милейчичі (парафіяльна, існувала у XVI – XIX ст.; пам'яткою є парафіяльне свято), Городиськ (парафіяльна, свято на «теплого Микола» – 22 травня), Дорогичин і Косна (парафіяльні, але без парафіяльного свята в честь св. Миколи), Кленики і Козлики (пар. Кленики, але без парафіяльного свята в честь св. Миколи). Свято також у парафії Св. Трійці у Гайнівці.

Закінчення на 30 стор.

Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”

Koniec edukacji

Powrót do domu był niezbyt radosny. Ciągów wprawdzie nie dostałem, ale zawyroковано: Synku! Nie chcesz się uczyć, uważasz się za dorosłego, to roboty tobie nie zabraknie. A było co robić latem i zimą. Po nastaniu „odwilży” gomułkowskiej była szansa na powrót do Kostomłotów na ojcowiznę. Trzeba było więc rozpocząć pracę na dwa fronty, czyli na dwie gospodarki. Tu w Wesołowie i w Kostomłotach.

Nie był to jednak zupełny koniec mojej edukacji na Ziemiach Odzyskanych. W czasie wakacji do Charewiczów przyjeżdżał jakiś ich kuzyn Sławek. Starszy ode mnie, miał skończoną jakąś zawodówkę i rozpoczynał pracę w swoim wyuczonym zawodzie. Chwalił to sobie. Namawiał, że bym poszedł do zawodówki. Zawód to dopiero coś. Ogólniak nic ci nie daje. Uprosiłem więc rodziców, żeby dali mi jeszcze jedną szansę. Szkoła zawodowa, tylko dwa lata, zawód, praca.

Otrzymałem błogosławieństwo rodziców i z jakimś tam zasobem finansowym wyjechałem do szkoły zawodowej w Kętrzynie. Zapisalem się do klasy o specjalności tokarz. Dobry zawód. Niestety, ale i tu edukacja nie trwała długo.

Latem dostaliśmy zaproszenie na wesele do kuzynów, których akcja „Wisła” rzuciła do Warszakajtów koło Bezled za Bartoszcami. Pojechałem tam z bratem. Wesele jak wesele. Na większe hulanki byłem jeszcze za młody, ale zaprzyjaźniłem się z bratem panny młodej. Rok czy dwa starszy, ale to przecież kuzyn. Toteż będąc w Kętrzynie, któreś soboty wybrałem się w odwiedziny do nowo poznanego kuzyna. Z Kętrzyna do Bartoszc niby niedaleko. Ugoszczono mnie bez większych szaleństw, ale daną mi przez rodziców kasę trochę się nadszarpnęło. No i gdy przyszedł koniec miesiąca i trzeba było zapłacić za internat, okazało się, że zabrakło. Pojechałem więc do rodziców po pieniądze. Jaka była reakcja? Trudno nie zgadnąć.

Przepraszam, muszę tu jednak przerwać wspomnienia z rejterady szkolnej. Jest 31 grudnia 2013 roku – Sylwester. Muszę w tym momencie podzielić

się wspomnieniami z ówczesnych praktyk obyczajowych sylwestrowej nocy. Zabawa polegała na robieniu między innymi różnych psot. Psocili wszyscy – starzy i młodzi, wszyscy i wszystkim. Starsi wracający z zakrapianych przyjęć, zwłaszcza kawalerka, by dokuczyć starszym pannom, no i tacy jak my. Zdejmowano bramy, zatykano kominy, wozy przeciągano na inne podwórka. Biada też była niektórym pannom – mało życzliwym albo zbyt unoszącym się honorem. W najgorszym wypadku rano musiały grzać wodę i myć wysmarowane towotem okna. My, gówniarzeria, też nie byliśmy lepsi.

A było to tak. Często chodziliśmy na wieczorki do Wroblów w sąsiedniej wiosce Głuch. Była tam dużo starsza od nas dziewczyna Antosia. Oczywiście naszym szefem był Kazik Kowalczyk, zwany Starym. Mogliśmy tam pograć w karty, a nawet zapalić papierosa. Otóż, Roku Pańskiego 1958 w sylwestrową noc wybraliśmy się do Antosi na wieczorki. Część chłopców poszła do środka, a ja z Wieskiem B. zostaliśmy na zewnątrz. Wiesiek stał na czatach, a ja po drabinie wdrapałem się pod sam komin. Wcześniej przygotowaną szybą przykryłem otwór w kominie. Następnie jak gdyby nigdy nic weszliśmy do środka: – O! A to wy tutaj, bo my was od godziny szukamy – ze zdziwieniem zawołałem do swoich kolegów.

Posiedzieliśmy z godzinę i rozeszliśmy się do domów. Na drugi dzień – Nowy Rok – my pobieглиśmy do Wielbarku jak zwykle do kościółka. Do Antosi zaś – tak jak nam już opowiadano – przyjechał na przepustkę z wojska narzeczony. Mieszkał też w Głuchu, więc idąc z Wielbarka wczesnym rankiem, wstąpił do swej dziewczyny. Wiadomo, znów informacja z opowieści, Antosia zaraz zakrzatnęła się, chciała usmażyć jajecznicę, zrobić herbatę. A to co za cholera? – nijak nie może rozpaść w piecu, dymu pełne mieszkanie. Przez szyber podglądają prześwit komina. Świeci się. Co za licho? Dopiero po jakimś czasie ów chłopak domyślił się, wlaź i zdjął szybę.

No tak, kończy się stary 2013 rok, trzeba witać nowy. Jutro, już w 2014 roku, będzie ciąg dalszy dnia powszedniego i opowieści o moich przerwanych naukach.

Reakcja rodziców na moją sytuację, jak wcześniej zaznaczyłem, była dość rzeczowa. Mamę czekała operacja tarczycy i dłuższy pobyt w szpitalu. Rodzice postanowili wracać na ojcowiznę. Wiązało się to z mnóstwem pracy. Tam, nad Bugiem, na ojcowiznie było tylko trochę chaszców. Budynki, które pozostawiliśmy, rozebrano. Drewno na nowy dom też ktoś zagospodarował. Trzeba było zbudować wszystko od początku: dom, stodołę, oborę... Żeby to zrealizować, potrzebny był materiał, konkretnie drewno, pieniądze i ręce do pracy.

Wówczas w nadleśnictwie można było, nazwijmy to – szybciej, uzyskać asygnatę na kupno drewna, jeśli ktoś pracował w lesie. Nas, można by powiedzieć, było trzech mężczyzn (statystycznie). Nieważne, ile zrobiliśmy, ale byliśmy – w pewnym sensie – pracownikami leśnymi. Ojciec żył w zgodzie zarówno z leśniczym, jak i nadleśniczym. Z pozyskaniem drewna nie było problemów, ale trzeba było pracować.

W Kostomłotach po upadku spółdzielni produkcyjnej zwalniała się część naszej byłej ziemi, tej nad Bugiem. Należało ją szybko zagospodarować. Trzeba było zmobilizować wszystkie siły fizyczne, ponieważ nie było maszyn. Potrzebne były pieniądze, a przede wszystkim drewno. W związku z tym zimą pracowało się w lesie, a latem na dwóch gospodarstwach – w Wesołowie i w Kostomłotach, a więc praca na trzy fronty.

Trudno teraz te prace w szczegółach wyliczyć. W każdym razie roboty było dużo, a czasu na nudę mało, chociaż rozrywka jakaś też była. Wiadomo, siły nastolatka szybko się regenerują. Tak, że po całym dniu pracy w polu czy w lesie był czas spotkać się w swoim towarzystwie. W niedzielę ruszaliśmy gdzieś na zabawę, to znaczy taką wiejską potańcówkę przy harmonii.

Tańczyć wtedy wprawdzie nie umiałem, ale muzykę kochałem. Będąc jeszcze w Szczytnie, obejrzałem, i to parę razy, rosyjski film „Wiesiołyje rebjata”, opowiadający o kilku młodych chłopcach, którzy z harmoszką rozweselali towarzystwo. Zakochałem się wtedy w harmonii. Niestety, rodziców nie stać było, zresztą nie zasługiwałem na jej kupno. Za to rodzice

sprawili mi organki – taką usną harmonijkę. To musiało mi wystarczyć. Trochę się zmieniło, gdy – zdaje się w 1956 lub 1957 roku – w ramach repatriacji osiedlili się w Wesołowie Charewiczowie. Dla nas (mam na myśli moich kolegów), a zwłaszcza dla mnie, przybył nowy kolega do towarzystwa – Michał. Nie umiał co prawda po polsku, ale miał harmoszkę. Toteż często wieczorami zbieraliśmy się na moście, Michał przynosił harmoszkę i było wesoło. Z początku, dopóki Michał nie opanował trochę polskiego, służyłem za tłumacza, dlatego byłem dla niego trochę większym przyjacielem niż inni.

Z przyjazdem Charewiczów wiąże się jeszcze jedna ciekawostka. Otóż otrzymali oni piękny murowany przestronny budynek po Korzeniach, którzy wyjechali – jak to się wówczas mówiło – za Odrę. Mieszkanie było wyposażone, można by tak powiedzieć – w stylu niemieckim. Przede wszystkim w każdym pokoju stał piec kaflowy. Piec kuchenny też był kaflowy. Otóż pan Charewicz pierwsze, co zrobił, to rozebrał piec kaflowy, a w to miejsce postawił taką na modłę rosyjską pieczkę (hrubkę – jej wygląd opisałem w opisie Kostomłotów sprzed akcji „Wisła”). Za stodołą zaś pobudował banię – taką ruską saunę.

Na zakończenie jeszcze jedna leśna przygoda. Otóż od niepamiętnych dla mnie czasów oprócz normalnego dobytka, to znaczy krów, koni, owiec, zawsze przy gospodarstwie domowym były psy i koty. Kot jak kot, ale pies zawsze traktowany był na równi z tym lepszym dobytkiem. Toteż w swojej historii wspomnień nie mogę pominąć bardzo wzruszającej psiej przygody.

Reksio, a faktycznie Reks

Nie, to nie był piesek z kreskówki. To był żywy wspaniały piesek. Dlatego że był pieskiem wyjątkowym, poświęcam mu ten krótki rozdział. A było to tak. Zimą porą, gdy już nie chodziłem do szkoły, jechałem z ojcem za Wielbark do lasu po drewno, wiadomo – na budowę. Po drodze zatrzymaliśmy się przed nadleśnictwem. Ojciec poszedł coś tam załatwić. Ja zostałem przy koniach.

Nagle od strony nadleśnictwa wybiegła do mnie zgraja szczeniaków. Jeden był bardzo przyjazny, szary, podpalany ze stojącymi uszkami – taki trochę z wilczków. Przywołałem go, podszedł, zaczął się łaścić. Ukryłem go na wozie pod jakąś derką. Siedział spokojnie. Jak przyszedł ojciec, nic nie powiedziałem. Wypuściłem

dopiero jak dojechalismy na miejsce do lasu. Cały czas naszego pobytu w lesie ganiał wokół nas, nie mając zamiaru nigdzie uciekać. Zabralismy go do domu. Nie wyrósł na bardzo dużego psa, ale miał niesamowity węch i spryt myśliwski. Zimą, gdy jechało się sańmi do lasu, zawsze zabierał się z nami. Siedział spokojnie na sianach, dopóki nie wyczuł zwierzęcego tropu. Zeskakiwał wtedy i pędził za śladem.

Z początku obawialismy się, że się zgubi, ale gdy przyjechalismy na miejsce, tam gdzie mieliśmy pracować, on już był. Zabralismy go do Kostomłotów, gdzie dożył sędziwej psiej starości.

Jedną nogą w Kostomłotach

Rok 1957. W pełni trwały przygotowania do powrotu do Kostomłotów. Ojciec wiosną pojechał i obsiał owsem kawałek pola. Zawieziono też drewniane bale, przetarte w tartaku w Burgundzie – na budowę domu. Latem trzeba było jechać zbierać pierwsze plony – kosić owies. Do tej roboty oddelegowano mnie z bratem, więc po żniwach w Wesołowie wyruszyliśmy na żniwa do Kostomłotów.

Wyjechalismy z Wielbarka pociągiem relacji Olsztyn – Lublin. Był taki pociąg, chyba specjalnie dla naszych wysiedleńców, którym jechało się przez Małkinię i Ostrołękę do Siedlec. Stąd po odczekaniu paru godzin był pociąg do Terespoła.

Do Terespoła dojechalismy rano. Nie czekając na jakąkolwiek komunikację, nie wiem zresztą, czy wtedy taka w ogóle była, ruszyliśmy pieszo. Przed obiadem dotarliśmy do Dobratycz. Zatrzymaliśmy się u Szelestów – Olga Szelest to nasza siostra cioteczna, córka wujka Jedina z pierwszego małżeństwa. Byliśmy wściekle głodni. Do dziś pamiętam smak mizerii z młodymi ziemniakami, którymi nas ugościli. Posileni pomogliśmy trochę przy żniwach. Późnym popołudniem wyruszyliśmy przez pola, na przelaj w kierunku Kostomłotów, a w zasadzie w kierunku naszej kolonii. Wieczorem dotarliśmy do Fidoruków. Ich kolonia sąsiadowała z naszą. Ponieważ ich córka przed akcją „Wisła” wyszła za mąż za frontowca, o czym już pisałem, nie została objęta wysiedleniem. Nie dotyczyło to jej rodziców, ale został ich dom, więc wrócili wcześniej. Przygarnęli nas na czas żniw. Ugościli jakąś kolacją i poszliśmy spać do stodoły.

Rano skoro świt tą samą drogą, którą biegałem do „narzeczonej Handzi”, udałem się na nasze siedlisko. Nie było już

jabłoni, pod którą kiedyś wrzeszczałem „Nechaj maty zabere!”. Na siedlisku tylko *burian* i parę kamieni, na których kiedyś leżały podwaliny chaty, gdzie się urodziłem. Obok już leżały bale, które wiosną ojciec przywiózł z przeznaczeniem na budowę nowego domu. Poszedłem nad Bug. Znalazłem miejsce, gdzie kiedyś ojciec uczył mnie pływać – w 1947 roku miałem tylko 6 lat. Usiadłem na brzegu i rozplakałem się. Siedziałem tak chyba z godzinę i płakałem. Takie było moje spotkanie z ojcowizną.

Po wielu latach napisałem:

*Zarosły moje ścieżki,
Ślad po nich zaginął,
Nowych nikt nie wydeptał.
Wędruję więc ścieżką wspomnień
tam gdzie:
Pierwszy raz wczesną wiosną,
zdjawszy buty, dotykałem bosą stopą
chłodnej ziemi,
z przydrożnych drzew
zrywałem niedojrzałe owoce,
wpatrzony w niebo,
wypatrywałem pierwszych
wiosennych ptaków.
Robi się ciepło na duszy,
chwila zapomnienia, przebudzenie –
stoję na rozstajnych drogach.
Co dalej?
Wracać?
Nie! Zostaję!
Zostaję tak, jakbym tu był zawsze.
Ścieżki wspomnień nigdy
nie zarastają.
Łączą nie tylko miejsca na ziemi,
ale i ludzi.*

Nie pamiętam dokładnie, ile tego owsa było, na pewno gdzieś koło hektara. Oczywiście w perspektywie było koszenie kosą, nie bardzo mi się to uśmiechało. We wsi Hnat miał do dyspozycji traktor Ursus, nazywany wówczas „Warszawą z kominkiem” i snopowiązałkę. Prosiłem brata, żeby go wynająć, by nam wykosił. No tak, ale za to trzeba było zapłacić. A skąd wziąć pieniądze? Ostatecznie brat machał kosą, a ja drapałem ręce, podbierając i wiążąc snopki. Po paru dniach kostomłockie żniwa dobiegły końca. Wróciliśmy do Wesołowa.

Późną jesienią mama poszła do szpitala na operację tarczycy. Ja zaś w domu musiałem przejąć jej obowiązki: gotowanie, sprzątanie, a czasem nawet pranie. Ojciec z bratem codziennie rano zaprzęgali konia do sanek, brali siekiery, piłę i do lasu, zarabiać na drewno. Ja przeważnie zostawałem w domu gotować obiad lub sprzątać. Czasami im towarzyszyłem.

Po operacji przez kilka dni dyżurowałem przy mamie. Dawniej po operacji długo nie podawano posiłków. Przez kilka pierwszych dób była tylko kroplówka i można było co najwyżej watką namoczoną w wodzie zwilżać usta. Dobrze, że mama była w izolacie, tak że w nocy, nikomu nie przeszkadzając, mogłem dyżurować i trochę zdrzemnąć na krześle.

Po powrocie mamy ze szpitala przez dłuższy czas pełniłem funkcję gospodyni. Dzięki temu nauczyłem się gotować i podobno nawet nieźle mi to wychodziło. Zresztą teraz też lubię pitrasić. Do dziś uważam, że gotowanie jest jedną z najważniejszych umiejętności, jaką człowiek powinien posiadać. Ta umiejętność przydała mi się, gdy przechodziłem szkołę życia na budowie w Lublinie.

Kolejne lato znów czekał mnie wyjazd do Kostomłotów. Tym razem z ojcem i to już na dłużej. Podwórko nad Bugiem nie było już takie puste. Stała stodoła i zrąb domu – ściany bez dachu. Nocleg – na początku w swojej stodole albo u Fidoruków.

Pierwszym zadaniem było pokrycie stodoły, a później domu. Ja oczywiście zajmowałem się kuchnią, taką biwakową. Rozpalałem ognisko, na dwóch ceglach stawiałem kociołek. Woda? Z Bugu, bo studni nie było. A co gotowałem? Ziemiaki, kartoflankę na słoninie, kompot z jabłek. Czym się poruszaliśmy? Oczywiście pieszo albo na pożyczonym rowerze, ale to tylko ojciec. Jak trzeba było przewieźć coś ciężkiego, to ojciec pożyczał furmankę. Pierwszy wyjazd pożyczoną furmanką był do Okczyna, do Bondaruków, którzy wyrabiali dachówkę cementową – dziś jej pozostałością pokryta jest studnia na nadbużańskiej posesji.

Ojciec oczywiście wprowadził mnie w kostomłockie środowisko. To znaczy przedstawił bliższej i dalszej rodzinie, która już była osiedlona w Kostomłotach, oraz zaprzyjaźnionym rodzinom. Tak poznałem Krukowskich, Szprychłów, Baranów, Stefaniuków (Jan), Stepaniuka (Szymon, zwany dalej Simionem).

Całe lato to było koczowanie. Dobrzy ludzie dokarmiali nas jak mogli, chociaż nie zawsze z rodzin spokrewnionych, które wróciły wcześniej. Z takich tylko zaprzyjaźnionych rodzin nigdy nie zapomnę Krukowskich. Pani Krukowska, gdy spotkała mnie na ulicy (jeśli tę wiejską drogę można nazwać ulicą), zawsze pytała, czy nie jestem głodny i nawet, gdy odmawiałem, prawie siłą zapraszała na częstunek. Gnieździliśmy się, gdzie tylko się da i ze smutkiem muszę powiedzieć, że częściej ugaszczali nas obcy niż

swoi. Zdarzało mi się spać u Szprychłów na brogu, u Siemionów w stodole, nie licząc swojej stodoły nad Bugiem, nigdy w mieszkaniu.

Po kilku dniach, gdy już dachówka była zwieziona, ojciec nauczył mnie, co i jak trzeba robić, żeby przykryć nią dach. Wyznaczył jeszcze wiele innych zadań – choćby wykosić wykę – i wrócił do Wesołowa. Ja, w wieku niespełna 17 lat, zostałem sam na gospodarstwie.

Koczownicze życie miało też swoje uroki. Złe rzeczy tamtego okresu można by było puścić w niepamięć. Dobre mają jednak charakter ponadczasowy i przetrwać mogą w pamięci jak świętość, do której się wraca, by ratować nawet w najtrudniejszych chwilach...

Edek

Edek pojawił się na mojej życiowej drodze zupełnie niespodziewanie. Ojciec akurat wrócił do Wesołowa, a mnie zostawił na kostomłockiej gospodarce kryć chałupę.

Wylazłszy pewnego niedzielnego poranka z legowiska w stodole słyszę, że ktoś gra na harmonii. Zjadłem co nieco i poszedłem na przełaj przez pola za głosem instrumentu. Okazało się, że zupełnie niedaleko, niecały kilometr, przy chałupie na wzgórkę stoi chłopak, prawie równolatek i ciąga akordeon. Przywitaliśmy się bez żadnych kurtuazji:

– Tolek jestem.

– Ja Edek, Edek Nisteruk. A ty skąd?

– Wracamy z Ziemi Odzyskanych, chałupę nad Bugiem budujemy. Ojciec zostawił, abym dach pokrył.

Taki to był początek naszej przyjaźni. Od tego czasu jego dom stał się w części moim domem. Jeździliśmy z harmoszką od wioski do wioski. Z początku jeździłem dla towarzystwa, później Edek zrobił dla mnie bęben (baraban), czyli perkusję. Było goło, ale wesoło.

Ze wzruszeniem wspominam nasze zwariowane wyprawy, nazwijmy to donikąd. Pierwsza z nich była tuż po naszym powrocie do Kostomłotów. Wróciliśmy pod koniec kwietnia 1959 roku. Wielkanoc prawosławna – według kalendarza juliańskiego – wypadła w tym roku dość późno, jakieś parę dni po naszej przeprowadzce. Chciałem pojechać na *Wsienczniu*. Namówiłem więc Edka, żebyśmy pojechali do cerkwi w Kodniu, bo w kostomłockiej cerkwi neounickiej liturgia była wprawdzie sprawowana w obrządku wschodnim, ale według kalendarza gregoriańskiego.

Wyjechaliśmy rowerami wieczorem – liturgia Zmartwychwstania w cerkwi zaczyna się o północy. Do Kodnia było około osiem kilometrów, więc za bardzo się nie śpieszyliśmy. Po drodze był Okczyn. Edek miał tam kolegę Waśkę Medniuka – tak go nazywał.

– Zajdziemy, zapoznam cię z nim. Fajny chłopak, mamy jeszcze czas – mówił Edek.

Zaszliśmy. No i tak zabałaganiliśmy, że do Kodnia nie było już po co jechać. Do domu wróciliśmy wprawdzie rano, tak jak to zwyczajowo wraca się z *Wsienczni*, ale bez osiągnięcia celu. Czyli był to wyjazd donikąd.

Innym razem, parę już tygodni po naszym osiedleniu, Edek przyszedł do mnie z informacją, a nawet z propozycją.

– Słuchaj – mówił, – dowiedziałem się, że w Białej Podlaskiej w domu kultury organizowane są kursy gry na akordeonie. W najbliższą niedzielę ma być jakieś tam spotkanie organizacyjne. – Pojedziemy? – zapytał.

– Jedziemy, – odpowiedziałem.

No i pojechaliśmy (rodzice jakoś nie protestowali). Czym jechać? No oczywiście rowerami, bo autobusów wtedy z Kostomłotów nie było, nie było nawet porządnej drogi, a do Terespoła i tak trzeba było jechać rowerem. Jak dojechaliśmy do Terespoła, to i dalej do Białej. W sumie 50 kilometrów. Owszem, spotkanie było. Nawet nam się to spodobało, ale na tym się skończyło. Nikomu z nas nie uśmiechało się co niedziela dojeżdżać 50 kilometrów.

Oczywiście powrót z Białej Podlaskiej nie był powrotem bezpośrednio do domu. Po drodze zajechaliśmy do Murawca, by odwiedzić moich kuzynów Pucerów, u których przed wysiedleniem zdeponowaliśmy kierat, maszynę do młócenia. A z Murawca jeszcze do Kołpina, gdzie Edek też miał znajomych. Wychodząc od nich, stwierdziliśmy, że w oponach nie mamy powietrza – ktoś poprzebił dętki. Do domu mieliśmy jeszcze ze trzy kilometry. Trzeba było więc iść pieszo, prowadząc rowery. Kolejna wędrówka donikąd.

Taki był Edek – niesamowity człowiek. Gospodarz żaden, ale jak Nikifor, tyle że nie malował, a grał i pisał – potrafił wierszem opisać wszelkie zdarzenia kostomłockie.

Opisywał wierszem pobyt w Kostomłotach kardynała Wyszyńskiego, kardynała Glempa (odwiedzał kostomłocką neounicką świątynię dwa razy). Swój pobyt w szpitalu też opisał wierszem. Oto fragmenty tego wiersza i zarazem jednego z jego ostatnich zapisów:

*Gdy was obcy ktoś zapyta
Gdzie jest w Białej stary szpital
To mu dobry adres wskażcie
Na Warszawskiej – to – piętnaście
Nikt na pewno nie zaprzeczy
Tu się ludziom płuca leczy...*

A tak oto opisuje szpitalny dzień:

*Już o szóstej chorzy wstają
Bo ich siostry odwiedzają
Termometry im przynoszą
I pod pachę włożyć proszą
A gdy temperaturę mierzą
To pacjenci jeszcze leżą
Ledwie chory z łóżka wstanie
Już przynoszą mu śniadanie
Chorzy przy stoliku siedzą
Przyniesiony pokarm jedzą...*

A jaka jest obsługa?

*Siostry siedzą na dyżurce
Nieraz dobę, albo dłużej
I gdy chory ją poprosi
To się na wezwanie zgłosi
Jeśli sama nie poradzi
To lekarza ci sprowadzi...*

Był naprawdę wspaniałym wierszokle-
tą. Niektóre jego wiersze, pisane na oko-
liczność pontyfikatu papieża Jana Pawła
II, ks. Roman Piętka wysyłał do Rzymu.

Po tym, gdy pod koniec sierpnia 1959
roku wywędrowałem z Kostomłotów –
szkoła, wojsko, studia, praca – to nie było
takiej sytuacji, bym wracając nie odwie-
dził Edka. Bardzo często, zanim dotarłem
do rodzinnego domu, zachodziłem do nie-
go. Któregoś roku, gdy jeszcze przed woj-
skiem pracowałem w Białej Podlaskiej, je-
chałem, a w zasadzie szedłem z Terespoła
na święta Bożego Narodzenia. Była Wi-
gilia. Oczywiście w pierwszej kolejności
zaszedłem do Nisteruków, do Edka. Zo-
stałem na Wigilię i to tak długo, że rano
poszliśmy na wieś kolędować. U rodziców
zjawiłem się dopiero na pierwszy dzień
świąt przed obiadem.

Towarzyszyłem Edkowi w wielu więk-
szych i mniejszych przygodach – „szut-
kach”. Towarzyszyłem mu również w
ostatniej drodze na kostomłocki cmen-
tarz.

Anatol STEFANIUK (STEPANIUK)
Początek wspomnień w n-rze 5/2017

Варто заглянути і почитати...

ПроСВІТ

Серфуючи просторами Інтернету,
варто заглянути на Інтернет-сайт та
сторінку в мережі Facebook ПроСВІТ.
Це проект Української науково-педа-
гогічної спілки «Берегиня» з Берес-
тя, української організації на Берес-
тейщині в Білорусі.

Сайт і сторінка ПроСВІТ містять
новини з прикордоння трьох держав:
Білорусі, України та Польщі. Автори
– волонтери з Берестейщини – зосе-
реджуються не на політиці чи еконо-
міці, але на повсякденності та куль-
турному житті. Тексти стосуються
дуже різноманітних тем: культури,
фольклору, мови, історії, літератури,
здоров'я, риболовлі, кулінарії, еколо-
гії, виховання дітей та навіть кримі-
нальних справ. Є також статті з Під-
ляшшя, передусім пов'язані з куль-
турним українським життям, також
анонси подій, що відбуваються у на-
шому регіоні.

Всі автори сайту пишуть по-укра-
їнськи, але із застосуванням місце-
вих говіркових слів. Це спроба по-
казати, що на Берестейщині живуть
українські говірки, чого й часто не
хочуть визнати на офіційному рівні,
зрештою, як і на Підляшші, де місце-
ва говірка – це північно-західне про-
довження поліської мови, частина
українського мовного простору.

Отже, кому цікаво – заходьте і чи-
тайте, чим живуть українці Берес-
тейщини.

<http://prosvit.org>

<https://www.facebook.com/ПроСВІТ-255872064948729/>

Підляський науковий інститут

Кого цікавлять питання, пов'язані
з історією, культурою, традиці-
єю та сьогоденням Підляшшя, по-
винен заглянути на сторінку в ме-
режі Facebook Підляського науко-
вого інституту – нової української
організації, яка намагається форму-
вати і розвивати українське науко-

ве життя в регіоні. Можна там зна-
йти інформацію про заходи, прово-
джені або співорганізовані інститу-
том: Підляську українську наукову
конференцію в Більську; відзначен-
ня в Холмі 100-річчя Товариства
«Рідна Хата» – української громад-
ської організації, що відіграла фун-
даментальну роль у національному
і культурному житті українсько-
го населення Холмщини та Півден-
ного Підляшшя у міжвоєнний пері-
од; «Люблинські читання» з учас-
тю історика та голови Української
науково-педагогічної спілки «Бе-
региня» на Берестейщині Вікто-
ра Місінока з Берестя та інші захо-
ди наукової підляської організації.
На сторінці з'являються й науко-
ві та популярно-наукові статті, що
присвячені підляським темам. Ба-
гато місця присвячено публікації
фольклорних матеріалів із гміни
Чижі, разом із архівними та сучас-
ними фотографіями. Це результат
проекту «Документація та архіва-
ція традиційного фольклору гміни
Чижі», реалізованого Підляським
науковим інститутом дякуючи до-
тації Міністра внутрішніх справ і
адміністрації РП. На сторінці мож-
на знайти різні підляські цікавинки
з фольклору, антропоніміки, демо-
графії, історії, серед них унікаль-
ний документ, з якого дізнаємося,
що у січні 1919 р. до Києва прибули
делегати Більського повітового з'їз-
ду селян «клопотати перед Верхо-
вною Українською владою про при-
єднання нашого повіту [Більського
повіту Гродненської губернії], засе-
леного у своїй більшості українця-
ми, до Української Народної Респу-
бліки».

Сердечно запрошуємо заходити.
<https://www.facebook.com/Підляський-науковий-інститут-Podlaski-Institut-Naukowy-382470718956503/>

На рекомендовані сторінки в ме-
режі ФБ можуть заходити навіть
ті, що не мають тут свого власно-
го профілю.

(ред.)

Український народний календар і прогностик погоди

Закінчення з 25 стор.

Милосердний, захисник, заступник, чудотворець – так св. Миколу називає український народ. Він опікується воїнами, водіями і мандрівниками, допомагає бідним у скруті, вважається покровителем дітей та студентів, моряків, торговців та лучників, боронить людей перед стихійним лихом, а найбільше на воді (всі одеські рибалки у своїх куренях мали образ святого Миколая та виходячи в море на промисел, рибалки завжди брали з собою образ святого чудотворця).

Колись господарі у цей день варили пиво, скликали гостей, гуляли, веселилися. А по обіді запрягали найкращі коні в «козирки» і з піснями та веселими вигуками їздили навколо села – «бо треба ж знати, чи слизький сніг цього року випав!».

На Харківщині існував звичай святкувати триденні Миколині святки, на які варили кутю і узвар, щоб у наступному році забезпечити врожай на жито й плоди. На Поділлі хто першим прийде зранку до хати, той буде першим «полазником». «Полазами» вважаються чотири дні в році: Введення, Миколая, Анни і Різдво або Новий рік – четвертий і останній «полаз». В ці дні також першим перейти подвір'я має господар, не хто інший. Кожен господар встає в цей день раніше, ніж звичайно, і йде дати худобі їсти. Прийшовши до хліва, поздоровляє німину словами: «Дай, Боже, добрий день, щобись худібонька здорова була та й я з тобою ще й зі своєю

жоною!». На Київщині хазяїн, прийшовши цього дня із церкви, брав миску зі свяченою водою, паляницю з грудочкою солі, квача з різного зілля, ішов кропити господу, худобу та збіжжя, примовляючи: «Святий Миколай, помилуй та сохрани нас від усякого лиха!».

«Який день на Миколу зимового, такий і на Миколу літнього». «У кожному році два Миколи: до першого Миколи не буває холодно ніколи, а до другого Миколи не буває тепла ніколи». Впаде великий іній – на гарний врожай хліба. Піде дощ – врожай на озимину. Морозяний день – на уроду хліба й городини. «Скільки дає день Миколая снігу, стільки буде трави на Миколу теплого».

На свята Варвари, Сави і Миколая зазвичай випадали великі сніги, починалися люті морози, замерзали ріки. З цього приводу в народних приповідках говориться: «Варвара снігом постелить, Сава загладить хуртовиною, а Микола морозом придавить». Всі ці три дні селяни варили кутю та узвар – «щоб хліб родив та садовина рясніла».

22: Зимова Ганна (Зачаття праведною Анною Пресвятої Богородиці)

Церква: Старий Корнин (стоїть поряд з парафіяльною).

Зимове сонцестояння – найкоротший день року: «Після Ганни сонце повертає на літо, а зима – на мороз». З Ганниного дня жінки готувалися до Різдва – білили хати, прибирали осе-

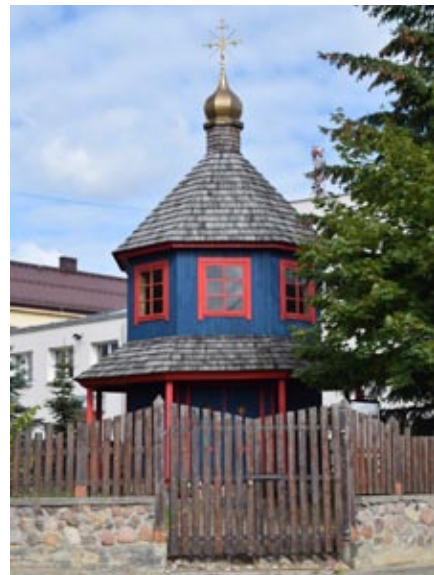
лі. На Буковині вважали, що з цього дня починається рік. У цей час, як правило, вже встановлювалась зимова дорога, тому говорили: «На Ганьки сідай в санки».

Свято особливо шанували вагітні жінки, яким протягом дня заборонялося братися за будь-яку роботу. У день святої Ганни на Закарпатті дівчата й молодіці, в яких часто боліла голова, не пряли. Цього дня дівчата збиралися на свої сходки, щоб узгодити, як будуть святкуватися різдвяні свята. Дівочі громади, як і парубоцькі, мали свої традиції. На сходках теж обирали «отаманшу» – старшу дівчину, яка організовувала дівочі збори і керувала громадськими справами. На дівочих сходках не існував обряд посвяти, але діяло неписане правило: могла приходити сюди та дівчина, яка вміла вишивати, шити, прясти. Правда, екзамен їй не влаштовували, проте спостерігали, чи не лінується вона, чи володіє секретами рукодільництва. Якщо так, то можна йти на досвітки та вечорниці. На Ганни, крім узгодження святкувань, виготовляли різдвяні прикраси – «павуків» та «їжаків» з соломи.

Дня Ганни стосується ряд спостережень, пов'язаних із бджільництвом: «Починають бджоли мед їсти», «Ходять у погріб до бджіл, щоб добре роїлись». Пасічники заходили до омшаника, де зберігалися вулики, і зверталися з молитвою до Господа, щоб зачинався білий і жовтий віск і, звичайно, густий мед.

Колишня монастирська церква св. Миколи у Більську, яка згоріла у червні 1941 року та каплиця св. Миколи, збудована на її пам'ять

Притулок «Цяпок» в Гайнувці

«Собака – єдина істота на землі, яка любить тебе більше ніж самого себе» – Джош Білінґс. А як за тую любов одплачують люде?

«Яка Ганна до полудня, така зима до кінця грудня». «Яка Ганна до ніченьки, така зима до весноньки». Ясне сонце – на Новий рік буде сильний мороз, якщо хмарно, на деревах іній – під Новий рік буде відлига. Іній вкриває дерева – передвісник хорошого врожаю. Йде дощ – вся весна буде дощовою. Тихий і безвітряний день – на врожай садовини.

25: Спиридона (святителя)

Ще один день, у якому сонце, за народними уявленнями, повертає із зими на літо: «На Спиридона хоч на гороб'ячий скік, але таки прибуде дня», «На Спиридона дня прибуде на макове зерня», «Спиридон Сонцеворот небо плечима підтримує – дня добавляє». Похолодання, що звичайно наступало в цей час, виражало прислів'я: «Сонце на літо, зима на мороз».

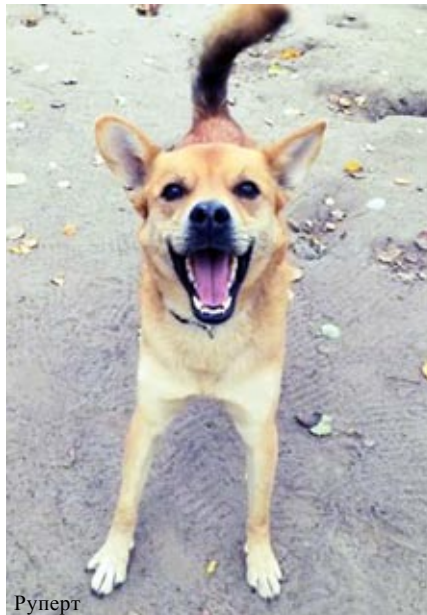
На Спиридона намагалися не працювати, «щоб миші не точили соломи», «бо миші все поїдять, навіть солому», «будуть нападати на врожай черв'яки», обкурювали димом оселі, закликаючи: «Святий Спиридон – всю нечистоту гони з хати вон». Ставили також гілки вишень у відро з землею: якщо розвіються на Різдво, то вродить гарно городина. Садівники струшували яблуні і промовляли: «День, піднімися догори!». Господині сипали курям зерно правою рукою, щоб раніш починали нестись. Починаючи з цього дня, селяни різали птицю та кололи кабанів, готуючись до Різдвяних свят.

«Якщо на Спиридона зранку буде сонечко, то не поспішай із ранньою сівбою». Сонячний день – Новий рік буде морозним, ясним, коли похмуро і на деревах іній – похмурим і теплим. Ніч ясна – зима буде холодна, а літо жарке. Ніч темна – зима тепла, а літо похмуре.

Від Спиридона до Різдва залишалося 12 днів і після цього дня люди визначали річний цикл: кожний наступний день відповідав погоді чергового місяця. Тому протягом дванадцяти днів запам'ятовували погоду, щоб визначити, яким буде рік.

К. У. РОЗУМ

Фотографії Ю. Гаврилюка

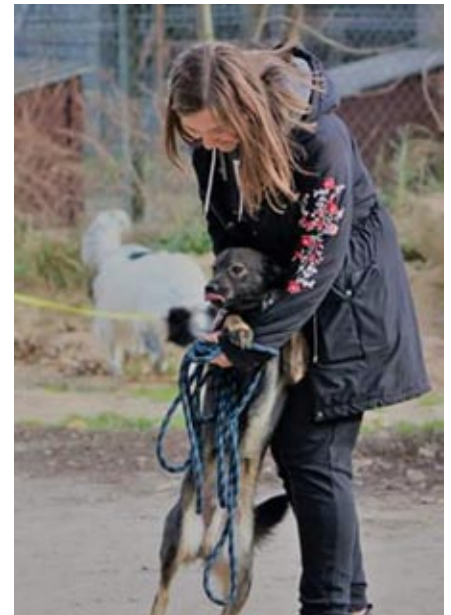

Руперт

Умнугох «найліпших приятелюв чоловіка» доля така, што приходіться їм жити в притулкові. Але у Пудляському воевоудстві гуртожиткув для звіруов немнуого. Найбліжши до Більська то гайнувські «Цяпок», в якому находіться коло 130 собак. Трапілі сюди бродячи собаки з гуліць, але й такі, што «не сподобались» – їх прив'язували до дерев в лісі, або оставляли пуд склепами (краніцями). Биваюот тоже такіє випадкі, што собачок оставляюот перед самими воротами «Цяпка».

Собакі тут разни – звичайни мішанці, але й чистокровни, котори оказалісь неуданим подарком для діті. Кажди з їх має сумну історію. Наприклад Гари й Іса – нероздільна пара, як чоловік і жуонка. Їхня історія може довести до слюоз. Робуотнікі притулку отримали повідомліне, што одін собака – бив то Гари – лежит в лісі, де попався у петлю. Колі вони туди пришлі оказалось, што поруч із собакою сиділа сучка і весь час гледіла за їм. Тепер вони обоє в одному боксі. Мнуого людеі хотіло їх адоптоваті, але вони «з'єднани посуді» – або бери обоє, або зусім ніє.

Остатнім часом «Цяпок» користається великою популярністю серед людеі, якіє хочут допомогчи бездомним собакам. В школах ор-

ганізовалось збіране корму і поїздкі до притулку. В листопаді поїхали і ми – молодь з Православного братства у Більську.

Собачкі віталі нас гучним гавкотом, але тоже з недовірою. Робуотнікі притулку заохочували нас виводіті собак на прогулянку. Коло «Цяпка» вже прекрасни лієс і кажди собака знає свою прогулянкову стежку. Мніє найбуольш сподобався маленькі рижі собачка – Руперт. Вуон все з весьолою мордочкою, любіт гуляті, бавітіся. То собака, якій любіт людеі і найбуольш мріє про тоє, штоб хтось усиновів його.

Вікторія ГАЦЬ

Schronisko dla bezdomnych psów „CIAPEK”
ul. Słowackiego 29, 17-200 Hajnówka
Тел. круглодобово: 530 279 364
або 508 085 123 (kierownik
schroniska Sławomir Stepaniuk)
www.schronisko-ciapek.org.pl

Батько Іван Ігнатович Красковський до 1914 року жив у Вільні, де працював як учитель історії й заступник директора у двох гімназіях. Був там членом різних культурно-освітніх установ. Під час першої світової війни він жив на Україні в Києві. У 1915-1916 рр. батько працював у «Союзі земств» і в «Союзі міст». Спочатку він працював як керівник відділу «Допомога дітям на південно-західному фронті», що був у західних областях України. Які широкі розміри мала ця допомога, видно з того, що працівники відділу старалися про 30 тисяч дітей. Потім батько був завідувачим відділом «Допомога населенню потерпілому від війни». 1917 року батька назначили губернським комісаром Галичини з осередком у Тернополі. Обласним комісаром Галичини в цей час був відомий історик Дмитро Дорошенко. Батько був вибраний делегатом південно-західного фронту, разом із Н. Удовиченком, на переговори про мир у Брест-Литовському. Вони, однак, не дійшли до Бресту, бо паротяг не мав вугілля. Батько згадував, що він був радий, що не мусив підписати цей ганебний сепаратний мир. У 1918 році він служив в установах Української Народної Республіки: працював заступником міністра внутрішніх справ (міністром тоді був В. Винниченко). Потім він був керівником справ Директорії. Про діяльність батька в 1916-1918 рр. на Україні згадує Д. Дорошенко у своїй «Історії України».

У 1919 р. Міністерство закордонних справ УНР призначило батька послом у Грузії, куди він переїхав з усією сім'єю й де працював у Тифлісі в 1919-1920 рр. В Тифлісі деколи батько мав офіційних гостей, тоді з родини була присутня тільки мама. Про життя в Грузії я писала у другій частині цих спогадів. До Вільна батько повернувся у 1921 році. Працював там як учитель білоруської історії у Білоруській гімназії. Одночасно займав визначні місця в громадському білоруському житті: голова Білоруського національного комітету, секретар шкільної ради, голова Білоруського союзу кооперативів. На по-

Наша сім'я

Сім'я Красковських у Двинську, 1925 р.

чатку 1922 року польська влада арештувала литовських і білоруських діячів у Вільні і без суду їх вислала до Литви в Каунас (процес 33). Навесні того ж року тяжко захворіла і вмерла бабуся – батькова мати. Тоді поляки дозволили батькові приїхати на кілька днів до Вільна.

У 1922 році у Латвії дозволили відкрити у Двинську білоруську гімназію. Батькові доручили цю гімназію організувати, призначивши його директором. В короткому часі відремонтували будову гімназії після пожежі, покликали учителів, купили меблі. Перед початком шкільного року 1922-1923 наша сім'я переїхала з Вільна до Двинська і ми, діти, поступили до гімназії. Батько викладав там загальну історію. Він був і головою Білоруського національного комітету в Латвії (Товариство Бацька-ушчина). У 1924 році батько та інші викладачі гімназії були арештовані. На суді у Двинську у 1925 році всіх білоруських діячів оправдали. Але батько, як чужинець (він мав литовське підданство), мусив виїхати з Латвії. Він приїздив до Праги в Чехію і думав, що там улаштується, але нічого з того не вийшло.

У 1925 році наша сім'я, крім мене, виїхала з Латвії в БРСР у Мінськ, де батько жив до 1929 року. Він працював у Держплані БРСР як керівник соціально-культурної секції, разом з тим був доцентом університету і членом Інституту білоруської культури. В 1928 р. його призначили науковим працівником Білоруської АН. У 1930 році батька покликали до Москви працювати в Держплані СРСР (секція планування експедицій АН СРСР). Він дуже не хотів їхати в Москву, але не міг відмовитись. Восени р. 1930 батька арештували в зв'язку з процесом білоруських націонал-демократів. У цей час у Москві проходив судовий процес з українськими «націоналістами» на чолі з професором С. Єфремовим.

У 1931 році батька, відсудивши, заслали до Куйбишева (перед тим Самара), де він жив до 1941 р. На фотографіях видно, що коли він приїхав до Куйбишева був надто худий, тяжко було його впізнати. Батько там працював як економіст у Крайплані, в 1932-34 рр. як завідувачий сектором дослідження мінеральних сировин, був теж секретарем Науково-дослідного геологічного інституту. В ро-

ках 1935-1936 був керівником експедиції для розшукування сировини в Куйбишевському краю. За важливу сировину тоді вважали кропиву. Зарослі кропиви на берегах Волги досягали зросту людини. В 1936 році батька назначили начальником Волжської експедиції (наслідки затоплення від Куйбишевської греблі). В 1937 році його арештували як старого білоруського діяча, тримали без суду у в'язниці й випустили аж 1940 року.

З початком другої світової війни у 1941 році батьки мусили виїхати з Куйбишева, тому що туди переїхала з Москви частина державних установ СРСР. Батьки пережили добу війни 1941-1945 рр. у зернорадгоспі Мелекеського району Куйбишевської області. Туди батька призначили як учителя історії й географії в середню школу. У 1946-48 рр. батьки жили у місті Мелекес Куйбишевської області, де батько викладав у двох середніх школах і читав лекції в Учителському інституті. В 1948-49 рр. батько жив у містечку Ширяєво Куйбишевської області, де також викладав історію в середній школі. У 1949 р. йому призначили інвалідну пенсію. Після смерті мами у 1949 р., батько до року 1953 жив у Домі інвалідів у селі Большая Раковка. Спочатку він мав окрему кімнату, але за деякий час до неї переселили ще одного пенсіонера. Тоді я посилала батькові гроші і він поліпшував страву (купував молоко, цукор). Коли була підписка на державну внутрішню позичку, батько мусив підписати майже на всю місячну суму присланих грошей. У 1953 р. батько, нарешті, приїхав до мене в Чехо-Словаччину до Братислави, де жив разом зі мною та де й помер 1955 р.

Мати Валентина Семенівна мала здебільшого неспокійне і тяжке життя з того часу, як почалась перша світова війна і ми виїхали з Вільна у 1914 р. Повернулась наша сім'я до Вільна аж у 1921 році. У Вільні батько знайшов досить велике помешкання, але наші меблі загубились під час війни. Батьки придбали найпотрібніші меблі: ліжка-розкладушки, столи, стільці і ми жили «на валізаках». Там ми пережили арешт батька і його висилку до Литви. Коли наша сім'я у 1922 році переїхала в Латвію

Сім'я Красковських у Мінську, 1927 р.

до Двинська, ми мешкали в будові гімназії, де мали гарне помешкання з п'ятьма кімнатами і досить добре обладнання. У Двинську знову був судовий процес з білоруськими діячами, але ми мешкали в гімназії до виїзду з Латвії в 1925 р. Після переїзду сім'ї в БРСР в Мінськ батько там дістав велике помешкання – 4 кімнати, але це вже було спільне помешкання. Дві кімнати займав один професор університету, так що кухня й ванна були спільні. Так як колись у Вільні, у батьків збирались приятелі, здебільшого такі, які теж поприїздили до Мінська. Це було останній раз тоді, коли наша сім'я жила в нормальних умовах. Коли в 1930 р. батька призначили працювати в Москві, він міг знайти і наймати лише одну кімнату, а родина залишилась у Мінську. Після арешту батька 1930 року мати виїхала в Москву, щоб старатись про його справи. Під час судових процесів українських і білорусь-

ких «націоналістів» у Москві відбувались на вулицях великі демонстрації, де вимагали для підсудних найвищу міру покарання. Мати все це тяжко переживала.

Нарешті батька після судового процесу заслали на Волгу в Куйбишев і мати поїхала за ним. В Куйбишеві батько одержав одну велику кімнату. Це був якийсь незвичайний будинок: кімната була розділена на дві нерівні частини арками на різних дерев'яних стовпах. Кухня була спільна із сусідами, ванни взагалі не було. Мати попривозила з Мінська речі, які ще збереглись, хоч багато з них розгубилось. Одночасно переїхала в Куйбишев і бабуся, брати залишились жити в Москві. Кімнату в Куйбишеві розділили занавіскою, в меншій частині спала бабуся, а в більшій – батьки. Вони жили там більш спокійно до року 1937. До них приїздили сини і невістка Марія (жінка Сергія). 1936 року я вже мала чехо-

словацьке підданство і могла приїхати посередництвом ЧЕДОК-у (канцелярії для туристів) в СРСР до батьків. Три дні була я в Москві, де мене зустрів батько та де я побачилась з братами. Звідтіля я разом з батьком поїхала до Куйбишева, де жила десь 10 днів. Потім туди приїхали й брати. Це було останній раз, коли наша сім'я була разом. Бабуся вже була тяжко хвора і після мого від'їзду померла. Коли батька в 1937 році заарештували, мама залишилась сама. До їхньої кімнати поселили велику родину з трьома малими дітьми (разом 6 людей), яка зайняла більшу частину кімнати. Для мами залишили меншу частину. Умови життя у цій кімнаті були такі складні, що мама, коли могла, ночувала у знайомих. Батько був у в'язниці десь далеко за Куйбишевом. Мати туди їздила кожний місяць із сякою-такою передачею потягом, а потім ще йшла пішки. У той самий рік арештували і брата Сергія. Славко працював у Москві і допомагав грошима мамі, яка не мала інші прибутки. Коли в 1940 році батько повернувся до Куйбишева, то чужу родину виселили з кімнати. На суді виявилось, що ці люди незаконно зайняли помешкання. Батьки мешкали там даліше до 1941 року.

Я не знаю, в яких умовах жили батьки під час війни в зернорадгоспі. В 1946-48 рр., коли вони переїхали в Мелекес, то наймали лишень одну кімнату, міняючи кілька разів помешкання. Найгірше було в 1948-49 рр. у Ширяєві, де не могли знайти добру кімнату, а мама вже була хвора. Батька звільнили зі школи, бо він через хворобу мами спізнявся на лекції. Пенсію йому дали через декілька місяців, не було з чого жити і батьки не мали вже що продавати. Мама не могла пережити загибель обох синів, вона тяжко захворіла і вмерла в лікарні у Куйбишеві 1949 р.

Брат Сергій народився у Вільні у 1907 році. В 1922-25 рр. він учився у Білоруській гімназії у Двинську (Латвія). Середню школу він скінчив у Мінську в БРСР 1927 року. На високій школі Сергій вчився на Авіо-будівельному факультеті Політехніки в Ленінграді, яку закінчив 1931 р. Відтоді Сергій працював як конструктор у Авіо-будівельному інституті в Мо-

скві у відділі відомого конструктора А. Туполева. У 1932 році він одружився з працівницею їх відділу Марією. У 1937 р. Сергія арештували й заслали в Сибір (не відомо куди). Тоді в 1937 році арештували і заслали 70% працівників інституту разом з Туполевим. Жінку Сергія Марію теж заслали в Сибір у Томськ, де вона 2 роки працювала на фабриці. За цілий цей час батьки нічого не могли дізнатись про долю сина. Академік А. Туполев витримав жакливе життя в сталінських таборах, повернувся до Москви і даліше працював як конструктор. Сергій був молодший від нього, але вже не повернувся. У 1947 році батьки дістали повідомлення, що Сергій помер у 1945 році. Він був всебічно розвиненою людиною, крім свого фаху авіо-технік, він цікавився філософією, поезією, багато читав.

Молодший брат Мстислав народився у Вільні у 1910 році. Він також учився у Білоруській гімназії у Двинську в 1922-25 рр. Середню школу – технікум він закінчив у Мінську. Після 1930 року Славко декілька разів намагався поступити у високу школу, але його не приймали: батько був на засланні. В 1931-32 рр. він працював у експедиції на Алтаї в Устькаменогорську біля ріки Іртиш. У 1932 році він одружився з Лялею, але вони у 1937 році розійшлись. 1935 року Славко знову працював у експедиції на Алтаї. В 1941 році він жив у Москві, де працював як фотограф і кресляр у Літературному музеї. Коли почалась друга світова війна, його арештували. Причиною було те, що він увечері погано затемнював вікно. За це його заслали до табору в Сибір. Ніяких звісток від нього не було. У 1944 році батьки дістали повідомлення, що Славко у 1942 році помер. Славко був товариський, веселий, всі знайомі його любили.

Я, Людмила Красковська, народилась у 1904 році у Вільні. Про мої дитячі роки я згадала у попередніх частинах цих спогадів. Коли наша сім'я повернулась до Вільна 1921 р. я поступила до сьомого класу Білоруської гімназії. Я трохи знала польську літературу, але не знала граматику й правопис, тому мала труднощі в школі. Після переїзду до Латвії у 1922 р. я почала вчитись у восьмому класі Бі-

лоруської державної гімназії у Двинську, де в 1923 році одержала атестат зрілості. У Двинську я мусила вивчити латвійську мову, бо в гімназії були уроки латвійської мови й історії Латвії. Я не могла вчитись у високій школі в Ризі, бо там приймали тільки латвійців. Коли я дізналась, що є можливість студіювати в Чехії у Празі, я поїхала туди восени 1924 р. Знаючи кілька слов'янських мов, я досить скоро опанувала чеську мову, могла скласти колокви і нормально студіювати. Я була записана на Філософському факультеті Карлового університету у Празі, де студіювала археологію та історію мистецтва. Ці студії я закінчила у 1929 р. У 1930 році я захистила там докторат філософії. Одночасно я вчилась в літературно-історичному відділі Українського педагогічного інституту в Празі, який закінчила в 1929 р. В 1929-1931 рр. я працювала як помічний науковий працівник в Археологічному відділі Національного музею у Празі. Вліті 1931 року я почала працювати як кустодка у Словацькому краєзнавчому музею у Братиславі, де я працювала ціле життя (1931-1988 рр.). Мінялись лишень назви музею. Пізніше трохи це був Словацький музей, і нарешті, Словацький національний музей. Спочатку я мала в ресорті історичні, археологічні й нумізматичні збірки. Пізніше я була керівником археологічного відділу. За цей час я виконала більше як 50 археологічних розкопок, переважно в Західній Словаччині. Я була автором біля 270 статей з археології й нумізматики, крім того видала 2 археологічні книжки словацькою мовою й 2 книжки англійською мовою, які видав університет у Оксфорді. Була членом кількох наукових рад, редакційних рад і різних комісій. Брала участь у всіх археологічних і нумізматичних конференціях у Чехо-Словаччині, у міжнародних археологічних конференціях у Польщі, Мадярщині і в Німеччині. Приймала участь у міжнародних археологічних з'їздах у Празі, Београді і Братиславі. Приймала участь у студійних поїздках до музеїв в СРСР, Польщі, Мадярщині, Австрії, Німеччині, Болгарії, Румунії, Югославії. Я особливо познайомилась з археологами багатьох країн Європи, з багатьма з них переписувалась.

Як студентка, я була двічі на Закарпатті, в 1926 і 1928 роках. У 1927 і 1929 рр. я їздила, як литовська піддана, до батьків у Мінськ. Поляки не давали візу на литовський паспорт, тому я їздила через Німеччину й Латвію. В 30-х роках я тричі їздила до Франції в Париж і два рази подорожувала до Італії й на Корсику. В 1936 році, маючи вже чехо-словацький паспорт, я поїхала в СРСР до батьків у Куйбишев.

Становище батьків після 1930 року було дуже тяжке. В 30-х роках я присилала їм гроші через Торгсин. За ці гроші вони діставали продукти і так якось пережили голод у 1932-33 рр. Після війни від 1948 року я посила-ла пакунки з одягом, але мито було

таке велике, що батьки від них відмовились. Лише від 1950 року я могла посилати батькові гроші через банк. Тоді він жив у домі інвалідів.

Після війни, коли батьки залишились самітні, я увесь час намагалась, щоб їм дозволили приїхати до мене в Чехо-Словаччину. Чеські уряди в Празі мені як лиш могли допомагали. Уже у 1948 році дали вони дозвіл на приїзд батьків до Братислави, де мали жити зі мною, але радянські уряди не дозволили. Потім, коли чехи повертали з Волині на батьківщину, чеські уряди запропонували їх перевезти, оскільки батьки переїдуть на Волинь. До 1950 року на залізницях можна було їздити тільки

службово, і всі намагання були марні. Лише наприкінці 1952 року батько дістав дозвіл виїхати з СРСР і приїхати до Братислави. Але й це не було так просто. Батько одержав від мене гроші і білет, але захворів і не міг їхати. Треба було знову посилати гроші й білет. Нарешті, весною 1953 року, після довгих тяжких років, батько зміг приїхати до Братислави і жити в мене, на жаль, дуже короткий час – всього 2 роки.

Людмила КРАСКОВСЬКА

На цьому спогади закінчуються. Попередні частини у числах 1, 3, 6 за 2017 р., 1 за 2018 р. та 2 і 5 за 2019 р.

Фотовіконце у добу Визвольних Змагань

Вояки Галицько-Буковинського куреня Січових стрільців слухають кобзаря в Києві на вулиці Львівській, 24. Фотографія 1918 року

Галицько-Буковинський курінь (1-й Курінь Січових стрільців) було зорганізовано у Києві у листопаді 1917 з українців — галичан та буковинців — військовополонених австро-угорської армії, які знаходились в Наддніпрянській Україні та добровільно згодилися захищати Українську Центральну Раду перед наступом більшовиків (командир куреня — сотник Григорій Лисенко). У грудні-січні курінь (батальйон) брав участь у боях під Бахмачем і в Києві, далі захищав уряд УНР під час відступу до Житомира. Наприкінці січня 1918 Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців брав участь у придушенні більшовицького за-колоту в Києві.

По звільненню 1 березня 1918 року Києва, 1-й курінь Січових стрільців залишився в Києві для охорони порядку і розгорнувся в полк Січових стрільців у складі двох піших і одного запасного куренів, кінної розвідки і гарматної батареї; він нараховував 3 тис. старшин і вояків (у тому числі близько тисячі наддніпрянців).

По відмові після гетьманського перевороту полку Січових стрільців продовжувати військову службу на користь Української Держави, його роззброїли німці й Січові стрільці розійшлися по Україні, але значна частина їх перейшла на службу до Запорізької дивізії збройних сил Української Держави, де у 2-му піхотному полку полковника Петра Болбочана склала 3-й курінь. (іст.)

Не забудьмо пом'янути: Професор Любомир Володимир Баран

Історія інтелігенції – це історія народу, адже саме вона акумулює в собі історико-культурний досвід, що в повній мірі стосується інтелігенції української спільноти у Польщі. Попри намагання остаточної розв'язки української проблеми шляхом виселення з етнічних теренів, вона відродилася та десятки її представників відіграють значну роль у польській науці, а навіть займають керівні посади в різних наукових установах.

Широко відомі професори медичних наук Іван Королівський, Юрій Щербань, Григорій Шумилович, гуманітарних наук Степан Балей, Богдан Гальчак, Володимир Мокрий, Ростислав Жерелик – проректор Вроцлавського університету, Михайло Лесів, Степан Козак, Степан Лашин, Степан Заброварний, Роман Дрозд, Ігор Галагіда, Роман Висоцький, Василь Назарук, рільничих наук Григорій Гончаренко, Юрій Корогода, Володимир Корогода, Мирослав Хомишин, Роман Бохно, Костянтин Романюк, Петро Скрійка, технічних наук Юрій Гончаренко, Ераст Константинович, Микола Чижевський, Микола Дубовицький, Лех Славенський, художніх наук Лев Гец, В'ячеслав Васковський, Юрій Новосільський, Василь Войтович.

Лише одиницям з роду українського пощастило очолювати провідні наукові осередки, напр. ректором Львівського університету був проф. Йосип Делькевич (1882-1902), уродженець Лежайська в Надсянні; ректором Ягеллонського університету був проф. Лев (Леон) Ляврисевич (1798-1854), уродженець Пересолович на Грубешівщині. Уродженець Жнятина, що зараз у Грубешівському повіті, Любомир Володимир Баран (27 вересня 1937 – 3 квітня 2009), вивезений під час акції «Вісла» на Вармію і Мазури, не лише повторив цей успіх, ставши проректором (1981-1984), відтак ректором (1984-1987) Сільськогосподарсько-технічної академії в Ольштині (1999 р. увійшла до скла-

*Проф. Любомир Володимир Баран
в ректорському одязі*

ду Вармінсько-Мазурського університету), але також як перший українець став членом Президії Польської Академії Наук (від 2003 р.).

Дорога Л. Барана до найвищих п'єдесталів науки була тернистою. 1947 року батьки майбутнього вченого, Теодор і Марія з Базарків, з трійкою дітей – Любомиром, Ольгою, Зеноном і за місяць народження Михайлом, під військовим конвоєм були з рідного Жнятина вигнані та вивезені у Гіжицький повіт. Батько, щоб забезпечити життєві умови для 6-особової родини, окрім нищення бур'янів на необроблюваній кількя років ріллі, працював у лісництві. Мала неувага помічника і діти стали півсиротами. У цих умовах важко було думати, що Любоко наважиться в короткий час здобувати космос, а наслідки його досліджень можна буде використовувати для потреб світової економії. Усе-таки він відмінно вчився у початковій сільській школі, згодом у лицею в Елку та, здобувши 1955 р. атестат зрілості, поступив на Геодезичний і картографічний факультет Варшавської політехніки. Тут бере активну участь у роботі студентського гуртка геодезистів і пише перші наукові праці на тему використання супутників

землі для потреб геодезії та географії. У 1960 р. успішно захищає дипломну роботу, присвячену проблемам геодезичної астрономії, та починає працю у Вищій сільськогосподарській школі в Ольштині, де саме створено Студію геодезії, згодом перетворену на факультет. Через рік виникає тут Обсерваційна станція супутників землі, яку Любомир Баран облаштовує та стає її керівником. Протягом десяти років (1961-1971) станція успішно працювала і була двічі нагороджена міжнародними астрономічними установами, а статті Л. Барана, писані на основі проведених у ній досліджень, публікувалися у видавництвах академії наук у Польщі та за кордоном.

У 1966 р. за працю «Zagadnienia dokładnościowe przestrzennej trilateracji satelitarnej» Вчена рада Факультету геодезії і картографії Варшавської політехніки присвоює Л. Баранові ступінь доктора технічних наук. У 1972 р. за працю «Zastosowanie metody najmniejszych kwadratów uogólnionej na obserwacje zależne do wyrównywania i oceny dokładności triangulacji satelitarnej» отримує звання доктора габілітованого. За ці роки опублікував більше двадцяти наукових праць і за весь доробок у 1976 р. Державна рада надає йому звання надзвичайного, а від 1987 р. звичайного професора. 16 грудня 1994 р. постановою Загальних зборів Польської академії наук стає членом-кореспондентом ПАН (дійсний член від 2007 р.). Разом з цим міжнародна Геодезична асоціація присвоює йому диплом почесного члена.

Усе це було наслідком не лише праць вченого (8 книжкових видань, 65 оригінальних праць, 29 експертних, 184 рефератів на конгресах, конференціях і симпозиумах, в тому числі 91-й міжнародній – з урахуванням України), але також його участі у численних крайових і міжнародних наукових структурах, як Міжнародна асоціація геодезії (у 1984-1987 рр. го-

Проф. Ярослав Яцків – директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, закордонний член ПАН; Ева Бурська-Казімерська – секретар Ректорського бюро Сільськогосподарсько-технічної академії в Ольштині, проф. Л. Баран під час візиту гостя з Києва в Ольштині.

лова), Українська астрономічна асоціація, Американська геофізична спілка, Європейське геофізичне товариство та інші. Був членом і керівником наукових комітетів ПАН, з 1981 р. також членом Наукової ради Центру космічних досліджень ПАН та Наукової ради Інституту геофізики ПАН.

Наукові зацікавлення Л. Барана були спрямовані на сучасні методи опрацювання геодезичних і сателітарних обсервацій, вирівнювання континентальних, регіональних і локальних геодезичних мереж, сучасний вирівнювальний рахунок. Він автор оригінальних по-

рівнювальних методів великих геодезичних просторів. Зібрані дослідження опублікував у 1980 р. в книзі «Rachunek wyrównawczy. Problemy i zadania», видав також посібник «Teoretyczne podstawy opracowania pomiarów geodezyjnych», необхідний на усіх геодезичних факультетах вищих шкіл Польщі.

Професор Баран мав також великий науковий інтерес до застосування сателітарних технік до геодинамічних досліджень. Він один із організаторів постійно діючої сателітарної станції GPS (Global Positioning System) в Лямкувку, яка у 1994 р. була включена до світової мережі глобальних станцій геодинамічних служб. Це дозволило включити Ольштинський університет до мережі міжнародних геодинамічних дослідницьких структур.

Близькі наукові контакти мав вчений з Україною, Українською геодезичною асоціацією в Києві та Університетом Львівська політехніка.

Діяльність проф. Любомира Володимира Барана, про якого у книзі до 40-літнього ювілею наукової праці сказано, що немає йому рівних у польській науці, відзначалася на сторінках українських видань у Польщі, зокрема, в «Українському календарі» та «Українському альманасі».

Олександр КОЛЯНЧУК

ЧИТАЦЬКА ТРИБУНА – TRYBUNA CZYTELNIKÓW

Кольори Підляшшя очима українця з Волині

Білий колір в назвах поселень
Древньо-топонімічний
То є Підляшшя.

Зелен-колір у пушах прадавніх
Нині – екологічний
То є Підляшшя.

Сірий колір в землиці камінній
Глинисто супіщаній
То є Підляшшя.

Чорний колір – старенькі хатини
Древо-етнографічні
То є Підляшшя.

Синій колір – це храми у селах
Звичаєво-православні
Жовтий колір на банях церковних
Цибулино подібних
То є Підляшшя.

Червен-колір на ратушах гродських
Черепично-музейний
То є Підляшшя.

Микола ФЕДОРИШИН
м. Рівне

Tak było w Bobrowce i Zubaczach za Niemca...

Jeszcze kilka rodzinnych historii...

Falszywy partyzant

Do krzątającej się po podwórku babci podszedł elegancko ubrany wojskowy: „*Chozajka, ja partizan, daj pokuszat*”.

Babcia nie straciła rezonu: „*Jakij z tebe partizan. Ty takij czystyj, chorosze ubranij, prychodysz w bilyj deń. Nam Niemcy zaboroniajut kormyty partizanów. Idy do chaty, byry szczo хочysz, no ja tobi dawaty ne budu*”.

Do chaty nie wchodził. Wyszedł na ulicę. Wkrótce podjechał otwarty samochód terenowy z żandarmami w środku, do którego wsiadł rzekomy partyzant.

Żydowskie złoto

Dziadek jeszcze przed wojną utrzymywał kontakty handlowe z wieloma Żydami z Wysokiego Litewskiego. Gdy zaczął się holokaust, bogata rodzina Wildsztajnow (oboje byli dentystami) zaoferowała dziadkowi złoto na przechowanie: „*Nie przeżyjemy my, to może nasze dzieci przeżyją*”.

Zanim podjął decyzję, postanowił poradzić się żony. Babcia go skrzyczała: „*Ne хочuz toho zołota! Pomytaj odne: żydiwśke zołoto proklate!*”. No i tak zostało, więcej do Wysokiego dziadek nie pojechał.

Pilnowanie torów

Niemcy za dnia patrolami pilnowali przejezdności linii kolejowych, ale w nocy woleli siedzieć zabarykadowani na swoich posterunkach. Do straży nocnych na trasie Czeremcha – Brześć zmuszali ludność okolicznych wsi: Bobrowki, Stawiszcz, Holi (obecnie Pogranicznaja), Połowców i Tumina. „Strażnicy” na wartę stawili się zaopatrzeni w jakiś garnek i kawałek żelastwa. Rozstawieni po obu stronach torów co kilkadziesiąt metrów po usłyszeniu podejrzanych szmerów w pobliskich krzakach czy lasku, krzycząc i tłukąc w garnki podnosili taki raban, że słychać ich było w Czeremsze czy w Wysokim.

Ponury żart

Mojemu wujkowi, wówczas szesnastoletniemu chłopakowi po kilku klasach gimnazjum w Brześciu Litewskim,

znającemu podstawy języka niemieckiego, podczas warty na torach niemieckiego, podczas warty na torach niemieckiego, podczas warty na torach niemieckiego żandarm kazał na następną służbę przynieść masło, jajka i słoninę. Na drugi dzień zajrzał do koszyeczka i wściekł się. Wydawało mu się, że za mało. Prawdopodobnie chłopak nie do końca zrozumiał polecenie. Niemiec rozpiął kaburę, rozładował broń (a kto wtedy z młodzieńców znał się na obsłudze broni?): „*Das ist Ende deine Leben*” („To jest koniec twojego życia”). Przystawił lufę do skroni chłopaka i nacisnął spust. Rozległ się suchy trzask, ale strzału nie było. Wujek z wrażenia zemdlał. W ostatnich chwilach świadomości usłyszał rechot szkopa.

Tyfus

Niemiecy żandarmi potwornie bali się tyfusu. W wielu domach na drzwiach wejściowych umieszczano duży napis „TIF”, a w sieniach rozpryskiwano terpentynę. Jej zapach trochę był uciążliwy dla domowników, ale do takich chat Niemcy nie wchodzili.

Kryształkowe radio

Niemcy zarekwirowali wszystkie odbiorniki radiowe, posiadanie ich groziło śmiercią. O niektórych wydarzeniach informowali sami Niemcy. Po klęsce stalingradzkiej na budynkach publicznych w Czeremsze i Wysokim Litewskim hitlerowskie flagi przepasane kirem opuszczono do połowy masztu.

Jeden z mieszkańców Bobrowki po powrocie z emigracji zarobkowej w Stanach Zjednoczonych przywiózł kryształkowe radio na słuchawki. Wystarał się o sfalszowane zaświadczenie o zdaniu odbiornika i co jakiś czas na strychu rozciągał antenę i słuchał audycji BBC. Informacjami jednak nie dzielił się z innymi. Różni ludzie byli we wsi i mogli donieść. Dopiero po wojnie dowiedzieli się o tym sąsiedzi.

Miejscowi partyzanci

Partyzantami trudno ich nazwać, raczej była to bandycka grupa rabunkowa. Żadnych akcji przeciwko Niemcom nie robili, a ci chociaż o nich wiedzieli, to nie zaczepiali. Swoisty rozejm. Mie-

li swój schron w Borach (lasy pomiędzy Czeremchą a Wólką Nurzecką). Nocami przychodzili do okolicznych wsi po zaopatrzenie: chleb, słoninę i samogon. Żeby tylko po to. Ale po co partyzantom damskie rzeczy zabierane z kufrów?

Miejscowi wiedzieli, kto był w tym oddziale, a raczej w bandzie: syn miejscowego komunisty, działacza KPZB i organizatora kołchozu w latach 1939-1941, zamordowanego przez Niemców w Stutthofie – bał się, że z nim będzie to samo, a może chciał się zemścić? Kolejny „bohater” to chorujący na szankier – hitlerowcy takich od razu stawiali pod ścianą. Następny to przedwojenny koniokrad, któremu stawiszczuki (mieszkańcy Stawiszcz), dokonując samosądu, odrąbali rękę. Było też dwóch plennych (jeńców radzieckich) – zbliżał się front i trzeba było wykazać się przed swoimi nie tylko ze spokojnego życia z miejscowymi samotnymi kobietami. Na tydzień przed nadejściem walk frontowych w nasze okolice rozkręcili tory na trasie Czeremcha – Siedlce i spuścili z nasypu jeden skład towarowy. Takie to było bohaterstwo.

Potem ten z szankrem repatriował się do ZSRR. Zamieszkał tuż za granicą we wsi Łumna. Jak opowiadała mi ciotka (bo duża część rodziny została po tamtej stronie), w świąteczne dni nakładał marynarkę obczepioną medalami i orderami i występował na uroczystościach szkolnych i państwowych. Widać miał bujną fantazję i potrafił zbudować niezłą legendę swojej partyzanckiej „działalności”.

Roboty przymusowe

Tysiące młodych ludzi nie tylko z Podlasia Niemcy skierowali do niewolniczej pracy. Młodzież z naszych terenów kierowano przede wszystkim do Prus Wschodnich do prac rolnych. Po nadejściu transportu na rynkach miast powiatowych odbywał się swoisty targ niewolników. Przybyli bauerzy chodzili i wybierali młodych ludzi według swoich potrzeb. Czytając wspomnienia byłych *arbeiterów*, różnie się trafiało. Byli wśród Niemców ludzie życzliwi i dobrzy (choć rzadko). Robotników traktowa-

li jak członków rodziny, jedli z nimi przy wspólnym stole, pozwalali spać w domach. Ale w większości wspomnień widzimy inny los.

Mój wujek, Foma (Tomasz) Szostak jako żołnierz Września kilka miesięcy spędził w obozie jenieckim w Komarnie w okolicach Białej Podlaskiej, a potem skierowano go do pracy we wsi niedaleko miasta Memel (ob. Kłajpeda). Niemka dobrze go traktowała, aż do czasu, gdy pod jego poduszką odkryła ukrytą kromkę chleba. Pokazała mu wówczas swoją mroczną stronę charakteru. Po około roku udało mu się załatwić krótki urlop w celu odwiedzenia rodziny, bo w chwili mobilizacji do Wojska Polskiego był już żonaty i miał dwójkę dzieci. Jego teściowi, a mojemu dziadkowi udało się kilka razy przedłużyć urlop, przekupując urzędnika w Wysokim Litewskim. Tak że do Prus już nie wrócił, a i chyba Niemka za bardzo nie nastawała na jego powrót.

Drugi wujek ze strony matki, Mikołaj Wappa, trafił do majątku Gerdaunen (pol. Gierdawy, obecnie Żeleznodoroznyj w obwodzie kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej). Kilkunastu chłopaków wypasało około pięciuset krów. Zarządca majątku słabo ich karmił, a spać musieli w nieogrzewanej stajni. Wujek i jego dwaj zaufani koledzy zaszlachtowali cielaka, mięso posolili, zawinęli w papier i gumę i zakopali w paru miejscach. Potem, gotując sobie strawę, dorzucali po kawałku cielęciny. Odwaga połączona z brawurą. Za to czekała przecież śmierć.

Przyszedł front. Zmobilizowano wujka do Armii Czerwonej i po dwutygodniowym przeszkoleniu skierowano na

front. Walczył w Königsbergu (pol. Królewiec, ob. Kaliningrad). W czasie jednej z walk w ruinach miasta został ranny w prawą rękę. Jeszcze dobrze nie wyzdrowiał, a już wojna się skończyła.

Zapakowano go do eszelonu i jak mówili koledzy, wieziono na japoński front. W Elku wujek zdezerterował. Kilka dni ukrywał się w okolicznych lasach, aż trafił na opuszczony niemiecki dom, gdzie udało się mu pozbyć zdradzającego go munduru i przebrać się w cywilne ubrania. Nadal jednak z dróg nie korzystał. Poruszał się nocami, zawsze w pustych poniemieckich domostwach znajdował coś do jedzenia. A to wydoi krowę, ukradnie ziemniaki z kopców, zajdzie do chaty na kolonii i poprosi kobiecinę o jedzenie. Lepiej zaczęło się dziać, gdy dotarł na przedwojenne polskie tereny. Mógł podawać się za robotnika przymusowego wracającego do domu i liczyć na ludzką życzliwość, ale sowieckiego wojska nadal unikał. Jako pasażer na gapę składem towarowym dojechał do Białegostoku, potem tak samo do Bielska i wreszcie wypróbowanym sposobem do Hajnówki. Ostatnie kilkanaście kilometrów do Mackiewiczów (Długiego Brodu) przebył już pieszo. Po trzech tygodniach był już w domu. Starszemu bratu, też wracającemu z Prus, zabrakło szczęścia na ostatnich metrach. Jego zwłoki w daleko posuniętym stanie rozkładu znaleziono w puszczy dwieście metrów od rodzinnego domu. Matka rozpoznała po ubraniu. Nie wiadomo, jak zginął i kto go zabił.

Wujek Mikołaj, brat ojca, trafił na roboty do Gonsken (ob. Gąski) w okolicy Olecka. Po przyjsciu frontu los był po-

dobny. Krótkie przeszkolenie i na front. Był kierowcą, walczył w okolicach Königsbergu, lekko ranny w nogę, po tygodniu znowu był w ogniu walk. Od zakończenia walk w Prusach do demobilizacji pełnił służbę w Armii Czerwonej, był konwojentem transportów z mieniem poniemieckim wywożonym do Związku Radzieckiego. Kilkadziesiąt razy odbył trasę z Prus Wschodnich do różnych miast w Związku Radzieckim, aż w końcu w 1947 roku go zdemobilizowano. Z głębi Związku Radzieckiego przyjechał do Brześcia, a potem do Wysokiego. Nie znał dokładnego przebiegu granicy i został złapany na nielegalnym jej przekraczaniu. Dostał pół roku Sybiru. I tak został łagodnie potraktowany. Rodzina szukała go przez Czerwony Krzyż i odnalazła – w kolchozie w okolicach Jałty. Pracował jako kombajnista-mechanik. Dopiero w 1955 roku wrócił do domu. Legalnie.

Dziadek z Zubacz swoją córkę, a moją ciotkę, „odmłodził” o rok – dzięki przekupstwu urzędnika w Wysokim Litewskim, który za parę baniek miodu sfałszował jej metrykę. Tym sposobem uniknęła wywózki.

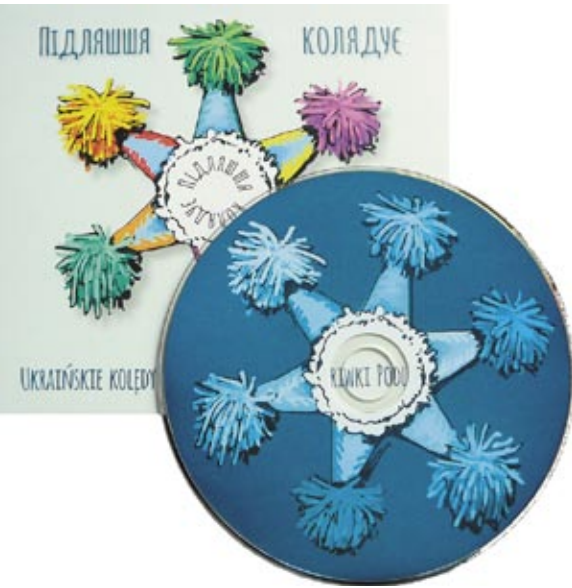
O jeszcze jednym należy wspomnieć: tylu młodych ludzi poza kontrolą rodzicielską z buzującymi hormonami*, co skutkowało tym, że niektóre młode dziewczyny wracały, jak to na wsi mówiono, z *prynesionkami*.

Arcadiusz KULGAWCZUK

* Uwaga Redakcji: To nie byw ono rezultat braku kontroli i hormonów, ale toż toho, szto wsiaki swołoczy – jak howoryła odna baba – nachalili diwczyniat.

На Різдво варто послухати!

Підляшшя колядує Ukrainiskie kolędy i szchedriwki Podlasia

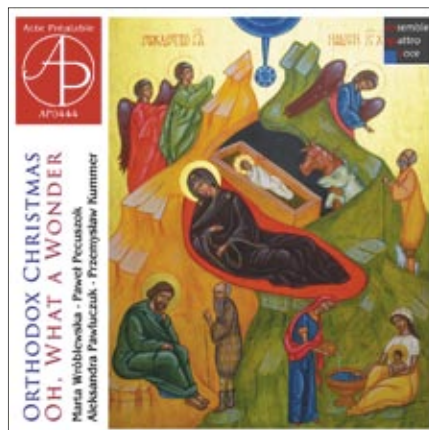
У різдвяному періоді в кожній підляській хаті не може забракнути колядок, особливо тих місцевих, співних з діда-прадіда. Зануритись у святковий настрій дозволить усім, без сумніву, видана нещодавно Союзом українців Підляшшя платівка «Підляшшя колядує. Ukrainiskie kolędy i szchedriwki Podlasia». Поміщує вона 20 святкових пісень у виконанні п'ятьох підляських колективів. Українські різдвяні твори співають відомі у регіоні на поза ним ансамблі: «Ранок» з Більська, «Гілочка» з Черемхи, «Добриня» з Білостока, «Родина» з Дуб'яжина та жіночий фольклорний колектив з Черемхи-Села.

Українські колядки і щедрівки виконують фактично усі покоління підляських співаків – починаючи від дітей і шкільної молоді («Ранок» і «Гілочка»), потім дозрілих співаків (20-, 30- і 40-літків із «Добрини»), аж по носіїв підляської народної традиції з Дуб'яжина і Черемхи-Села. Дякуючи тому маємо на платівці різноманітність голосів, а також репертуару – від місцевого по загальноукраїнський. Почуємо відомі різдвяні та новорічні твори, співані українською лі-

тературною мовою та місцевими підляськими говірками, які співзвучать з елементами церковнослов'янської мови. Що цінне, колядки виконують не лише дівчатка і дорослі жінки, але також чоловіки.

Диск вийшов у рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Запис та видання платівки з українськими колядками і щедрівками Підляшшя» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та при фінансовій підтримці Підляського воєводства.

Ensemble QuattroVoce Orthodox Christmas – Oh, What a Wonder!

Серед різдвяних пропозицій знайдуть щось для себе також любителі класичного співу. Це видана наприкінці 2018 року святкова платівка «Orthodox Christmas – Oh, What a Wonder!» вокального квартету Ensemble QuattroVoce з Білостока. Першу її частину складають різдвяні пісенні твори українських композиторів – тропарі, кондаки й ірмоси українських композиторів 18-19 ст. Степана Дегтярьова, Дмитра Бортнянського та Артема Веделя. Ці твори квартет виконує церковнослов'янською мовою.

Друга частина альбому – це відомі українські колядки і щедрівки в обробці українських композиторів Ки-

рила Стеценка, Миколи Леонтовича (напр. «Бог ся рождає», «Дивная новина», «По всьому світу», «Нова радість стала») та ін. Загалом білостоцький квартет записав 31 твір, у тому числі 20 українських колядок і щедрівок у класичному виконанні. На увагу заслуговують: професійне виконання, гарна українська мова співаків та цікавий і різноманітний репертуар. Варто придбати платівку вже на найближчі свята – без сумніву введе вона кожного у винятковий різдвяний настрій.

Enej Kolędy pod wspólnym niebem

Уже від років на польській музичній сцені українську народну пісню та музику, яка використовує елементи українського фольку, популяризує ольштинський «Еней». Ця відома в молодіжному середовищі в Польщі польсько-українська команда випустила минулого року платівку «Колядки під спільним небом» («Kolędy pod wspólnym niebem»). Це збірка традиційних колядок та пасторалів в авторській аранжувалці гурту, співаних польською та українською мовами. В альбомі поміщено 13 дуже популярних різдвяних пісень, серед них українські загальновідомі колядки «Бог ся рождає» та «Во Вифлємі».

(ред.)

Не губами, а устами

Єте, не видиме, потаємне у своїй суті, що неможливо досягнути звичайними засобами мови, те, перед чим давно знітилась невпевнено зарозуміла логіка висловів. Є те, що розуміє інтуїція, що час від часу бачить уява, прагне досягнути інтелект і що не підвладне здоровому глузду. Це – «те», що як сформулював колись Андрей Вознесенский: «де не губами, а устами...».

Є поезія – вираз внутрішньої істини часу, людини. Як колись ствердив Павло Тичина: «Поезія, це – те що не можна переказати іншими словами». Те, що не можна переповісти...

Можна продовжити творення форми. Поезія це – вираз екзотеричними засобами езотеричної суті. Поезія – засіб звільнення людини із в'язниці профанізму буття, можливість поєднати плотську (матеріалістичну) сутність через працю душі зі світом духовним. Це співвідношення людини через слово з трьома світами: тілесним, психічним та духовним.

От лиш істинна поезія цурається філософського багатослів'я. Тому можна згодитись із простим, але точним визначенням істинного поступу людини поетом Юрієм Гаврилюком:

«...І шукаємо
дороговказу
в глибину своєї суті».

Юрій Гаврилюк не поет Підляшшя, а поет з Підляшшя, так само як поет з Буковини, чи з Наддніпрянщини, тобто український. Звичайно є і поети містечкові, підляські, канівські чи київські. Та чи це поети?

Своєю творчістю, своїм буттям Юрій Гаврилюк стверджує, якщо в якій землі є національний, а не містечковий поет, той край жодна мілітарна сила не в змозі завоювати. Чи не тому всілякі завойовники, імперії намагалися поетів, як Миколу Гоголя, зробити відступниками, або, як Тараса Шевченка, знищити? Та в тім відступництво, це теж – знищення, самознищення, про що переконливо свідчить доля того ж Гоголя.

Юрій Гаврилюк, що й казати, подекуди пише вишукано красиво:

«Коли хати білили в квітах,
І руніли в зелені лани».

Або ж:

«...зеленим мохом – інеєм
проминаючого часу».

Проте сила його поезії не в красі і навіть не в абсолютній точності формулювань...

«...Наш дім одвічний тільки в снах»
«Залізом треба відкривати землю
Щоб в ній лягти...».

Сила поезій Юрія Гаврилюка у відповідності проявів інтуїтивного досягнення реальності та втіленням вербальними (екзотеричними) засобами. Не ерудиція, а інтелект. Тож і сприймати подібну поезію абсолютно не можливо засобами здорового глузду. Метафізична суть, як завжди, невловима для того глузду, але має внутрішню незаперечність.

Тож звична спроба в рецензіях, так чи інакше, трактувати той чи інший вірш, згубна для самої поезії. Бо яким би мудрим не був трактувальник, він завжди опиняється в лабетах профанації.

«Коли йдемо додому
Стежка нас веде
Коли йдемо спати
Веде нас сон
Що ж веде нас
Коли забуваємо дорогу
Коли життя як сон».

Схоже на замальовку. Але це оманлива простота, бо за зовнішнім причаїлась глибинна суть. Як її потрактуєш? Аналіз, це – розчленування. Розум – гострий скальпель. Та результат – замість живого організму розчленований труп. То лишимо індукцію та дедукцію для Шерлока Холмса, йому важко зашкодити, адже Холмс як не як, така собі людино-машина. А поезія: «...де не губами, а устами».

Чому поета із Більська на Підляшші відчуваєш до останньої клітини власної плоті? Не досягаєш лиш розумом, а саме сприймаєш внутрішнім чуттям. Чи не тому, що його метафористичність мислення вкорінена

в живодайність національної традиції. Коли мова йде про традицію, то мається на увазі не зовнішня фольклорність, а духовна спадкоємність. Так само не втямивши духовної традиції Японії, навряд чи можна зрозуміти велич хайку Кобаясі Ісса.

«Чумацький шлях.
Невже моя зоря
Також одна сьогодні заночує».

Та коли обірвані ланцюги часу, коли зламана духовна спадковість від прадавності до нас, тих хто нині живе, чи втямиш вповні невеличкий віршик Юрія Гаврилюка?

«Пиши
Тут слова
Майже без значення
Як рами навкруги
Змальнованої суті
В іконах
Немає рам».

Та можливо саме відчуття того зламу і дасть можливість широко сприймати поезію Юрія Гаврилюка. Якщо заявити, що відразу і вповні розумієш поетичні візії Ю. Гаврилюка, можна потрапити в пастку, яку в одному із своїх віршів сформулював поет:

«Гриземо мудрість
Мов горіхи
Беззубими устами
Обслинивши вдаємо
Що спізнали смак».

По тому, як в кількох рядках міститься концентрація шаленої енергії, Юрій Гаврилюк нагадує багатьох славних попередників, перелік чийх імен окупував би не одну сторінку. І поезія Ю. Гаврилюка цеглина храмової будівлі української культури. Він свою справу зробив. Але щоб його поезія зайняла достойне місце в Україні, мусимо вирізнити поміж багатьох і належно сприйняти. І пам'ятаймо про оманливість зовнішнього словесного одягу творів Гаврилюка. Головне в підтексті, в езотеричній потаємності: «НЕ ГУБАМИ, А УСТАМИ».

Анатолій ГОРОВИЙ
Київ

З «ХРОНОЛОГІОНУ» 2018

13.08.2018 р.

«Ким є зубриці?» – на таке запитання намагається відповісти журналіст одного з польських інтернетних порталів, описуючий дії групи жінок, які перед судами, музеями, торговельними «галереями» та на вулицях Варшави протестують проти порушення прав людини, сексизму, суспільної ізоляції та вирізуванню Біловезької пущі. На фотографії, адекватно до справи Біловезької пущі, група модерних мінотаврів жіночого роду – обвинуті коричневими ряднами жінки з зубровими головами (треба сказати, що зробленими дуже майстерно і старанно). Можна б сказати, що це трохи як київський Фемен, лише увагу привертають не своїм роздягненням, але саме одягненням – у подобу «лісового володаря» (чи «Імператора Пущі», якщо процитувати підпис під гайнівською зубростатуєю).

Чоловіка, який цю статтю читав, зацікавило гасло, яке тримала одна із «зубриць» – «Nie dla męskiej dominacji!» (Ні для чоловічої домінації!). Чоловік задумав висловити свою «прожіночу» позицію та почав тираду:

– Мені то чоловіча домінація... Так взагалі то дуже подобається, все ж...

Тут хотів доказати: «...коли жінкам вона не до вподоби, то і я буду проти неї». Але не встиг, бо жінка, в яку ця тирада мала влучити, вистрілила швидше:

– Коли тобі подобається – то знайди собі чоловіка, який тебе здохне!

– Ує..! – крякнув чоловік, як та жаба, що їй бусел-клекотун дзюбаком у голову влучив...

* * *

Зараз канікули в школі, то вчителька одна пішла ранком в місто, приобіцяючи, що як повернеться, то щось на обід зробить їсти. Не було її досить довго, а коли повернулася, то чоловік їй каже, щоб не переживала, що нібито час дармо гає, бо ж їй і так гріш платять весь круглий рік. А так взагалі, то й у часі шкільного року не всі вчителі такі совісні. Хтось просто візьме та якось навчання замітує, добрих оцінок наставить і всі вдоволені. А що нічого не навчить? О, коли хтось хату буде і стіни криві, то зразу видно і сором майстрові.

А коли недовчитель, чи взагалі недошкола дитині життя змарнує? Хто ж це помітить?! Завжди ж можна сказати – дитина певно дурна та сама собі винувата...

А коли з вчителя педагог вмільий та на кінець шкільного року видно, що з даного предмету та поведінки весь клас «підтягнувся»? То завжди можна сказати – вони виростили, подорослішали...

03.09.2018 р.

Замовили у мене до «Нашого слова» статтю чергову підляську – про Мельник. То пишу, згадуючи при тому долю всіх руських городів, що на їх основі в перших десятиріччях XVI ст. створене було Підляське воеводство. Коли прийшло до Дорогичина, що зараз є двохтисячним містечком, пригадався мені фрагмент ірої-комічної поеми «Monachomachia, czyli wojna mnichów», що її 1778 року написав римокатолицький єпископ Ігнацій Блажей Францишок Красицький (до речі, надсянець – в Дубецьку, що недалеко від Перемишля та на березі Сяну, він народився). Бо в ньому опис «zawołanej ziemiańskiej stolicy» з такими ось рядками:

Wyły trzy karczmy, bram
cztery ułomki,
Klasztorów dziewięć,
i gdzieniegdzie domki.

До Дорогичина, що у 1566-1795 роках був столицею Підляського воеводства – pasuje jak ulał. Звісно, не у всіх подробицях схожість, бо римокатолицьких монастирів тільки три (переважає думка, що Красицький «tak w Monachomachii pisał o Przemyślu»), все ж монастирські храми при мізерних хатинках, якими забудований був Дорогичин (є фотографії), справді імпозантні та навіть помпезні. Бо й так мали виглядати, адже ці, зведені наприкінці XVII-го та у XVIII століттях (як який) мали нести і утверджувати перемогу над східноєвропейською «схизмою» та західноєвропейською «ерессю» (лютеранською, кальвінською і яка ще там була). А з другого боку, ці храми, фундовані грошовитими магнатами – для «замолення гріхів» та спасення їхніх душ – цікаве свідчення доби, коли люди, зокре-

ма ці гріш імуці, Господа Бога мали за такого ж хабарника та златолюбця, як і вони самі.

24.09.2018 р.

Є закохані чи «закохані», які запам'ятовуються надовго. Ось з 1982 року, коли я ще був у справах закохування початківцем та ще й мав «молодечу вразливість», запам'ятались мені 2 пари на більськовій вулиці – навпроти ресторану «Podlasianka» (діяв тоді, діє і сьогодні) я їх бачив. Одні йшли обнявшись-притулившись (років було їм хіба під 30-ть), а інші, молодші, біля 20-тирічні. Вони йшли для мене дуже особливо, не бачив-бо такого раніше – хлопець вів дівчину, тримаючи її рукою... за шию! Шок повний!

І ось знаходжу у ФБ фотознімку від Богдани С. (цього року друкували її статтю у «НБіН») приблизно такого ж змісту. Фотографія зроблена ззаду, у дівчини довге волосся, але видно, що рука чоловіча... Саме так – за шию її взяв та веде! А текст Богданин такий:

«На короткому повідку...

Хто вона тобі, чуваче? Лялька? Твоя тваринка? Невільна істотка, яка має знати своє місце?

Хто він тобі, дорогенька? Власник? Твій дресирувальник? Тобі комфортно з цим ошийником?».

З коментарів під постом виявилось, що багатьом таке «водіння тьолки чувачком» сподобалось, а принаймні виправдували цю поведінку. Перший жіночий коментар для мене, чоловіка, був дещо енігматичний:

«Svitlana B.: мова тіла... замість тисячі слів...»

А ось далі:

«Ольга П.: Богданко, це може бути зовсім не те, що ти собі уявляєш. Саме зараз у неї може бути, якщо не пік сексуального збудження, то щось на шляху до того :) Ну, уяви, йдеш вулицею, зовні ніби все пристойно, а насправді це – така собі прелюдія...

Юлія Ш.: Що страшного? Дуже еротично».

Тут врзалася Мар'яна У.: «Пояснить далеким, в якому місці тут еротика?». А трохи згодом дала ще таку, цікаву й для мене, рефлексію: «Коли вперше була в Болгарії, мене просто неймовірно вразило, що хлопці і чо-

ловіки там своїх дівчат чи жінок не тримають за руку, а за шию!». (Факт, у болгар, хоч вони і слов'янською мовою говорять, багато чого по-іншому, як хоч би це крутіня головою на «так» і кивання, що «ні»; сам особисто це бачив, коли влітку 1985 року шукав вільного місця у автобусі до Рильського монастиря).

А далі вже за схемою, що чимало жінок завжди знайде спосіб, щоб будь-якого чоловіка перед іншою жінкою виправдати, а її саму намагатиметься – по-козовому-дерезовому – ніжками затоптати, хвостиком замести!

«Daria P.: Ахахахах, ще б фото викласти, де хлопець заплітає дівчині коси)) оце було би страшно!!! А тут таке... Може їй це в кайф, може шия болить і він їй розминає, або гладить... Нічого поганого у фото не бачу!

Лена Ш.: Це їхня приватна справа, як вони виражають почуття. Якщо їх обох це влаштовує.

Людмила Я.: А, може, то вже перебор – лізти у чуже життя? Чи жінки таки дійсно не мають права вибирати, як їм жити/любити/дихати, бо за них вже все вирішили такі мудрі і незалежні жінки, як Богдана?!!!! Бред!»

«Катруся К.: Богдана С., мені не зрозумілий хід ваших думок... Усе, що бачу я – кицю, що муркоче від задоволення... Її руки, ноги, голова – розслаблені, вона йде легкою ногою... Він розминає їй шию, стимулює енергетичний канал, що з'єднує мозок та тіло... Вони обоє у передчутті чогось більшого... Таку картину малює моя уява, дивлячись на цю пару».

Та й чоловіки до цього хору приєдналися – як великі моралісти та правозахисники!

«Андрій Б.: Ой не гарно за людьми підглядати та підслуховувати, цьому також є визначення!».

Роман Я.: А вам яка справа до цього? В ЄС проти вас був би вже позов в ЄСПЛ [здається, що про Європейський суд прав людини йдеться – Ю.Г.] за подібного роду втручання в чуже особисте життя. Регулюйте виключно свій "повідок".

Але й жінкам моральність не чужа, ще й біблійна:

«Надежда Г.: В кожного своє життя, свої відносини...Це справа кожного особиста ...і як на мене то ніхто не в праві судити...не судить і не судимі будете (з Біблії)».

Та ще в певному моменті хтось на

сайт Volyn.24.com вкинув «Новину» – «Волинська феміністка висміяла пару закоханих ... порівняла молоду пару із твариною та дресирувальником».

Для справедливості – були й такі дописки коментарні:

«Yana P.: А я хочу погодитися з вами, Богдано! Більшість обурена [на Богдану С. – Ю.Г.], бо в суспільстві нормою є те, що нормою не повинно бути. Не за законом, а у ментальності. Можливо, цей чоловік на фото ніколи не використовує сили проти цієї жінки, але свідомо чи несвідомо їхні позиції є нерівні! Думаю, що це підтвердить будь-який психолог, спеціаліст з невербальної комунікації і т.і.»

То виходить, що – для мене енігматичний дещо – перший коментар вже треба визнати з'ясованим. Та й зрозуміло – як тоді мені 18-річному, так і зараз – що хапати за шию, та ще й публічно, це архетипний жест насильства, і не треба бути ні феміністкою, ні спеціалістом невербальної комунікації, щоб будучи чоловіком і маючи в голові крім тестостерону шматок мозку – таких жестів у відношенні до нікого, а тим більш жінок – не робити! Ну, а якщо дівчина масохістка – фізична, чи ментальна – то місце для такого бігевіору у домашньому затишші.

Але саме фото і текст Богдана С. поставила тому, що передчувала: «Це водіння за шию, це певно справді прелюдія до цього, що в тому інтимному затишку все може скінчитися звичайним насильством». Від себе додам, що навіть коли це не прелюдія до цього, що він буде її «лупасити», то все ж це прояв поганого смаку.

Всієї дискусії, що саме продовжується, звісно, переписувати не буду (рука заболить). Але варто за нею слідкувати. Хоч би, щоб впевнити про велике чоловіче зацікавлення жіночою шиєю:

«M. Ivan: Я свою пошкрябую за шийку при кожній нагоді (і так як на фото теж), бо дуже люблю ;-)

Богдана С.: а тому тре тримати за карк... розумію».

«Анатолій К.: то він її за шию тримає чи обіймає?»

Богдана С.: кажуть, що ніжно обіймає :(

Анатолій К.: та я ж серйозно. З цього фото я не розбираюся, де його рука. Тримає за шию?

Богдана С.: так, за шию... тут справді не дуже помітно, але "вживу" він ще й керував нею, куди йти...».

08.10.2018 р., Львів

По світу ходять страшні чутки. От, хоч би сказав я, що їхатиму ахтанабілем у Львів, то Г. говорить, що кажуть: На кордоні страшний «армагедон» зараз, якийсь папір добре б мати, щоб годин десять не стояти.

Я до цього, що кажуть, віднісся скептично. І справі – коли підїхав на КПП в Дол(г)обичеві, то опинився прямо під шлангбавмом, бо нікого перед ним не було, впустили мене зразу й всі формальності тривали менше години, бо переді мною тільки кілька автомобілів стояло. (Попереднього разу українські пограничники мали, чи то справді вимушену, чи то лише вигадану, перерву в роботі, яку пояснювали фразою «Komputerzy nie grają»). Так що трансфер з Рідних Земель у Рідну Неньку відбувся швидко. Новизною було це, що українська митниця казала підносити кляпу багажника (тобто «задній відкидний борт»), але невисоко, щоб було видно номери, та фоткала вміст багажника смартфоном. Така то техніка з технологією. Ага – польська пограничниця цим разом казала відкрити не багажник, але кляпу двигуна (тобто «моторний відсік»). Ну а далі собі в сонячному деньочку котився до Львова.

17.10.2018 р.

Новий, по-сучасному, варіант народної приказки про господиню в хаті:

Господиня в хаті три вугли тримає, а господар – телевізю оглядає!

19.10.2018 р.

Нове доповнення до «на те бере чоловік жінку, щоб...»:

...щоб було їй на кого (щоб мала на кого) всю вину скинути!

26.10.2018 р., Замостя

Везу з Сянока (вчора) музейно-наукову експедицію з України через Замостя (з вчора на сьогодні), Холм (сьогодні) до Більська (сьогодні ввечері). Вже година майже сьома ранку, але товариство, принаймні мої два співспальці з кімнати (тобто номера) сплять, як – мій Батько б сказав – пшеницю продавши. То я, вставши о шостій: помивсі – побривсі й за «Хронологіона» взявсі.

Експедиція, через деякі формальні причини, бо отримали грант з умо-

вою, що покажуть на Підляшші пересувну виставку Львівського музею історії релігії про о. Михайла Вербицького – автора українського національного гімну, випала на дещо паскудну погоду, бо можливість розставити у людному місці цю виставку дає саме «Підляська осінь». Вчора вранці було трохи сонечка з-за хмар, але коли експедиційний бусик докотився зі Львова до Сянока – розпадалося вже зовсім. Тому прийшлося сяницький скансен оглядати в дощі. Та й, звісно, в болоті, адже бойківський та лемківський сектори «грунтові». На щастя, ніхто ніг вище голови не задер і народ музейно-науковий мав лише позитивні враження, та ще й, без всякого сумніву, незабутні.

Ну а сьогодні Замостя, Холм, Кольдєнь, певно ще й Голя з Карабовичами, що біля своєї хати також влаштували невеликий скансенчик.

У вікно дивлюсь і навіть за двері носа висунув – погода недощопадлива поки що, але небо хмарливе й невідомо, чи ясні місця між хмарами розростуться, чи може зовсім зникнуть і поллється...

09.11.2018 р.

– Алло!

– Брг...

– Алло! Хто це дурні жарти робить?!

– Це... Це не дурні жарти... Це біологічна форма життя, яку ти колись зробив своєю дитиною...

– Пригадую, що я колись справді «зробив» якусь форму існування білків, але вона не була п'яна!

От такі то батьківсько-синівські теревені мені придумалися на закінчення дня. То так вийшло може трішки гумористично, але ще більш матеріалістично, адже ж ніде правду діти: всі ми такі собі випадкові форми існування білків. Навіть якщо й наділені – дуже хочеться, щоб так було – безсмертною душею. І тут буде жах – що, як цій безсмертній та ідеалістичній душі прийдеться протягом всієї майбутньої вічності спокутувати гріхи скоєні наслідком безідейності й недолугості матеріального тіла, що, як кажуть фізіологи – кілька пригорщів білків, що спопеліють, та кілька відер води, що в пару заміняться...

От воно: за життя – душі тілесна тюрма, а післяжиттєві перспективи – лянні. Одна віра – захисна стіна від збожевоління.

10.12.2018 р.

Син з онуком (5 років буде йому незабаром) собі балакають.

– Сьогодні не підемо надвір, бо там холодно, зима...

– Але зими ж не чути.

– А як слухати зиму?

– Великими вухами!

Колись син (інший ніж теперішній батько внука), маючи років певно ж стільки, сидів на розстеленій на підлозі телятковій шкірі та тримав її за хвіст.

– Що це?

– Небо?

– Небо? – питаю здивований.

– Небо там... – показує рукою в сторону вікна.

От такі то «творчі» та «відкривчі» діалоги поміж поколіннями.

23.12.2018 р.

Наша співаюча Вікторія Г. на своїй сторінці у ФБ повісила дитяче хороше виконання колядки «В темну нічку над Віфлеємом». Увімкнув і почув ясний, чистий голос соліста, може десь десятирічного хлопчика. Голос, який може збудити зі сну.

Колись, щоб діти спали і не заважали, давали їм... відвар із маку! Саме так – поїли дітей опіатами. Для нас цим засоннюючим опіумом мали бути польська, російська, а врешті і білоруська мови. То, коли маємо врятуватися, мусимо перш за все позбутися зі свого колективного організму цих опіумів.

Тоді не збудеться чорний сон пудляша, якого я зустрів на вулиці у селі Чохи й він прорік: Наша мова хіба загине...

То, щоб нам врятуватися, не треба робити в церкві проповідей польською мовою, бо «діти не розуміють» (факт – чому мають розуміти російськосхоже «батюшковское наречіє?»), але будити їхні серця й голови (самими ж батьками затруєні мовою чужинства) саме такими колядками та іншими піснями.

Зі своїх думок списав

Юрій ГАВРИЛЮК

Фотографія також йогоїна

З хроніки подій над Бугом і Нарвою

Збори Білостоцького відділу СУП

4 жовтня у Центрі громадської активності в Білостоці пройшли звітно-виборчі збори Білостоцького відділу Союзу українців Підляшшя (на фото). Їх метою було обрати нову Головну управу, підсумувати діяльність в останній каденції, а також обговорити справи, пов'язані з поточними заходами та напрямками діяльності в Білостоці.

У Головній управі Білостоцького відділу СУП черговий уже раз знайшлися молоді українці, які пов'язані з фольклорним колективом «Добриня». Головою залишився Лука Бадовець, секретарем стала журналістка «Українського слова» в Радіо Ортодоксія Анна Паб'ян, скарбником – учителька української мови в Білостоці і Більську Олександр Іванюк.

Під час зборів відділу говорилося про головні заходи білостоцького українського середовища – «Вечір українських колядок» та українську новорічну маланку, а також про розширення діяльності та ініціювання нових заходів і проєктів. Д-р Мирослав Степанюк, голова Союзу українців Підляшшя, запропо-

нував майстер-класи з написання проєктів, під час яких молоді члени Головної управи будуть вчитися готувати заявки на нові проєкти.

Окремою темою було питання навчання української мови. Присутні обговорили ситуацію в міжшкільному пункті при Початковій школі № 9 у Білостоці, який мабуть припинить своє існування, оскільки в цьому навчальному році є в ньому лише двоє учнів, доторкнулися також теми заходів для дітей і молоді в Білостоці.

«Свято печеної картоплі»

5 жовтня у сільській світлиці в Дуб'яжині відбулося Х «Свято печеної картоплі» Це захід, проведений місцевим фольклорним колективом «Родина», який завершує сезон копання картоплі, тому й не бракує під час нього печеної дуб'яжинської бульби. Відбувається також концерт народних ансамблів, які виконують, в основному, українську музику. Цього року, окрім місцевих співаків, із народним репертуаром виступили: «Луна» з Парцьова, «Вереси» з Вилінова, «Реченька» з Козлик у гміні Заблудів та «Ранок» з Більська.

Майстер-класи для дітей у Люблині

5 жовтня в осідку Українського товариства в Люблині відбулися майстер-класи для українських дітей міста «„І казка оживе“». Персонажі українських народних казок з маси для ліплення». Провела їх вчителька української мови та художник Леся Соболевська.

Заняття зорганізувало Українське товариство завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Добривідське весілля

6 жовтня у Добриводі відбулася щомісячна зустріч з музикою та обрядами села в рамках проєкту «Добривідська музична традиція». Головною темою чергових майстер-класів Товариства спадщина Підляшшя було традиційне весілля. Учасники вчилися весільних пісень і приспівок та взяли участь в обряді випікання короваю. Традиційно майстер-класи повела місцева співачка Ніна Явдосюк, якій допомагали Валентина Климович та Варвара Яким'юк.

Зустріч відбулася за коштів Міністра культури і національної спадщини РП з Фонду промоції культури.

Найкращі дерев'яні пам'ятки у Підляському воєводстві

6 жовтня у Музею хліборобства ім. о. Кшиштофа Клюка в Цехановці відбулися підсумки Конкурсу на найкраще збережену пам'ятку дерев'яного будівництва в Підляському воєводстві за 2019 рік. Цього року журі оцінювало 42

об'єкти, подані 37 власниками, з чого 10 з Гайнівського та по сім з Більського і Сім'ятицького повітів. Найбільшу групу склали житлові будинки (31), були також три господарські будинки, дві клуні, дві комори (шпихліри), дві кузні, вітряк, школа і лісничівка. На конкурс подано також костел, однак ця заявка не відповідала критеріям.

Загалом журі присудило дев'ять нагород та дев'ять відзнак (вирізень). Головну премію отримав власник кузні в Осоліні в Сім'ятицькому повіті. Одною з трьох других нагород нагороджено житловий будинок в Новинах у гміні Нарва. Посеред п'яти об'єктів удостоєних третьою нагородою знайшлися житлові будинки в Сацях і Козликах у гміні Нарва та в Мутній у гміні Мельник. Вирізнення отримали власники хат у Білках і Тростянці в гміні Нарва, Хорловичах у гміні Дорогичин, а також Плютічах і Яцевичах у гміні Більськ.

Зустрілися на «Меандрах»

11-13 жовтня в Загороді в Козликах над Нарвою проходили майстер-класи українських пісень «Меандри 2019». Були вони присвячені чоловічому співу. Протягом трьох днів кільканадцятьох чоловіків училося від Юрія Ковальчука з Рівного українських традиційних пісень.

«Меандри» пройшли з ініціативи Даріуша Кришпинюка з Воєводського осередку анімації культури в Білостоці, дякуючи організації допомозі Товариства друзів скансену в Козликах.

«Поетичне триголосья»
22-24 жовтня в Більському будинку культури відбувся ювілейний XX Декламаторський конкурс «Українське слово». Беруть у ньому участь, перш за все, діти і молодь, які вчаться в садочках і школах як рідної української або білоруської мов. Готують вони два вірші: польською та на вибір українською або білоруською мовами. Можна декламувати поезію, писаною го-віркою.

Цього року в конкурсі змагалися: діти з садків (43 дошкільнята), школярі з клас I-III (43 особи) та IV-VIII початкової школи (56 учасників), а також гімназисти (11 учнів) і дорослі (6 осіб) з Більська, Вуорлі, Ягуштова, Гайнівки, Білостока і Черемхи. З українською поезією показали малята з Садочка № 9 «Лісова поляна» в Більську, Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську, Громадської початкової школи св. Кирила і Методія в Білостоці та Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі.

Третє місце в категорії «садочків» отримали Агата Решетников та Ганна Голець з Садочка № 9 «Лісова поляна» у Більську. Посеред нагороджених першими місцями в категорії «класи I-III початкової школи» знайшлися: Уляна Щиковська з більської «четвірки» та Тимофій Макаль з православної школи в Білостоці. Другі нагороди отримали Ніколя Голодок та Наталія Боровська з Початкової школи № 4 в Більську, треті – Поля Филімонюк та Марія Сливка з українських класів тої ж школи. Одне з двох перших місць у категорії «класи IV-VIII початкової школи» зайняв Павло Туровський з Початкової школи № 4 в Більську, се-

ред лауреатів третього місця також були учні українських класів більської «четвірки»: Гавриїла Монахович та Мая Єрмаловська.

Конкурс провів Більський будинок культури.

«Підляська осінь»
23-27 жовтня в Більську, Білостоці, Вуорлі, Нарві, Черемсі, Сім'ятичах, Ключковичах та Гайнівці проходили події головного заходу українського середовища регіону – XXVIII Фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь». Це масштабні концерти з участю ансамблів пісні і танцю з України і Польщі, презентації театральних вистав, покази кіно, ярмарок народного рукоділля, «День української культури», проведення у Початковій школі № 4 у Більську та інші заходи.

Окрім концертів, які щорічно збирають численну публіку, цього року в Більську в рамках «Вечора українського кіно» був презентований український документальний фільм «(Не)забуті» про українську військову еміграцію міжвоєнного періоду у Польщі. З черги наймолодші могли дивитися лялькову виставу «Шапочка. Червона» за мотивами казки Шарля Перо у виконанні Львівського театру ляльок. Була вона презентована в Більську, Вуорлі, Черемсі та Білостоці, де вперше український театр завітав до Початкової школи № 9, в якій діяв міжшкільний пункт навчання української мови, та в якій другий рік українська мова викладається як іноземна для наймолодших учнів школи.

XXVIII Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь» організував Союз українців Підляшшя у співпраці

з тринадцятьма культурними установами та школами. Пройшов він у рамках проекту «Фестивалі української культури і традицій на Підляшші» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, підтримці Міністерства закордонних справ України, а також фінансовій підтримці: Бургомістра міста Більськ, Віїта гміни Більськ, Бургомістра міста Сім'ятичі, Бургомістра міста Гайнівка та Віїта гміни Нарва.

Осіньне порядкування могил українських воїнів у Люблині

31 жовтня Українське товариство організувало акцію прибирання могил воїнів Української Народної Республіки, що знаходяться на православному кладовищі при вулиці Липовій у Люблині. Перед порядкуванням могил можна було послухати розповіді про воїнів армії УНР в Люблині та про історію могил.

Театр з Зорі з виставами на Підляшші

15-17 листопада на запрошення Союзу українців Підляшшя перебував у регіоні Аматорський театр «Зорецьвіт» з Зорі коло Рівного в Україні. Презентував він трагікомедію «Сто тисяч» Івана Карпенка-Карого з 1889 року, основною темою якої є сатира на людську жадобу до збагачення. **15 листопада** українські ак-

тори презентували її в Імінному осередку культури у Вуорлі, **16 листопада** виставу можна було дивитися в Більському будинку культури. **17 листопада** українські гості виступили двічі – у світлиці в Кноридах і Кленниках (на фото). Варто підкреслити, що 110 років раніше, тобто в 1909 році, жителі Кленик виставляли іншу п'єсу Івана Карпенка-Карого – «Розумний і дурень».

Зустрічі з українським театром організував Союз українців Підляшшя у рамках проекту «Фестивалі української культури і традицій на Підляшші» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Співоча вечірка в Добриводі

15 листопада в Добриводі відбулася співоча вечірка з місцевими майстриями традиційного співу: Ніною Явдосюк, Валентиною Климович та Варварою Яким'юк. Її учасники вчилися від жінок з місцевого колективу любовних, жартівливих та застільних пісень.

16 листопада там само відбулася танцювальна забава, під час якої загравав гурт «Батарея» з Білостока. Були танці та народні забави, спільне співання місцевих пісень та бесіда. З місцевим репертуаром виступив фольклорний колектив із Добриводи.

Співочу і танцювальну зустрічі зорганізувало Товариство спадщина Підляшшя у співпраці з Інститутом музики і танцю та Товариством «Пліт» («Тратва») в рамках дій Майстерні традиційної музики.

Підляська українська наукова конференція

15-16 листопада в Більську проходила III Підляська українська наукова конференція «25-річчя відродження навчання української мови на Північному Підляшші у суспільно-культурному контексті» (на фото). Її відкриття відбулося в Початковій школі № 4 у Більську, де в 1994 році вперше після років перерви зорганізовано заняття української мови як рідної. Учасники конференції могли взяти участь у відкритому уроці української мови та послухати концерту вокальної групи Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Конференційні засідання проходили в Публічній бібліотеці в Більську. Упродовж двох днів під час п'яти сесій можна було вислухати 46 доповідей і комюніке. Перша сесія була присвячена історії українського шкільництва на Підляшші, друга – мовознавчим дослідженням, третя – історії і культурі Підляшшя, четверта – навчанню української мови в регіоні упродовж останніх 25 років та остання – питанню досвіду навчання рідної мови у культурному, юридичному та громадському контекстах. Темі, що пов'язані з освітою, історією, культурою, говірками, антропомікією, топонімікою Підляшшя та ін. представляли науковці, дослідники-аматори, вчителі, українські діячі, представники місцевого самоврядування, ди-

ректори шкіл, працівники Підляської кураторії освіти в Білостоці тощо. Окрім місцевих учасників прибули на конференцію доповідачі з інших частин Польщі (Перемишля, Валча та ін.), а також з України (у тому числі визначний мовознавець професор Павло Гриценко), Білорусі і Канади.

Під час конференції відбулося відкриття виставки, пов'язаної з 25-ими роковинами навчання української мови на Північному Підляшші. На завершення двох інтенсивних конференційних днів присутні могли ще раз вислухати концерту ансамблю «Ранок».

Найбільший науковий захід українського середовища Підляшшя зорганізував Підляський науковий інститут у співпраці з Союзом українців Підляшшя, Українським товариством, Початковою школою № 4 у Більську та Центром освіти вчителів у Білостоці. Відбувся він дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, а також підтримці Війта гміни Більськ, Товариства любителів скансену в Козликах, Міністерства закордонних справ України, Бургомістра міста Більськ та Бургомістра Клішель.

Учасники конференції оглядали пам'ятки Підляшшя

17 листопада відбулася, як супровідний захід III Підляської української наукової конференції, культурологічна поїздка Підляшшя (на фото). Її траса вела селами: Гриневичі Великі, Гатьки, Плески, Козлики над Нарвою та Кленки. Учасники конференції з регіону, Перемишля і Білорусі знайомилися з пам'ятками підляського минулого. Вони оглядали церкви, могилки, давні кам'яні

хрести, побували також на середньовічному городищі в Гатьках та в музею під відкритим небом «Загорода» у Козликах.

Завершенням поїздки була участь у презентації п'єси «Сто тисяч» Івана Карпенка-Карого у виконанні театру «Зорецвіт» з Зорі коло Рівного в Україні. Вистава була презентована в сільській світлиці в Кленіках. Після неї учасники конференції могли ще вислухати концерт фольклорного колективу «Родина» з Дуб'яжина.

Про український голодомор у Білостоці
20 листопада у Виставково-конференційному центрі Білостоцької архієпархії відбулося відкриття виставки «Советський Голодомор – геноцид в Україні. Нас вбивали, бо ми – українці». Знайшлися на ній фотографії та документи, присвячені темі Голодомору в Україні 1932-1933 рр., тобто штучного голоду, до якого влада СРСР довела у 1930 рр. За підрахунками дослідників його жертвами могли стати сім мільйонів українців, переважно жителі села. Під час відкриття присутні вшанували жертви Великого Голодомору хвилиною мовчання.

Виставка, підготовлена Національним музеєм Голодомору-геноциду в Києві, потрапила до Білостока на запрошення Музею пам'яті Сибіру. Це результат співпраці музеїв з Бі-

лостока та столиці України. Є вона частиною проекту білостоцького музею під заголовком «Напрямок музей». Його друга частина відбулася **22 листопада**. Того дня до дискусії на тему злочинів тоталітарних режимів запрошено представників музеїв з Росії, Литви, України та Польщі.

Учні з Підляшшя готуються до конкурсу
28 листопада в підляських школах, де ведеться навчання української мови як рідної: Початковій школі № 4 в Більську, Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі, а також в Громадській початковій школі св. Кирила і Методія в Білостоці відбувся шкільний етап конкурсу з української мови «Тарас Шев-

ченко – представник українського романтизму». Фінальний етап конкурсу, спрямованого до учнів класів IV-VIII, пройде **9 березня 2020 р.** Це перший конкурс, організований Початковою школою № 4 в Більську під патронатом Підляської кураторії освіти в Білостоці. Координаторкою та ініціаторкою його проведення є Кароліна Хмур, методистка української мови в Підляському воєводстві.

Майстер-класи українських пісень
30 листопада в Галереї ім. Слендзінських у Білостоці відбулися майстер-класи українських пісень. Їх ведучою темою були українські колядки, архаїчні новорічні пісні, ліричні та релігійні твори з різних регіонів України. Зустріч повела відома українська вокалістка, етномузиколог та педагог Тетяна Сопілка, випускниця та багатолітній науковий працівник Київської музичної академії ім. П. Чайковського, член визначного українського колективу «Древо» з Києва.

Майстер-класи зорганізувало Товариство спадщини Підляшшя.

Прозвучала гуцульська музика

30 листопада – 1 грудня у Музею хліборобства ім. о. Кшиштофа Клюка в Цехановці відбувся XXXIX Міжнародний конкурс гри на інструментах пастухів. Цього року взяло в ньому участь 196 виконавців (93 – дітей та 103 дорослих) з Польщі, України та Білорусі. Традиційно з концертом інструментальної та вокальної музики Гуцульщини виступив український ансамбль «Карпатська тайстра».

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

Związek Ukraińców Podlasia w 2019 roku dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizuje następujące zadania:

1. Nagranie i wydanie płyty z ukraińskimi kolędami i szczydwkami Podlasia
2. Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”
3. Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”
4. Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży
5. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”
6. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską
7. Działalność amatorskich zespołów artystycznych
8. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu

120m